

ABRAHAMI GULICHII

HERMENEUTICA SACRA

AUCTIOR

ET

EMENDATIOR.

BERNÆ.

Sumptibus NIC. EMANUELIS HALLERI.
MDCCXXVI.

Bibliopola Lectori Salutem.

QUam arduum Interpretis eloquiorum Jehovæ ac Oeconomi misteriorum Dei munus, quis non novit? Polybius de Zaleuco Locrorum Legislatore me docet L. II. cum de mente legis controversia esset, eum hanc dedisse legem: καθισόντων τῶν χιλίων, καὶ βρόχον κρεμασθέντων, λέγειν ὑπὲρ τῆς τοῦ νομοθέτου γνώμης, ὁπότερος αὐτοῖν φανῇ τὴν προαίρεσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐνδεχόμενος, τὸν τοιοῦτον διὰ τῆς ἀγχόνης ἀπόλλυσθαι, βλεπόντων τῶν χιλίων. Ut in mille virorum consessu, laqueis de utriusque collo pendentibus, Legislatoris sententiam ambo explicarent, uter eorum visus fuerit in deteriorem partem legis torquere mentem, is præsentibus mille viris laqueo vitam finiret. *Quantum ergo non periculum Doctoris, cujus est* ὀρθοτομεῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ *& mentem legis summi Legislatoris inquirere, maximum autem haud dubie illius, qui abdita Prophetarum Oracula evolvit, quanta non cura hic atria Jehovæ calcanda & in sanctuarium Dei ingrediendum, omnis hic absit* αὐτάδεια, *omnis novaturientis pruritus, ac nonnisi timore ac tremore scripta Prophetarum*

adeunda

adeunda attamen ſcrutanda, τὰς προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε admonet Paulus ſuos 1. Theſſ. 5. quis ſapiens & intelliget iſta, Hoſ. 14. beatus quis legit & audit verba prophetiæ hujus Apoc. 1. At hic labor ſummus, non præcipiti animo eundum, ne interpres temeraria prophetiarum applicatione riſui fiat, neque nihil tentandum, uti tenebrarum ac omnis ignorantiæ clientes clamitant, cum firmus ſit ſermo propheticus egregie fulgeat ac phoſphorus exortus, imo donum prophetias explicandi haud obſcure promiſſum Joel 2. Quantum lucis in his præ aliis à ſpiritu lucis habuerit Magnus Coccejus omnes Theologi uno ore facile fatentur, cujus regulæ paſſim in ſcriptis ſuis inveniendæ verbi prophetici præconem ac ſecure ducunt, quas omnes congeſſit in ordinem redegit ac de ſuo addidit Cl. GULICHIUS in ſua Hermeneutica ſacra, libellus gemmis fulgidus, qui lectorem & ſtudii prophetici Cultorem in myſteria Jehovæ introducit, à plurimis non immerito deſideratus, quem ſeparatim, quia ejus Scripta reliqua pretium excedunt, prelo meo ſubmiſi, ac nunc tibi benevole Lector offero, plura mox ex officina mea lucem viſura promittens, de his mihi brevibus ad monendus fuiſti, Vale ac conatibus fave.

HERMENEUTICÆ SACRÆ

Pars prior

De interpretanda Sacra Scriptura.

§. I.

RAtio generalis Scripturam Sacram interpretandi commode explicabitur, servato hoc ordine, ut I. Definitio, quid per Sacram Scripturam, de cujus interpretatione hic est quæstio, veniat intelligendum; externas sermonis sacri circumstantias consideremus, & quid faciant ad verum ejus sensum cognoscendum, eadem opera ostendamus. II. Ad ipsum sermonem sacrum in se spectatum conversi, quomodo tum vocum ejus singularum, tum integrarum sententiarum sensus ubique sit investigandus, demonstremus.

§. II. Primum itaque per Sacram Scripturam intelligimus hoc loco scripta, non tantum Evangelistarum & Apostolorum, quæ hodie exstant, & Novi Testamenti appellatione censentur, verum etiam, & quidem ex usu scriptorum N. T. potissimum scripta Veteris Testamenti, Mosis scil. & Prophetarum, quæ tempore quoque Christi & Apostolorum in

in S. Canone habebantur. Ita Johannes Evang. cap. 5. vers. 39. γραφὰς, *Scripturas*, appellat illos libros, in quibus Judæi vitam æternam quærebant. Paulus Rom. 1. 2. γραφὰς ἁγίας, *Scripturas Sacras*, appellat Scripta Prophetarum. Idem ἱερὰ γράμματα, *sacras literas*, vocat, quas ab infantia noverat Timotheus; non alias innuens, quam Veteris Testamenti, quoniam non aliæ tum temporis exstabant. 2. Tim. 3. 15. Idem ibidem vers. 16. γραφὴν, *Scripturam*, absolute, easdem indigitat. Neque aliud per *Legem* Matth. 12. 5. Luc. 2: 23. 10: 26. 16: 17. & *Propheticum Sermonem* 2. Pet. 1: 19. Rom. 16. 26. intelligitur, quam scripta Veteris Testamenti, quæ hinc modo in *Legem & Prophetas*, ut Matth. 22: 40. Act. 13: 15. &c. ita ut post Mosen primus Prophetarum, qui scripserunt, Samuel indigitetur, Act. 3: 22. 24. modo in *Legem*, *Prophetas*, & *Psalmos*, ut Luc. 24. 44. distinguuntur.

§. III. Quamvis autem sic olim, ante revelationem, & sub initium Novi Testamenti, scripta Mosis & Prophetarum fere sola Sacræ Scripturæ nomine celebrarentur, quia tamen etiam monumenta Evangelistarum & Apostolorum literis consignata in eodem canone S. Literarum habemus, & hoc quoque axiomate ab ipsis scriptoribus N. T. Ecclesiæ commendantur, ut nominatim Epistolæ Pauli; 2. Pet. 3: 16. in hoc quoque genus dicta atque intellecta volumus, que de interpretatione Sacræ Scripturæ differemus.

§. IV. Ad Scripturæ itaque Sacræ, id eſt Scriptorum utriuſque Teſtamenti, ac Veteris potiſſimum, claram, tutam, ac fidelem intelligentiam, notandæ ſunt 1. Externæ quædam hujus Scripturæ circumſtantiæ & veluti attributiones. In his ab initio occurrit Auctor ſermonis eâ explicati. Hunc facilè agnoſcemus ex iis, quæ de natura hujus ſermonis ipſæ produnt S. literæ. Hæc declarantur epitheto, quo *Sermo Propheticus* appellatur, 2. Pet. 1: 19. Quid autem ſit *Prophetare*, conſtat partim ex 2. Petr. 1. 21. partim Exod. cap. 7. verſ. 2. Nempe eſt proprie *actum à Spiritu alterius quid loqui*, ut in priore, atque ita *alterius interpretem eſſe*, ut in poſteriore loco accipitur. Qui enim à Spiritu alterius actus loquitur, cogitata ejus interpretatur, atque ita proprie loquendo prophetat. In ſpecie autem τὸ *prophetare* in Sacris accipitur pro φερόμενον ὑπὸ πνεύματος ἁγίου λαλεῖν, *actum à Spiritu ſancto loqui.* Ut ſic Propheta nihil aliud ſit, quam conſilii Divini interpres; qualis nemo, niſi actus à Spiritu ſancto, vel cui Deus conſilium ſuum revelaverit per Spiritum ſuum, 1. Cor. 2: 10. eſſe poteſt. Eſt igitur *ſermo* Scripturæ *propheticus*, quia mentem ac conſilium Dei hominibus interpretatur. Idque non ſolum ex natura vocis, colligitur, ſed etiam ex perpetuo ejus uſu. Sic Abraham *Propheta* appellatur Gen. 20: 7. quia ſcil. *non celabat eum Deus quicquam eorum, quæ agitabat.* Gen. 18. 17. Bilçam de populo Iſraëlitico: *Statim dicitur Jacobo & Iſraeli*, מַה פָּעַל אֵל, *quid*

quid moliatur Deus. Quia id dicebatur per Mosen & Prophetas. Hinc David *Summas cogitatuum Divinorum*, Psalm. 139: 17. & alibi passim *Molitiones & Consilia Dei*, deprædicat, seseque illorum fuisse participem, ut Prophetam scil. hoc ipso profitetur. Vid. Ps. 46: 9. 64: 10. 66: 5. Salomon eorundem *consiliorum*, seu Decretorum Divinorum, facit mentionem, Prov. 8: 20. Habaccuc excitationem Chaldæorum, ut *molitionem* sive præparationem & exordium majoris *operis* proponit, Hab. 1: 5. 6. Idem alibi telam *consiliorum* operumque divinorum à resurrectione Christi exorditur; ut Hab. 3: 2. Imò hinc Prophetæ dicuntur מַלְאֲכֵי יְהוָה *legati Jehovæ*, Es. 44: 25. & Hagg. 1: 13. & loqui בְּמַלְאֲכוּת יְיָ *in legatione Jehovæ.* Hagg. 1: 13. & *verba* eorum dicitur *Deus mandare in spiritu suo*, Zach. 7: 12. Ex quibus intelligitur, sermonem Scripturæ non aliam ob causam *propheticum* appellari, quam quod consilia ac decreta Dei hominibus interpretetur.

§. V. Quia autem *Sermo* Scripturæ est *propheticus*, id est consilia Dei hominibus interpretatur, hinc fit primò ut Scriptura ipsa sit θεόπνευστος, *divinitus inspirata*; & secundo ut non sit ἰδίας ἐπιλύσεως, cujusque *resolutionis*, sive interpretationis. Dico, 1. hinc sequi, quod sit θεόπνευστος, *divinitus inspirata.* Prophetare enim, id est consilia Dei interpretari, nemo potest, nisi à Spiritu Dei actus, vel cui consilia sua Deus per Spiritum suum revelaverit; 1. Cor. 2: 10.

Spiritus

Spiritus enim *Dei* omnia *scrutatur*, & intelligit solus, atque adeo solus omnia hominibus revelare potest, *etiam profunditates*, & interiora consilia *Dei*. Adeo id est evidens, ut etiam in rebus humanis obtineat. *Quis enim hominum novit*, aliisve interpretari potest, ea *quæ sunt hominis*, quæque animo is volvit & agitat, *nisi Spiritus hominis*, *qui est in ipso*, & cui is consilia sua revelarit? *Atque ita quæ sunt Dei*, cogitationes mentis Divinæ, *nemo novit*, aliisve, ut internuncius aut propheta interpretari potest, *nisi Spiritus Dei*, & cui is mentem Divinam revelarit. 1. Cor. 2: 10. 11. Cui autem Deus per spiritum suum consilia sua revelat, quique ita loquitur, loquitur ut θεόπνευςος, à *Deo inspiratus*, Deo velut auctore ac dictatore eorum, quæ loquitur; & Scriptura, quæ sermonem continet eorum qui sic Divinitus inspirati consilia Dei explicuerunt, merito suo θεόπνευςος, *divinitus inspirata*, appellatur. Quod idcirco elogium ei legitur attributum. 2. Tim. 3: 16.

§. VI. Ex his jam evidens est, quid de Auctore S. Scripturæ sit tenendum. Quemadmodum enim si quis hominum animi sui consilia alteri revelet, merito hujus revelationis habetur auctor, quia, absque ea revelatione esset, consilia illius nunquam huic in mentem venissent; ita se res habet cum iis, quæ divinitus, uti dictum, revelantur. Talia enim sunt, ut absque ea revelatione nec oculo videri, nec aure audiri, neque in illius homi-

nis cogitationem ascendere possint; 1. Cor. 2: 9. & merito adeo ad Deum ista auctorem referantur. Quam divinam in S. Scriptura auctoritatem adeo agnoverunt Apostoli, ut nihil humani; quodve voluntaria meditatione inventum aut excogitatum foret, ei putaverint admixtum, & quicquid locuti sunt & scripserunt Prophetæ, in totum tribuerint Divinæ inspirationi, & virtuti, quæ occupaverit & impleverit eorum mentem, eamque excitaverit ad hæc vel illa cogitandum, aut videndum, aut imaginandum, quæque cogitabant, videbant, aut imaginabantur, pronunciandum, ac literis consignandum. In quam sententiam Petrus 2. Pet. 1: 21. *Non enim*, inquit, *voluntate hominis*, quemadmodum solent, quæ pro arbitrio quis excogitat, *allata est olim prophetia*, sermo explicans consilia Dei; *sed acti*, nec tantum admoniti & impulsi, sed quasi abrepti, *à Spiritu sancto*, ut sui non essent amplius juris, ut proprio motu, quo vellent, dirigerent cogitationes suas, *locuti sunt*, & scripserunt, quæ loquebantur, (ex vers. 20. Ibid.) *sancti Dei homines*. *Locuti sunt* scilicet καθὼς τὸ πνεύμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι, *prout Spiritus ipsis dabat eloqui*; uti est Actor. 2.

§. VII. Ad eandem S. Scripturæ divinitatem respicit quoque Christus, Luc. 16: 31. ubi asserit, auctoritatem Mosis & Prophetarum esse tantam, ut ne quidem si quis è mortuis resurgat, atque ita irrefragabile signum divinæ potentiæ ac præsentiæ in suo corpore circumgestet, si quid loquatur in nomine Dei, possit

possit habere ad fidem aliorum hominum obligandam, majorem. Idemque ubi docet, *Deum de se testatum*, Joh. 5: 37. & 32. nempe *in Scripturis*, ibid. vers. 39. nominatim *Mosis*. ibidem vers. 46. satis innuit, quem pro Auctore Scripturarum habeat. Unde etiam expresse illas appellat *verbum Dei*, Ibidem vers. 38. Quod & sensit Apostolus, Rom. 1: 1. 2. affirmans, Deum *Evangelium suum ante promisisse per Prophetas suos in Scripturis sanctis*. Et Rom. 3: 2. quum scripta Judæis concredita vocat *eloquia Dei*. Et cap. 11: 4. Significat enim, Deum ipsum Scripturarum Propheticarum esse Auctorem, ut qui promissionem de Evangelio suo per Prophetas suos in iis curaverit explicari, &c.

§. VIII. Secundo dico, ex eo, quod sermo Scripturæ sit Propheticus, sequi, Scripturam non esse ἰδίας ἐπιλύσεως, *propriæ interpretationis*, ut scil. pro lubitu quisque suo eam interpretetur, & ad hypotheses aut præjudicia sua eam flectat, & sensum, quem verba Scripturæ secundum ea præjudicia fundunt, Spiritui S. affingat, in eoque acquiescat. Nectit hanc consequentiam Petrus, & pro regula hermeneutica proponit. 2. Pet. 1: 19. 20. 21. Vult enim, ut *dum sermoni prophetico attendimus*, *hoc primum sciamus*, *nullam prophetiam Scripturæ esse propriæ interpretationis*. Ratio: *Non enim voluntate hominis prolata est olim prophetia*, *sed acti à Spiritu Sancto locuti sunt sancti Dei homines*. Ponit scil. pro fundamento vitandæ propriæ ἐπιλύσεως, quia hoc est de natura prophetiæ scil. sive prophetici

sermonis

ſermonis, ut non pro arbitrio cujuſque ſuo, ſed actu Spiritus S. proferatur. Non igitur ab arbitrio cujuſque pendet ſermonis prophetici interpretatio, ut pro lubitu & ſecundum hypotheſes aut præjudicia quiſque ſua eam interpretari præſumat; eo ipſo, quo is ſermo propheticus eſt. Vult itaque præceptum Apoſtolicum, ad ruminationem Scripturæ propheticæ accedentibus ante omnia cavendum eſſe, ne afferant conſilium proprium aut præjudicia ſua; ne ſcil. dum, non ut voluit Spiritus S. ſed ut nos volumus, & prout præconceptis opinionibus noſtris conſentaneum videtur, Scripturam cogimus loqui, & mentem Spiritus S. & fructum Scripturæ omnem inutiliter prætervehamur. Concinit Apoſtolo Ezechiel, cap. 14. verſ. 3. de iis, qui adeunt Prophetam conſulendi Dei cauſa, nomine Dei ita loquens: *Unusquiſque de domo Iſrael, qui fecerit adſcendere ſtercora ſua in cor ſuum, & offendiculum pravitatis ſuum poſuerit coram facie ſua, & venerit ad prophetam; Ego Jehovah reſpondebo ipſi pro multitudine ſtercorum ſuorum.* Significat enim, quod ſi quis præjudiciis occupatus, aut propriæ ſapientiæ opinione inflatus, acceſſerit ad Deum loquentem in verbo ſuo, ſive id verbum indiderit ori alicujus prophetæ, ſive Scripturæ mandaverit, fore ut hoc verbum ipſi reſpondeat, talemque ſenſum reddat, qualis præjudiciis ipſius conveniat, eumque ſenſum pro ſenſu ac mente Dei arripiat, ac putet eſſe verbum Dei.

§. IX. Unde porro ſequitur, exuenda eſſe præjudicia ante omnia ei, qui S. Scripturas

inter-

interpretari, & mentem Spiritus S. in iis indagare & percipere postulaverit sese. Quo pertinet illud Christi, Matth. 18. 3. *Nisi vos converteritis, & fiatis ut pueruli, nequaquam ingrediemini in regnum cælorum.* Innuit scil., deponendas esse opiniones ante habitas de discrimine boni & mali, veræ & falsæ religionis, sapientiæ, justitiæ, &c. Si quis particeps esse voluerit cognitionis mysteriorum regni cælorum. Conf. Matth. 13: 11. Hinc glorificat Deum, quod mysteria regni cœlorum *occultavisset à sapientibus, & intelligentibus*, opinione sapientiæ de rebus religionis jam præoccupatis; *& ea retexisset infantibus*, qui facti erant ut pueri scil. nec dum ullum de discrimine boni & mali, veræ & falsæ justitiæ &c. judicium formassent. Vid. Jon. 4: 11. ubi pueri per periphrasin sic describuntur. Atque ita denique commendat Petrus 1. Pet. 2: 1. 2. *Deposita omni malitia & omni dolo, & hypocrisibus*, simulata pietate ac justitia, *& invidia, omnibusque obtrectationibus; ut modo geniti infantes, lac illud sermonis sincerum expetant, ut per illud augescant.* Vult enim, ut depositis omnis generis præjudicatis opinionibus, tum in doctrina, tum in moribus, animoque solius veritatis, veræque pietatis ac probitatis flagrante ac incenso ad S. Scripturam, & initia doctrinæ, quæ est secundum pietatem, ex ea percipienda accedant, & per ea ad corpus sapientiæ ac prudentiæ proficiant. Neque alia mens est Salvatoris, nihil æque præsupponentis in eo, *qui sit cogniturus de doctrina ipsius, sitne ex Deo*, id est an verbo Dei

conveniat nec ne, *quàm ut velit voluntatem Dei facere*, id est abdicatis propriis opinionibus, & agnito, solius Dei esse, quomodo velit coli, præscribere atque indicare, nec à voluntate hominis hunc veri cultus ac religionis modum pendere, animum habeat à solo Deo discendi cupidum, quique obedire Deo in omnibus, quæ sciverit ipsum velle, sit paratus. Quibus convenit, quod *timor Domini sit initium sapientiæ*, Psalm. 111: 10. & Prov. 9: 10. imo *Thesaurus*, sive conditorium ac receptaculum *sapientiæ & scientiæ*, Esaj. 33: 6. appelletur. Add. Ps. 25: 14.

§. X. Ex his autem, quæ de Auctore S. Literarum demonstrata sunt, ad cognoscendum verum earum sensum prima nobis ista offertur interpretationis regula: Quod quum Scriptura à Deo data sit, ea demum sit vera solidaque ejus intelligentia, quæ Dei perfectissimæ naturæ sit congrua, quæque conscientiæ ita satisfaciat, ut nec in rebus revelatis quicquam possit statuere justius, sanctius, benignius, Deoque laudabilius, nec in modo loquendi venustius, pulchriusque & convenientius. Adeo ut omnis interpretatio, quæ non satisfacit conscientiæ eum in modum, sed infra illud, quod dignum est Deo & majestate ac sapientia ejus, desidit, suspecta merito sit habenda. Quod in comparatione diversarum commentationum plurimum afferat ponderis ad eam, quæ melior, Deoque dignior fuerit, approbandam.

§. XI. Quid autem sit melius Deoque dignius, ex iis, quæ de Deo ejusque decentia reliquisque

liquisque attributis & operibus per naturam nota habemus, quæque conscientia cuique sua de his manifestat, est determinandum. Quod adeo verum est, ut etiam absque hoc lumine ac testimonio conscientiæ esset, Spiritus Sanctus per Scripturas non conferteret fideles ad Deum. Tunc enim incipit credere homo, quando incipit amare virtutes & gloriam Dei, id est, justitiam, & misericordiam ejus, & salutem, quæ est in Christo, & reliqua, quæ in Scripturis revelantur. At hæc non amaret, nisi conscientia dictaret, quod credendum proponitur de Deo, esse verum in ipso & Deo dignum ac gloriosum, & conveniens eis, quæ Deus facit; quodque proponitur credendum de homine, esse verum in ipso. Hinc Apostolus provocat ad *φανέρωσιν τῆς ἀληθείας πρὸς πᾶσαν συνείδησιν ἀνθρώπων*, *manifestationem veritatis ad omnem conscientiam hominum.* 2. Cor. 4: 2.

§. XII. Ex quibus & hoc infertur, eo longius ab erroris periculo absuturum interpretem Divini sermonis, quo majores in eo, quod de Deo ejusque operibus per naturam notum est, fecerit progressus, neque admittendam esse ullam expositionem, quæ his natura notis ulla ratione adversetur. E contrario ubi neque horum est quicquam, quod repugnet, nec reliquæ interpretandi leges reclament, non patitur consideratio infinitæ Dei sapientiæ, potentiæ & bonitatis, uti aliquid sensui verborum ejus detrahamus, & ne verba ejus significent id omne, quod possunt signi-

ficare, id eſt, quod valore acque uſu eorum continetur. Vid. inf. Art. XLVIII.

§. XIII. Et hæc quidem ubique in Scriptura Sacra, quatenus eſt à Deo, ſed ibi tamen potiſſimum, ubi Deus tanquam à ſe loquitur, poſſunt locum habere. Quum vero Spiritus S. non ſemper tanquam à ſe loquatur in Scriptura, ſed & hominum quandoque piorum, vel etiam impiorum, cogitationes & affectus, verbis ipſorum exponat, non tam in his, quid Deo, quam quid ejuſmodi hominibus, ſecundum varios ipſorum affectus loqui conveniat, conſiderandum eſt. De impiis nominatim id obſervatur, Spiritum Sanctum, quando in Scripturis ipſorum conſilia tanquam ipſorum verbis proponit, uti ſæpe μυκτηρισμῷ ac irriſione, dum non tam quod dicunt & jactant, quam quod ſentiunt, aut convenienter ipſorum hypotheſibus ac conſiliis, atque ita ex vero dicere deberent, quodque ex re ipſa vel eventu apparet, quaſi id aperte dicerent, ipſos loquentes producit. Vid. exempla Pſal. 12. verſ. 5. Pſal. 49. verſ. 11. Pſal. 78. verſ. 17. & ſeqq. ubi inſignis eſt μυκτηρισμός de Iſraelitis Deum in deſerto: *Et addiderunt ultra peccare ipſi, ut exacerbarent Altiſſimum in deſerto: Et tentarunt Omnipotentem in corde ſuo, petendo cibum pro concupiſcentia ſua. Et locuti ſunt contra Deum: Dixerunt: Poteritne Deus adornare menſam in deſerto? Ecce percuſſit rupem, & fluxerunt aquæ, & torrentes exundabant. Nunquid etiam panem poterit dare; An præparabit carnem populo ſuo?* Quæ verba Iſraelitis attribuuntur: non quod ea expreſſe

preſſe ac diſerte adverſus Deum fuerint prolocuti; ſed quod obliviosos homines & inconſideratos, ſi cogitare voluiſſent de Dei operibus, & nihilominus in ſua cupiditate perſeverare; ſic loqui oportebat. Simile eſt in parabola illa, in qua Chriſtus Phariſæis ceu agri Dominici colonis, quam indignis modis ipſe, quanquam nominatus ipſis unigenitus Dei filius, ab ipſis fuerit excipiendus, exprobrat ac prædicit. Namque in hunc modum loquentes ipſos introducit, Matth. 21: 38. *Agricolæ autem videntes filium, dixerunt in ſe ipſis, Hic eſt hæres. Agite, occidamus illum, & retineamus hæreditatem ipſius.* Non quod unquam Chriſtus à Phariſæis pro Domino ac hærede fuerit agnitus. *Si enim ipſum agnoviſſent, Dominum gloriæ non crucifixiſſent.* 1. Cor. 2: 8. ſed quod ita ipſos loqui oporteret, ſi ex rei veritate locuti fuiſſent. Eſt enim Scripturæ uſitatum, verba impiorum ſic flectere in eum modum, qui rei ipſi convenit; ut ita pateſcat iis conſilii humani abſurditas. Add. Matt. 25: 8. & 24.

§. XIV. Secundum Auctorem prophetici ſermonis ſpectandi ſunt ii, ad quos ſermo habetur. In his, univerſam Scripturam quod attinet, duo potiſſimum ſunt attendenda, quorum unum ad ingenium ſive captum illorum, quibus data eſt Scriptura, alterum ad ſtatum ſive conditionem ſpectat. Primo enim quia de rebus obviis & in ſenſus incurrentibus, ut cœlo, terra, aere, aqua, arboribus, plantis, animalibus, homine, anima, Deo, &c. earumque rerum variis affectionibus, effectis atque

attributis, sæpe loquitur Scriptura, cum vix aliter de his loquatur, quam vulgo de iisdem solet aut faceret unusquisque; putandum est, in his Spiritum Sanctum se captui communi accommodasse, & id significare voluisse, quod vulgo de his sentit & cogitat unusquisque, in quantum nimirum id convenienter rerum illarum naturis fieri potest. Neque enim vult Deus Auctor omnium rerum in eum sensum verba sua accipi, qui naturæ rerum repugnet. Sic monent Theologi, ea quæ de Deo ἀνθρωποπαθῶς dicuntur, θεοπρεπῶς esse intelligenda. Vid. ad Psal. 44: 10. Et idem, quod de Deo, de rebus aliis judicium esto.

§. XV. Huc pertinent hi loquendi modi, quibus Scriptura solet, tum per ea, quæ evidentia sunt, quæ latent, indigitare. Ut quum per *halitum* indigitat vitam, & vitæ causam, vid. Ps. 104: 29. tum interiora animi vel signis externis, vel simulachris, externæ conditionis, exprimere. Ut Ps. 6: 4. & 9. aliisque locis videre est.

§. XVI. Hæcque consideratio tam latè patet, ut non modo ad res vulgo notas, & sensui obvias, sed etiam ad spirituales & à sensuum usu & commercio remotas se extendat. Quemadmodum enim de rebus vulgo notis non aliter loquitur Scriptura, quam fert ratio ingenii humani, & captus illorum, ad quos sermo habetur, ita res spirituales & maxima quæque mysteria, istis rerum quarumlibet obviarum & in sensus incurrentium simulachris, & modis loquendi de his vulgaribus, solet proponere & explicare. Quæ quam-

vis

vis sint αἰνιγματώδη & δυσνόητα iis, qui clavis cognitionis usum non habent, hac tamen adhibita, dum rem propositam variis rerum jam ante notarum imaginibus illustrant, dici non potest, quantopere delectent, & quantum afferant ad rem eo melius intelligendam adjumenti. Et in his omnibus perspicuum est eo ampliorem, certiorem & faciliorem fore interpretationem; quo quis in hac notitia communi, sive propria experientia usuque rerum, sive consuetudine & lectione auctorum, qui de ejusmodi rebus scripserunt, majores fecerit progressus.

§. XVII. Nec tantum sic ratione habita captus & ingenii, sed & conditionis ac status illorum, ad quos loquitur Scriptura, sensus illus est sæpenumero determinandus. Hic vero in universum occurrit, quod Scriptura hominem ad salutem informans non aliter eum consideret, quam ut peccatorem. Ut hujus respectu veniant illa omnia intelligenda, quæ Spiritus Sanctus tanquam ad salutem necessaria revelat & præcipit nobis. Sic præceptum amoris Dei est præceptum fidei in ipsum; quia post peccatum nemo nisi fide Deum amare potest. Et quum quis dicitur ex toto corde amare Deum, excluditur claudicatio & hypocrisis. Item ubi de justitia nobis data sermo est, intelligitur peccati purgatio in sanguine Christi, & sublatio reatus & accusationis legis, ac consequenter servitutis legis cerimonialis. Justitia enim reatui & accusationi opponitur, ubi de peccatore sermo est.

§. XVIII. Post circumstantias personarum conside-

conſiderandus & ſcopus loquentis, & materia, de qua loquitur. Scopus ſive intentio Spiritus Sancti communis ſive univerſalis, quem in tota Scriptura ſequitur, eſt, ut teſtimonium det D. Jeſu, proprius ſive particularis cujuſque pericopæ ex toto contextu & conformitate ſive harmonia omnium ejus partium elucet. Ubique autem obſervandum, ne verba præter ſcopum dicentis accipiamus.

§. XVIIII: Nec minus res, de qua agitur, inſpicienda, quum verba, ut habet vulgatus Canon Hermeneuticus, ſint intelligenda ſecundum ſubjectam materiam. Exempli gratia, eſt ubi Scriptura de hominibus loquitur, eſt ubi de majore homine Chriſto, eſt ubi diverſo reſpectu de utriſque. Et fieri poteſt, ut eadem oratio conveniat homini דֶּרֶךְ הַפְלָגָה / ut loquuntur Rabbini, id eſt, *καθ' ὑπερβολὴν*, Chriſto autem אֵינוֹ הַפְלָגָה דֶּרֶךְ / ſine exceſſu & hyperbole. Ut Pſalmo 72. qui totus Chriſto attribui poteſt, ut *τῇ εἰκόνι τῶν πραγμάτων*, *imagini rerum*, ſecundum Prophetias, poteſt etiam Salomoni, ſed vix ut tenui umbræ. In his ſicut cavendum eſt, ne illa, quæ & quatenus de hominibus dicuntur, amplificemus nimium; ita ex altera parte æque diligenter cavendum eſt, ne ea, quæ de Chriſto & regno ejus dicuntur, in quo eſt gloria Dei, aliquo modo extenuemus.

§. XX. Etiam attendendum, quo animo & affectu auctor Scripturæ Spiritus, tum ubique, tum præcipue in his illisve locis loquatur;

tur; utrum ex professo & instituto, ac per occasionem & ex incidenti; sub aliena persona, an sua; serione & ex animi sententia, nec ne; an per modum assertionis vel objectionis, an responsionis ad objectionem; utrum agat de rebus, ut revera sunt in se spectatæ, an secundum opinionem captumque hominum. Sic occurrunt in S. literis nonnulla, quæ non possunt intelligi, nisi supponantur tanquam ab impiis, vel saltem ab aliis, quam à Spiritu S. vel à prophetis dicta esse, qualia sunt Eccl. cap. 2. hæc verba: *Nonne melius est comedere & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis, & hoc de manu Dei est. Quis ita devorabit, & divitiis affluet ut ego?* & in capite sequenti: *Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis. Idcirco unus interitus est hominis & jumentorum, & æqua utriusque conditio, sicut moritur homo, sic & illa moriuntur, similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius &c.* Non est credendum, ibi Spiritum Sanctum nos docere, ventri esse indulgendum, & affluendum deliciis, animasque nostras non magis esse immortales, quam jumentorum. Item constat, eo consilio datam esse Scripturam, ut nos erudiat ad salutem in Christo. De his ergo omnibus, quæ ad eum finem pertinent, putandum est, Spiritum Sanctum egisse serio & ex professo; de aliis non mirandum, si aliquando videatur egisse magis ex incidenti, & secundum communem de his cogitandi & loquendi consuetudinem potius, quam ex rerum ipsarum in se spectatarum conditione & natura.

§. XXI. Porro conſiderandum eſt, qua lingua Spiritus S. in Scripturis loquens utatur, & quum Scripturæ partim Hebraicè, partim Græcè ſint ab origine exaratæ, id firmiter ſtatuendum, eo faciliorem ad ſenſum earum fieri aditum, quo accuratiorem harum linguarum habueris cognitionem.

§. XXII. Stylus quoque & forma elocutionis eſt probe obſervanda. Hanc agnoſces attendendo, ex qua gente Scriptores ſacri ſint orti, quo ſæculo quave ætate vixerint, quo vitæ genere aſſuefacti, ad quos, quo conſilio, ſcripſerint, an & quos præceptores antea habuerint, quos imitentur, & ſimilia.

§. XXIII. Poſtremo in circumſtantiarum textus ſacri conſideratione attendere oportet, ubi & quando auctores loquantur, nam loci etiam ac temporis circumſtantiæ ad verum ſenſum inveſtigandum haud raro adjuvant, præſertim ubi de rebus ad Geographiam aut Chronologiam pertinentibus ſermo habetur. Huc facit illud Theologorum ex Auguſtino decantatum: *Diſtingue tempora & concordabit Scriptura.* Ita propter diverſitatem temporis non pugnant illa Chriſti, Matth. 10: 5. in viam gentium ne abieritis, & Matth. ult. euntes docete omnes gentes. Et quantum ad diſtinctionem temporum, & verum ſenſum prophetiarum explicandum interſit noſſe ætatem prophetarum & conditionem temporum illorum, quibus prophetarunt, ex infra dicendis apparebit.

§. XIV. Notatis iis, quæ ad externas circumſtantias ſermonis ſacri pertinent, ad ipſum ſermonem in ſe ſpectatum convertamur, ac

ac doceamus 1. quid circa voces ſingulas. 2. quid circa conjunctas & integras ſententias notatu dignum occurrat, quo ſenſus earum illuſtretur. Vocum ſingularum ſenſus fit manifeſtus. 1. Conſulendo artes Philologicas, Grammaticam, Rhetoricam, & Lexica inprimis, quorum eſt ſignificationes & uſus vocum, partim ex etymologia, partim ex locis parallelis, aut ſubſidio linguarum affinium, &c. enucleare. Grammatica quot modis ad propoſitum finem adjuvet, vel pueris notum. Sic ſola ſæpe ſcriptio & orhographia nodum ſolvit, interdum quantitatis & accentus conſideratio dubitationem tollit, non raro denique genus, caſus, inflexio, cæteræque vocum affectiones ſignificationem patefaciunt.

Rhetorica, ut notum, docet tropicam vocis acceptionem à propria diſcernere. Ubi obſervanda hæc regula Hermeneutica: In ſenſu ſcrutando inprimis attendenda eſt verborum proprietas. Et: Quum ſenſus orationis proprius natura ſit prior tropico, tamdiu in illo eſt perſiſtendum, donec ad hunc amplectendum adigat neceſſitas. Et ſic S. Auguſtinus: Semper verborum proprietas eſt retinenda, niſi quædam bona ratio tropum ſuadeat. Ratio vero ſeu neceſſitas tropum ſtatuendi eſt 1. quando aliter non poteſt bonus & ſapiens auctor à contradictione liberari. 2. quando proprium ſignificatum reſpuit ipſa rei, de qua agitur, natura. 3. quando hiſtoria vel eventus docet, verba tropice eſſe vel fuiſſe intelligenda, quemadmodum in variis prophetiis uſu venit.

§. XXV. De cætero hic notandum: 1. In

S. Literis nomina permutari ob æquivalentiam, & analogum sæpenumero pro analogo poni. Ita Psal. 68: vers. 15. 16. in emblemate duorum montium *Tsalmonis* & *Basanis* potest subintelligi divisio Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis, quarum unaquæque analogo suo appelletur. Ita *Man* Psalm. 87: 24. vocatur *frumentum* ab æquivalentia. Vid. Num. 11: 8. Cui simile est illud, *Hoc est corpus meum*, id est, hoc symbolum & sacramentum vobis credentibus tantundem est ad certitudinem communionis mei & omnium bonorum meorum, atque si carnem meam ore vestro manducassetis & in substantiam vestram convertissetis. Hoc enim signum ἀναμνηστικὸν pro corpore meo substituo ad certiores vos faciendos de ea communione.

§. XXVI. 2. Observandum, cum in aliis, tum in phrasibus amoris, odii, iræ, &c. loqui Scripturam humanitus, quando notat effecta, h. e. beneficia & supplicia, boni amplificationem & imminutionem, & consilium Dei, secundum quod illa effecta hominibus evenerint. Vid. Psalm. 44: vers. 10.

§. XXVII. 3. Solet Scriptura per ea, quæ evidentia sunt, ea, quæ latent, exprimere. Vid. sup. Art. XV.

§. XXVIII. 4. Usitatum est Scripturæ hieroglyphice homines nominibus animalium appellare. Sic Issaschar *asinus osseus*. *Taurus* pro principe. Deut. 33. *Onager* pro paupere solivago. Job. 24: 5. *Leo de tribu Judæ* pro Christo. *Aquila* pro Nebucadnezare. *Vulpecula* pro Herode. *Canis* pro gentili homine. Psalm.

22. Rurſus *Leo* pro Diabolo. Ibid. verſ. 22. & rurſus alia ſignificatione, Eſai. 21: 8. pro ſpeculatore à propheta conſtituto, propter fidei robur & conſtantiam.

§. XXIX. 5. Notandum, ſolere Scripturam ea, quæ ſunt Novi Teſtamenti, explicare vocabulis Vet. Teſtam. ſive figurarum. Ipſa enim analogia & ſubſtitutio ſigni pro re facit, ut nomina invicem permutentur. Ita legimus Zach. 14: 16. venturos populos quotquot feſtis tabernaculorum ad adorandum Dominum. Non quod ſub Chriſto Sabbati & feſti obſervatio ſit, quæ eſt cum lege abrogata, Col. 2: 16. (neque enim poſſibile eſt ſingulis Sabbatis & feſtis menſibus ex omnibus gentibus Hieroſolymam venire) ſed ut locus cultus ſub regno Chriſti ubique eſt, Mal: 1: 11. Zach. 14: 20 21. Eſai. 66: 1. & perſonæ, h.e. ſacerdotes & Levitæ, non tantum ex ſtripe Aharonis, Eſai. 66: 21. & cultus ipſe non carnalis, Eſai. 66: 3. ſed mere ſpiritualis: ita quoque tempus legale obſervationis Chriſtianæ non eſt. Accedit, quod verum Sabbatum Eſai. 58: 13. ſatis manifeſte non certus dies, ſed tempus omne gratiæ & libertatis, ſanctificationiſque deſcribitur. De quo etiam loquitur Epiſtola ad Hebræos, cap. 4: 9. quemadmodum etiam idem Apoſtolus 1. Cor. 5: 7. 8. quod verum Paſcha, quod verum & perpetuum feſtum noſtrum ſit, docet. Sic Pſalm. 81: 4. *novilunii feſtum* ponitur ceu typus & umbra illius temporis, quo nova & inſolita lux ſedentibus in caligine & umbra mortis exorta eſt. Atque ita Eſaias cap. 66: 23. de tempore ultimo, quod eſt

regni Christi sic vaticinatur: *venturam omnem carnem cum primo novilunio in novilunio, & cum primo Sabbato in Sabbato, ut adoret coram Deo.*

6. Deum non tantum veteri populo ea, quæ fierent secundum legem, puta cerimonias, sed & reliqua, quæ fuerunt in veteri œconomia, imo & reliqua mundana, quæ extrinsecus sensibus adveniebant, quousque visus penetrat, assumsisse, ut sub iis spiritualia, & cœlestia occultaret: Ut cum Psalm 5: 8. frumentum & mustum, quæ inter præcipuas benedictiones Vet. Testam. erant, dicuntur de spirituali cibo & potu Novi Testam. doctrina scil. fidei & consolatione Evangelica; cum per terram, mare, arbores, montes, animalia, significatur Ecclesia, populi extra Ecclesiam, potestates, regna homines vivificati à Spiritu Dei, &c. idque ut haberent, in quo se exercerent sapientes, offenderent autem improbi: Quem stylum etiam imitati sunt Prophetæ sub N. T. quia etiam hic apparere debebant improbi, &c.

7. Imo & quæ acta sunt sub Vet. Testam. nominatim Gen. 7. & 8. ex 1. Pet. 3. 21. Gen. 14. ex Heb. 7. & Psalm. 110. Gen. 16. ex Esai. 54. & Gal. 4. Joan. 1 & 2. ex Matth. 12: 39. &c. docemur fuisse signa & typos rerum futurarum, & ἀλληγορούμενα, id est ita dicta, ut de aliis similibus rebus etiam dici possint. Vid. inf. Part. II. Art. LXX.

§. XXX. 8. Item solere Spiritum Sanct. res futuras ac Nov. Testam. nominibus rerum, id est personarum, populorum, locorum, urbium, regnorum &c. præsentis temporis ac Vet. Testam.

ſtam. repræſentare. Nomina, *Ægypti* & *Babel* & *Juda* & *Iſraël* non ſinunt nos de eo dubitare. Sic in Apocalypſi *Iſabel* vocatur magna meretrix, cap. 2. Ipſa Iſabel Jehum vocat *Zimri*, quod ipſa judicaret eum ſimilia facere.

§. XXXI. 9. Scriptura alluſionibus & *αἰνίξεσι* ſæpe utitur. Sic רַהַב pro Ægypto, & alia. Sic Pſalm. 52: 6. per בֶּלַע poteſt eſſe alluſio ad בִּלְעָם / quæ ſi ſit, erit elegantiſſima *παρονομασία*. Ita in Apocalipſi qui habent doctrinam Bileam, *νικολαΐται* vocantur. Similis poteſt eſſe alluſio. Nam בִּלְעָם eſt בַּעַלעָם, & *ὁ νικῶν τὸν λαὸν*. Scimus, in his omnibus eis, qui allegoriis delectantur, materiam ludendi paratam eſſe. Sed, ſi rationem audire volumus, metaphoris ac ſimilitudinibus Scripturæ enucleandis quivis erit contentus, & novis fingendis, dum Scripturas explicat, abſtinebit.

§. XXXII. Regula enim *ἑρμηνευτικὴ* talium hieroglyphicorum certiſſima hæc eſt: Signa & emblemata Scripturæ ſignificant per omnem analogiam, quam habent cum rebus ſacris, quas Scriptura & hiſtoria ſecundum Scripturam exhibet. Ideoque in applicatione horum emblematum non eſt cogitandum de aliis rebus, quam de quibus agit Scriptura: & eæ res ſub iis debent intelligi, quæ in omnibus ſuis partibus habent analogiam cum partibus omnibus emblematis: analogia autem iſta cum rebus ipſis perſpicua eſt, tum etiam metaphoris & parabolis Scripturarum noſcitur. Judæi in ap-

plicatione horum emblematum non procedunt ultra Divinam providentiam, qua omnia gubernantur in cœlo & in terra. Ex. gr. Esai. 6. Sed 1. illi non satisfaciunt typis, quia emblemata & figuræ Vet. Testam. non erant typi cœli & terræ simpliciter, sed status Ecclesiæ in cœlo & in terra. 2. Emblemata Scripturæ significant id, quod ipsis in eadem analogum est, uti diximus.

§. XXXIII. Non possunt ergo ænigmata Scripturarum & parabolæ adduci tanquam argumenta ad probandum id omne, quod homo excogitat: Attamen tum in se sensum habent aliquem manifestum, nempe indefinitiorem & generaliorem; determinationem autem interpretationem habent ex analogia aliorum oraculorum. Certam vero & indubitatam lucem ex implemento. Vid. exemplum Es. 18: 5. 6. & conf. Part. II. Art. CXLVIII.

§. XXXIV. Huic regulæ similis est illa: Qui id loquitur, quod & proprie & metaphorice intelligi potest, Lectorem vel auditorem facit judicem de suo sensu, utrum & proprie & metaphorice, an vel proprie vel metaphorice intellexerit, quod judicium in prophetia tuto ex re ipsa capitur. Si enim in historia, de qua loquitur prophetia, reperiatur res gesta verbis prophetiæ in sensu metaphorico respondere, eam significatam esse auditor dubitare non potest. Ita qui vellet celebrare opus Dei, quo imperium Romanum dedit Christianis & barbaris, si uteretur phrasi Psalm. cap. 74: vers. 14. tum Deum *dedisse balænam in cibum populo, eremicolis*, facile ab omnibus intelligeretur.

§. XXXV.

§. XXXV. De figuris autem Scripturæ usitatis cogitandum est 1. ut fontibus metaphorarum. 2. In contradistinctione veritatis. Vid. Psalm. 45: vers. 1.

§. XXXVI. 10. Notandum, interdum veritatem typo misceri, ut in illis, *Sacrifica confessionem, TU me expiabis hyssopo*, &c. Psal. 51. Sic quia Sali, qui in sacrificiis adhibebatur, respondet ignis, ideo dicit Christus. Marc. cap. 9: 49. *Igne salietur*, miscens rem & figuram, quanquam ipsa res nomine metaphorico *ignis* indigitetur. Et vice versa Prophetia sæpe utitur vocabulis sumptis à terrestri & Levitico cultu ad significandam λογικὴν λατρείαν gentium; ut Mal. 1: 11. Esai. 66: 20. 21. His admonemur, Partes V. Testam. & bene intellexisse mentem Divinarum cerimoniarum, & per illas ad Christrum, tanquam unicum fidei scopum, deductos esse. Neque vero nimis argutum est, quando S. Patres nominibus figurarum utuntur, intelligere figuratum. Si tales metaphoræ coactæ sunt, institutio illa Dei coacta fuit. Add. P. II. Art. LXXXI. f.

§. XXXVII. 11. Notandum, etiamsi sic Scriptura vocibus legis ceremonialis utatur ad significandum ea, quæ sunt Novi Testam. tamen tum per ea, quæ opponuntur, tum per certa principia, satis constare, ea non in similitudine terrestris cultus fore verificanda. Tale principium est; Quemadmodum in V. Testam. erant umbræ, ita in N. Test. esse veritatem. Vid. Joh. 1: 17. & Conf. Es. 16: 5. Zach. 8: 3. 19. Unde nobis nascitur ista regula certissima ἑρμηνευτική. Nempe, Quæ

de regno Chriſti dicuntur in veritate ſunt intelligenda; non de umbra, etiamſi phraſes & vocabula ſint aſſumta ab umbris & figuris præmonſtrantibus. Ex gr. Pſalm. 51: 9. 21. Coll. Hoſ. 14: 3. Heb. 13: 10. 15. Item hoc; In plerisque promiſſionibus N. T. eſt vox חֶסֶד χάρις. *Gratia* enim & *Lex* oppoſita ſunt. Joh. 1: 17.

§. XXXVIII. 12. Denique notandum, Scripturam etiam hyperbolis uti. Hebræi לְשׁוֹן הַבָּאי & ſpinoſum dicendi genus vocant. Dicunt, & aliter דֶּרֶךְ גּוּזְמָא וְהַפְלָגָה / quaſi dicas, orationem πελάγιον φέρεσθαι, *in altum provehi*. Exemplum vid. Pſal. 6: 7. 8. De his ita Quintilianus: *Mentitur hyperbole, nec ita, ut mendacio velit fallere.* Et: *Tum eſt hyperbole virtus, quum res ipſa naturalem modum excedit.*

§. XXXIX. Si vocis etymologia ſit obſcurior licet referre ad eas, quæ ſono & literis ſunt proximæ. Ut Eſ. 44: 8. תִּרְהוּ poteſt eſſe pro תִּרְאוּ aut pro תִּירְאוּ / ſi alia radix eſt, ex contexto explicanda eſt.

§. XL. Deinde ſenſus vocum ſingularum innoteſcit, eas referendo ad omne id, cujus intuitu ulla ratione ſignificatio illarum manifeſtari poteſt. Ubi primo & maxime attendenda eſt relatio inter ſubjectum & prædicatum, cum juxta vulgarem regulam hermeneuticam tale ſit ſubjectum, quale permittitur eſſe à prædicato, & vice verſa: Tum etiam connexio obſervanda cum antecedentibus & conſequentibus in eodem ſermone verbis, maximè cum proximis, ſubſtantivorum puta cum adjectivis,

jectivis, verborum cum adverbiis, &c. quæ etiam se mutuo declarandi vim habent. Ubi notandæ sunt hæ regulæ:

§. XLI. 1. Convenit, ut in distincte dictis distinctus sit sensus. Vel sic: Semper expositio, quæ in distinctis vocibus distinctum quid intelligit, si id per analogiam fidei, & argumenti, sive rei subjectæ, fieri possit, est præferenda, sic Psal. 43: 3. *Mitte lucem tuam & veritatem tuam.* Possunt *lux* & *veritas* pro eodem capi, ut *vau* sit ἐξηγητικὸν. Nam veritas est lux. Sic erit, *lucem tuam*, *hoc est veritatem tuam.* Quale Zach. 9: 9. Melius tamen, ut quodque horum distincte capiatur. Conf. inf. Part. 2. Art. 112. & 113.

§. XLII. 2. Nomen generale accipit significationem specialiorem, quando nomina specialius significantia, quæ sub eodem genere sunt, apponuntur. Vel sic: Quæ generalius dicuntur, si dicantur in comparatione ad specialia, specialem sensum habent, eum nempe, qui à sensu speciali expresso distinguitur. Alioqui enim oritur confusio & ταυτολογία. Exempli gratia, Deut. 7: 1. septem populi, quos Deus voluit excindi à popolo Israelitico, ita nominantur; Chittæi, Girgasæi, Emorræi, Cananæi, Perizzæi, Chivvæi, & Jebusæi. Etiam solent hi omnes populi Cananæi dici. Unde intelligitur, hoc loco Cananæos intelligi distinctos à cæteris, illos nempe, qui erant maritimi, & in ripa Jordanis. Vid. Num. 13: 29. & Jos. 5: 1. Sic Psal. 1: 1. vox *improbus* complectitur omnes gradus. Sed hic dum componitur cum *peccatoribus & irrisoribus*, in

generalitate levior gradus est subaudiendus; nominatim ii, qui cum sint improbi, tamen consilium capiunt de beatitudine. Sic Es. 14. vers. 21. *filii* regis Babylonii possunt intelligi omnes, qui eum nominant patrem. Sed cur hic filios tam late non accipiamus, tres sunt causæ, 1. quia indefinite loquitur. Indefinita locutio potest exemplis quibusdam nobilibus compleri & verificari. 2. quia videtur à *populo filios* distinguere. 3. quia de speciali mactatione hic agi videtur. Possunt itaque *filii* in ista emphasi accipi, ut significent eos, qui non tantum communiter Patrem appellant regem Babylonis, sed etiam cum ipso dominantur. Item Es. 19. quandoquidem versu 22. agitur de percussione Ægypti, versum 21. de plagis Ægypti, quibus se notificet Deus, & coercitione persequentium non interpretamur. Et talia exempla sunt passim obvia; etiam in N. T. Vid. Matth. 24: 23. coll. 26.

§. XLIII. Porro etiam prodest inter se conferre loca parallela, id est alia ejusdem auctoris scripta, illi scripto quod manibus tractamus, respondentia. Sic ex collatione Jobi. 22: 3. & Psal. 5: 5. cognoscitur, quid voce רֶשַׁע *improbitas* veniat in Scripturis, nempe per μυκτηρισμὸν hac voce significari propriam *justitiam*, si pro merito habeatur, aut Deo imputetur; sive quicquid homo potest facere ex se ipso, ut Deo placeat. Idem quoque ex ipsa verborum Psal. 5: 5. connexione patet. Nam de eo, quod manifestam malitiam & turpitudinem habet, id an Deo placeat, ne dubitari quidem potest, neque ullus eo glo-

riabi-

riabitur, ac ſi Deo placeat. Item quid ſit *mendacium* & *mendax ille*, quæ Scriptura paſſim traducit, videri poteſt 1. Johan. 2: 22. quid פֶּשַׁע / Hoſ. 8: 1. quid *juſtitia* & *judicium*, Eſ. 5: 16. Johan. 16: 10. 11. Sic in pleriſque promiſſionibus Evangelii eſt vox חֶסֶד χάρις. Eam vocem non reſtricte eſſe accipiendam pro Amore certi hominis, aut certi populi, ad bonum terrenum, circumſcriptum, & caducum, ſed abſolute pro Amore illo Dei efficaci, ſive propoſito ſalvandi per Chriſtum, & ejus executione, patet tum ex Joh. 1: 14. ubi *Gratia* & *Lex* oponuntur, tum Eſ. 55: 3. ubi *gratiæ Davidis fideles* appellantur, & ad omnem eſurientem, ad omnem gentem, ad ſalutem animæ, ad ſatietatem bonorum cœleſtium, ad gratuitam juſtificationem in Chriſto, planiſſime extenduntur. Sic Pſal. 93: 3. quem Pſalmum etiam R. David cum aliis ad tempora Chriſti refert *fluvios* recte per מַמְלָכוֹת *regna* explicat R. D., aitque eſſe מָשָׁל *parabolam*, ad deſignandum Gogum & Magogum & Reges, qui cum illo. Hæc metaphora indicatur. Eſ. 8: 7. Unde & hoc patet, quid in Apocalypſi ſit *Euphrates*, cap. 9: 14. & 16: 12. nim. regnum & potentia ſpiritualis Babyloniæ. Sic vim phraſeos, *ſibi benedicere in quoquam* explicat Eſaias cap. 65: 16. de gloriatione in aliquo ceu benedictionis auctore. Et Moſes Deut. 29: 19. ubi explicatur, *dicere, pax mihi erit*. Sic Pſal. 63: 11. *Vulpes*, aliæque beſtiæ, metaphorice, ut in emblemate, capi poſſunt quod diſcimus ex Luc. 13: 23. *Dicite huic vulpi*. & Apoc. 18: 2. *avis impura*.

Et Ef. 65: 4 *Edentes carnem porci.* & Psal. 22. *Canes, Tauri, Monocerotes, Leo.* Sic Psal. 66: 15. licet nobis τὸ *Arietes* in figura intelligere pro iis fidelium, qui generosiores reliquis exemplo præeunt. Cujus metaphoræ fundamentum vide Jer. 50: 8.

§. XLIV. Et sic quidem sensus vocum indagatur, ipsi sermoni sacro inhærendo. Utile etiam est interdum extra eum abire, & conferre voces cum omni bonorum auctorum easdem voces usurpantium usu, & vulgari loquendi consuetudine; etiam cum linguis & dialectis affinibus; quod inprimis usum habet in ἅπαξ λεγομένοις, & in vocabulis dialecti insolentioris; nam & his aliquando auctores sacros uti ac dictionem exornare videmus. In quibus nonnunquam prodest alias dialectos orientales in subsidium vocare. Exempla sunto, in voce חֶלְכָה / quam interpretes *pauperem* vertunt, Psal. 10: 8. In אֶשְׁכָּר / *Donum*, quod Arabicum est à שָׁכַר *gratias egit*, Psal. 72: 10. in voce רֵעַ / quæ Psalm. 139: 17. ut & Jobi 36: 33. significat *cogitationem*. Sicut Chaldæis רְעָא est רְצָה / & רַעְיוֹן *cogitatio*, Dan. 2: 29. 30. & רְעוּת *voluntas*, Ezr. 5: 17. &c. Nec tantum linguæ, sed etiam artes ac disciplinæ exoticæ ad verborum interpretationem possunt utiliter adhiberi, per collationem nim. vocabulorum Scripturæ cum definitione & usu, quem habent in illis artibus, quæ agunt de rebus per illa vocabula denotatis. Nam terminos Geographicos, Astronomicos, Mechanicos, &c. si quos usurpat Scrip-

Scriptura, ex his ſcientiis; mere Theologicos ex ipſa Sacra Scriptura, optime intelligemus.

§. XLV. Poſtremo variæ vocum acceptiones ſunt tenendæ ei, qui verum earum ſenſum ubique vult cognoſcere. Conſiderandum itaque eſt, utrum voces accipiantur materialiter, an formaliter; vox formaliter ſumta utrum ſit categorematica, an ſyncategorematica, an mixta; Collective ſumatur, an diſtributive; in genera ſingulorum, an in ſingula generum; ſitne vox propria, an appellativa; proprie veniat, an abuſive; ſitne finita, an infinita; ſingularis, an communis; univoca, an analoga, an æquivoca; late an ſtricte accipiatur.

§. XLVI. De voce infinita notandum, eam ſæpe æquivalere affirmationi contrarii; & quidem interdum nobilioris. Ut לֹא עֵץ *non-lignum*, eſt Deus, Eſai. 10: 15.

§. XLVII. De voce anagola abſolute poſita in oratione hæc eſt regula: *Analogum abſolute poſitum accipitur pro principaliori ſignificato.* Circa vocum ampliationem & reſtrictionem tenenda hæc cautela: *Ne verba alicujus orationis facile reſtringas, ſi latiorem eis ſignificationem profunda auctoris ſapientia concedat; nec aliæ interpretandi leges abnuant.* Qui canon præcipue locum habet in explicandis eloquiis Dei. Hujus enim, utpote ſumme ſapientis, ſummeque boni & potentis, & verba, & opera, auguſta potius & ampla, quam anguſta & limitata ſunt animo cogitanda.

§. XLVIII. Itaque in explicatione alicujus loci ſpectandus eſt uſus & valor verborum, & quicquid ſignificare poſſunt, illud ibi ſignificant,

cant, ſi omnes circumſtantiæ textus in illum ſenſum conſpirent, & alibi iſte ſenſus apertè prodatur. Nec enim tunc neceſſe eſt ſenſum verborum imminuere. E contrario vitium interpretationis eſt, ex iis quæ ſignificari poſſunt, leviſſimum ſumere, ad majorem fideique analogum ſenſum excludendum. Vel ſic: Emphaſis verborum Spiritus Sancti retinenda eſt, niſi evidenter conſtet, ea infra emphaſin & poteſtatem ſuam uſurpari, vel eo ipſo in loco, vel ſaltem alibi in ſimili compoſitione. Poteſt etiam aliter hoc modo. Non eſt minus in verbis Scripturæ exaudiendum, quam illa per uſitatum eorum valorem ingerit animo recte & prudenter ſecundum analogiam fidei & intentionem Spiritus S. tum communem & univerſalem, tum proprium cujusque pericopæ, omnia examinanti & ponderanti. Vel enim hoc ſtatuendum, vel dicendum, Scripturam ſemper & ubique hyperbolice loqui. Atqui abſurdum eſt, Scripturam ubique per meras hyperbolas paratragædiare, & inanes verborum formulas projicere; & Deo per Scripturam nos ad fidem informanti plane indecorum. Si enim Deus invitans ad fidem, hyperbolis uteretur, & quidem ubique conformiter, ſic fidem & ſpem noſtram inaniter inflando, deciperet.

§. XLIX. Nominatim 1. Verba abſolute poſita accipienda ſunt in ſenſu auguſtiſſimo, quem analogia fidei docet. Ut, Beati, qui *lugent*. nempe propter id, quod luctum in filiis Dei concitare poteſt, puta diminutam gloriam Dei, peccata proximi ejuſque exitium, &c. *Qui*

habet

habet dabitur ei. Qui habet, ſcil. quod habendum eſt ab illo, qui vere aliquid habere dici poteſt, nempe Chriſtum & fidem in ipſum, &c. 2. Omnia nomina dignitatis, quæ Chriſto & hominibus ſunt communia, tanquam διαφορώτερα de Chriſto ſunt accipienda, ex Hebr. 1: 4. Tale nomen eſt Meſſiæ, vel Uncti, ſ. Chriſti, Matth. 16: 16. 3. Epitheton ſ. prædicatum, quod antonomaſtice, ſ. pro nomine alicui tribuitur, emphatice accipiendam eſt. Per *nomen* enim diſtinguimur ab aliis. Ita Eſ. 9: 5. אֵל pro nomine ἐν δυνάμει accipiendum eſt. Nihil abſurdius eſt, quam ſine emphaſi appropriare nomen in vulgari & tenuiori ſignificatu.

§. L. Nec tamen abſolute dicimus verba Spiritus S. ſemper ſignificare id omne, quod poſſunt ſignificare, ſed ubi nihil eſt, quod refragetur, & quatenus omnes circumſtantiæ textus, tum reliquæ interpretandi leges id permittunt. Neque enim vocabula, quantumvis emphatica, ſemper capiuntur in ſua plenitudine atque efficacia, Sed à ſubjecta materia, ſcopo, antecedentibus & conſequentibus, &c. varias accipiunt determinationes. Sic in Vet. Teſtam. ſunt accipienda, ut ſuadet analogia promiſſionis, in N. Teſt. Evangelii. Sic phraſis *credere in Deum*, ut notum, hanc habet poteſtatem, ut fiduciam in Deo nixam Teſtamento ſignificet. Neque id tamen obſtat, quo minus etiam ibi adhibeatur, ubi hæc fiducia non ſignificatur. Sic Jon. cap. 3:5. Cui ſimilis eſt locus, *Crediderunt in verba ejus*. Et *feſtinanter obliti ſunt*, &c.

&c. De quibus alibi dicitur, *Non crediderunt Deo, & non confisi sunt salute ipsius.* Ut phrasis illa Jon. 3. nihil aliud significet, quam vel simpliciter, crediderunt Deo, vel etiam, non desperarunt de clementia Dei, & quovis modo ad eum, ad remissionem plagæ confugerunt. Add. sup. Art. XIX.

§. LI. Porro de late & stricte accipiendis hic tenendum, quæ generaliter dicuntur in Scripturis, ea posse late, ut multis analogice vel æquivoce, & stricte, ut paucis vel uni conveniunt, explicari; quæ autem expressius & specialius dicuntur, ea minime esse per generalem & latam explicationem, quæ ostendat subjectum, cui dicta quovis modo & tantum non competunt, extenuanda. In eo genere est Psalmus 45. qui adeo est ἐμφατικός, ut nisi contorte & coacte & cum multiplici extenuatione, ad alium regem, quam Christum, non possit accommodari.

§. LII. Denique notandum est, verba nominaque nonnunquam ita accipi, ut aliquid merum significent, sive cum exclusione contrarii. Verbi gratia, Esai. 1: 4. *peccans* est, *qui tantum facit malum.* Sic ἁμαρτάνειν Heb. 10: 26. 1. Joh. 3: 9. Nam alioqui nemo est justus in terra, qui non peccet. Eccl. 7: 10. 1. Reg. 8: 46. Sic homo ψυχικός, in quo nihil est, nisi anima regens & movens. Sic *caro* simpliciter homo, in quo non est Spiritus Dei, sed tantum appetitus à membris excitatus.

§. LIII. Vocum singularum significatione perspecta, integer totius orationis sensus super

est

est investigandus. Hic primo occurrit, ut omnis orationis ab auctore sapiente & bono prolatæ, sic *Spiritus Sanct. non nisi unum verum esse, & ab ipso intentum orationis sacræ sensum.* Ratio est, quia sapiens & bonus auctor abstinet à mendacio & ambiguo, quorum alterutrum vel utrumque in oratione esset, si multiplicem ea sensum haberet.

§. LIV. Nec tamen interim mirabimur, ad infinitam Dei sapientiam respicientes, Deum sæpenumero sub unico ac simplici sensu literali verborum, occultasse allegoricum ac spiritualem rerum his verbis significatarum.

§. LV. Quin etiam fieri interdum potest, ut Spiritus Sanctus plures sensus literales comprehenderit eodem circuitu verborum, & affectaverit ambiguitatem. Id factum agnoscimus, ubi analogia fidei cœteris paribus omnes interpretationes admittit: Et fieri posse intelligimus, vel ad faciendum ænigma, vel ad amplificandum intellectum. Hujusmodi est ἀμφιβολία in locis 2.Sam. 23: 5. Psalm. 110: 1. & 2. Esai. 6: 9. 10. varios & congruos sensus lectori s. auditori suggerens. In his & similibus locis ambiguis interpretatio non debet esse *contentiosa*, scil. ut sic concludamus: Scriptura potest significare hoc, quod mihi videtur, Ergo non significat, quod tibi videtur. Potius conjungenda sunt diversa significata, modo ne invicem pugnent. Qua de re monet alicubi Augustinus, cujus hæc est regula: *Ambigua in S. Literis, si explicari non possunt, in utramque partem intelligi possunt, si fidei regula non obstet.*

§. LVI. Quamvis autem sic sit unicus unius

 oratio-

orationis sensus, variæ tamen ejus differentiæ possunt notari, quatenus aliquid intelligitur vel in actu signato vel in exercito, in sensu diviso vel composito, identico vel formali, &c. de quibus apud Logicos abunde præcipitur.

§. LVII. His igitur missis videamus, quomodo ille unicus cujusque orationis sensus in textu sacro sit indagandus. Primo dispiciendum, quomodo Spiritus Sanct. ex verbis propriis & per semet ipsum explicetur. Id faciemus 1. Si in eodem, qui oculis obversatur, loco persistendo, attendamus constructionem syntacticam, orthographiam sermonis, & veram interpunctionem; si varias lectiones dignoscamus, ac denique sermonis ordinem & verborum cohærentiam ratione antecedentium & sequentium probe oservemus.

§. LVIII. Circa constructionem verborum notanda hæc regula: A simplici constructione non est discedendum, nisi ratio cogat. Nam & ellipses, aliæque enallagæ, nec adhibentur, nec rationabiliter adhiberi possunt, ubi non sensus statim vel ex evidentibus argumentis concipi potest, aut ubi nascitur periculosa ambiguitas. Ex gr. Psalm. 45: 7. verba illa, כִּסְאֲךָ אֱלֹהִים ne Messias ex his arguatur esse verus Deus, ita construunt Judæi; Saadjah, supplendo verborum יָכִין *constabiliet*. Sed hoc supplementum frivolum est. R. Aben Esra, subintelligendo nomen כִּסֵּא, hoc modo, כִּסְאֲךָ כִּסֵּא אֱלֹהִים *Solium tuum est solium Dei*. Sed ita nascitur ambiguitas, qua honor Dei incompetens adscribitur mortali; qua ambiguitate nihil est periculosius.

§. LIX.

§. LIX. Hebraice autem, nomen agentis s. subjecti, sæpe omittitur, inprimis quando notum est, de quo sit sermo; vel quum impersonaliter non indigitatur certum agens; vel quum certum agens sub figura innuitur. Sepe etiam prædicata indicant sua subjecta. Primæ & tertiæ rationis exemplum est Psalm. 7: 3. *Ne prædetur* vel, *laniet tanquam leo animam meam.* Ubi Saul sub figura leonis significatur; quem Æthiopem Benjaminitam jam in titulo, nominaverat. Ibidem rursus vers. 13 *Si non resipiscet*, tecte Saulem innuit. Sic Hos. 8: 1. *Ut aquila est super domum Domini.* h. e. Babylonius similis aquilæ domum Domini passis alis occupabit, vel imminet ei, ut tanquam lepusculum auferat ex loco suo. Ita alibi sæpius.

§. LX. De Hebraicis accentibus, seu notis interpunctionis, hic observandum, quod non respondeant distinctionibus Græcorum & Romanorum. Ita 1. Athnach non tantum inter membra distinguit, ut colon, sed aliquando finit periodum; aliquando, quæ uno membro includuntur, ut subjectum & prædicatum, vel descriptionem aut affectionem alterutrius, disterminat. Ita Psalm. 76: 7. *Ab increpatione tua, o Deus Jacobi*, (hic Athnach) *soporatur & currus & equus.* Vide etiam vers. 10. Item Psal. 77: vers. 11. Imprimis id tum fit, quando præcessit. Merka cum Jethif, supra præcedentem Syllabam posito, ut Psalm 75: vers. 9. 2. Ut Atnach nonnunquam finit periodum; ita Soph pasuk non semper eam finit. Sic Psalm. 79. vers. 9. 10. *Ex cœlo fecisti audiri judicium.*

(Hic Atnach finiens periodum.) Terra extimuit & conquievit, (Hic Soph pasuk) *quum surgeret ad judicium Deus*, (hic iterum Athnach) *ad salvandum omnes mansuetos terræ.* Job. 38: 24. 25. 36. 37. Es. 3: 18. 24. 6: 12. 7: 21. 22. 23: 11. 12. 28: 2. ubi est atnach nihil distinguens. 28: 15. 16. 30: 3. 4. 65: 6. 7. Jer. 2: 26. 27. 4: 1. 2. 5: 12. 13. 23. 24. 6: 22. 24. 7: 9. 10. 10: 3. 4. 15: 15. 16. 18: 15. 16. 21: 4. 5. 26. 4. 5. 25: 32. 33. 27: 19. 20. 29: 1. 2. 3. 16. 17. 17: 22. 23. 19. 20. 32: 3-5. 11. 12. 37-40. 33: 4-8. 10. 11. 25. 26. 34: 6. 7. 10. 11. 17-20. 35. 3. 4. 37: 11. 12. 16. 17. 39: 6. 7. 40. 11-14. 41: 4. 5. 11. 12. 16-18. 42: 1-3. 13-16. 19. 20. 43: 1-3. 5-7. 47: 2-4. 48: 20-24. 50: 41. 42. 51: 20-24. 52: 6. 7. coll. 29: 2. 52: 31-33. Ezech. 41: 9. 10. 3. In Psalmis creberrimum est, ut ante vocem, quæ Silluk habet, ponatur accentus continuans Merca vel Munach, & cum antepenultima Tiphcha, etiamsi illæ voces, quæ præcedunt ultimam, magis sensu cohæreant, quam ultima & penultima. Exemplum vid. Ps. 9: 3. Hoc appellari potest metathesis accentuum.

§. LXI. De variis lectionibus est hæc regula, ut meliorem dignoscamus, ita tamen, ut omnes admittantur tantisper, dum cum veritate rei consentiunt, neque contradictionis aut absurditatis auctorem arguunt. Sic contingit etiam, distinctas lectiones nobis offerri à Judæis, per quorum & manum & ἀνάγνωσιν Deus voluit nobis tradi verbum suum. In his non putandum est, nos coarctari in eas angustias, ut non possimus eligere lectionem conveni-

venientem. Si quis tamen putet, utramque lectionem habere utilem sententiam & commodam expositionem, nos quidem minime intercedemus, quo minus utraque liceat uti.

§. LXII. 2. Sensum orationis Spiritus Sanct. ab ipso Spir. S. cognoscemus, si loca Scripturæ una cum aliis conferendo videamus, quomodo locus specialior generaliorem, prolixior breviorem, similis similem, imo contraris quandoque contrarium, atque in universum clarus obscuriorem interpretetur. Sic multa in Vet. Testam. latent, ubi tantum leviter adumbrata, quæ in Novo patent, luculentius atque uberius exposita. Unde Vetus Testamentum cum Novo conferre solemus. Sic loca Vet. Testamenti de sacramentis Novi fœderis agentia declarantur ex locis Vet. Testamenti, quæ de sacramentis antiqui fœderis tractant, & è contrario. In hac potissimum collatione consistit *σύγκρισις πνευματικῶν* laudata Apostolo, & suo exemplo ad intelligentiam eorum, quæ Deus est nobis gratificatus, commendata, 1. Cor. 2:12. 13. Et quoniam maxima pars interpretationis Scripturæ ab collatione ista pendet, paulo diligentius est ratio illius hic nobis explicanda.

LXIII. Hæc ratio tum commode intelligetur, ubi prius aliquid dixerimus de methodo Scripturæ, & habitudine ac respectu inter sese partium ejus priorum & posteriorum. Hic vero opportunum est, quod observat Apostolus, *Mosen fuisse fidelem in tota domo Dei ut ministrum:* (Confer Num. 12: 7. ubi Deus Mosen hoc elogio insignivit) quodque explicans ait, *fidelem ser-*

ſervum extitiſſe *in teſtimonium eorum, quæ in futurum dicenda* erant. Heb. 3: 5. Unde diſcimus, Moſen miniſterium ſuum in tota domo Dei obiiſſe, 1. *teſtando* ea, quæ domui Dei, id eſt Eccleſiæ poſſent eſſe uſui. 2. quæ teſtatus erat, ad perpetuam memoriam literis tradendo. Hoc enim neceſſarium erat, ut in poſterum teſtimonium ejus poſſet audiri. 3. omnia teſtando, & ſcribendo, quæ Eccleſiæ omni tempore poſſent inſervire, utiliaque ac neceſſaria ſcitu & creditu ad ſalutem videri. Quippe aliter non potuit eſſe *ſervus*, nempe ut teſtis, *in tota domo Dei*. Significatur enim his, Moſen teſtimonio ſuo miniſtraſſe toti Eccleſiæ, præſenti, & futuræ omnium ſœculorum, uſque ad finem mundi. Nec de univerſalitate temporis id tantum intelligendum, ſed etiam de univerſalitate ſubjecti, ſive toto corpore ipſius Eccleſiæ, ita ut nulli ejus parti defuerit, quam non convenienti ſibi perfectione inſtruxerit atque exornaverit. 4. diſcimus, Moſen conſtitutum eſſe *teſtem eorum, quæ ſuperErant dicenda*, & audienda, in Eccleſia: ita ut, qui ipſum excepturi erant, ſive prophetæ, ſive doctores, nihil dicere potuerint novi, quod non Moſes antea teſtatus fuiſſet, & cujus non teſtimonium in ſcriptis ejus extaret. Quod quidem nobis conſideratu digniſſimum, & ad methodi ſcripturæ, & habitus partium ejus, cognitionem, ipſamque interpretationem Scripturæ, perutile videtur.

§. LXIV Sequitur enim ex dicto loco quam evidentiſſime, *S. Scripturam in iis, quæ dicenda fuerunt, eſſe quodammodo & in ſuo ge-*

vere demonstrativam, id est, ea, quæ in posterioribus proponuntur, à prioribus scriptis, ac præsertim Mosis, ita suspendi, ut nihil contineant, quod non testimonio Mosis fulciatur, ab eoque omnem vim & auctoritatem ad obedientiam fidei & assensus mutuetur. Quemadmodum enim in scientiis demonstrativis ea, quæ primo loco ponuntur, nulla sequentium ope, ut intelligantur vel admittantur, indigent, sed à se ipsis digna sunt, quibus assensus accommodetur, sequentia autem ab his solis ita pendent, ut per & propter ea fidem mereantur; ita se res habet cum iis, quæ in S. literis dicenda fuerunt. Quæ enim in iis primo loco ponuntur, & per Mosen edita, Ecclesiæque commendata fuerunt talia sunt, ut per se sint ἀξιόπιςα, & auctoritatem Divinam se solis, utpote immediate ex ipso ore Dei, aspectante & auscultante toto populo, accepta, procul omni dubio habeant. Quæ autem sequuntur omnia & singula, tam quæ à Christo & Apostolis dicta post Mosen & Scriptis tradita fuerunt, talia sunt, ut auctoritatem divinam, nisi per & propter Mosis testimonium non habeant, adeoque non nisi hujus vi testimonii Mosaici ullam conscientiam ad fidem aut obedientiam obligent. Id, inquam, ex verbis Apostoli tam est manifestum, ut nihil possit esse clarius. Qui enim constitutus est *in testimonium eorum, quæ post dicenda erant*, absque ejus scil. testimonio hæc pro non dictis habenda sunt. Ergo si sint pro dictis habenda; utique per & propter testimonium illius fit, ut pro dictis habeantur; ipsum vero testimonium

F per

per se stat, fidemque & assensum meretur. Ubi autem & quod fidem & auctoritatem conciliat alteri, per se est fide dignum, & quod sequitur, ita ab eo suspenditur, ut non nisi propter illud assensum consequatur, ibi imaginem quandam ac speciem esse Methodi demonstrativæ constat omnibus iis, qui naturam veræ ac scientificæ demonstrationis cognitam habent.

§. LXV. Nec id etiam à mente & stylo Apostolico abludit. Hinc sermonem suum & prædicationem suam non fuisse factam ait persuasivis sapientiæ humanæ verbis, sed *demonstratione spiritus* & potentiæ, 1. Cor. 2: 4. innuens, se nihil predicasse, quod non testimonio Mosis & Prophetarum confirmasset; & quod sic confirmatur, vim habere *demonstrationis*.

§. LXVI. Mosis vero hanc auctoritatem veluti primoprimam etiam commendant S. literæ, ipsaque adeo Scriptura Veteris Testamenti. Hinc si quis post Mosen propheta in populo existeret, ante omnia id, quod afferebat, cum lege Mosis erat conferendum, ac videndum, num ab ea testimonium haberet. Ita enim diserte Moses Deut. 13: 1. 2. 3. *Si extiterit in medio tui propheta, aut somnians somnium; & dederit tibi signum aut prodigium; & evenerit signum illud aut prodigium: Siquidem dixerit tibi: Eamus post Deos alienos, quos non novistis*, scil. ex institutione Mosis, *& colamus eos: Non auscultabis verbis prophetæ illius*, &c. Conf. Deuter. 18: 20. Quod si cum lege Mosis ei conveniret, nec alios Deos aliamve religionem propheta ille homines abduceret, siquidem boni quid promitteret, ex-

spectan-

ſpectandus quidem erat eventus, Deut. 18: 21. 22. Coll. Jer. 28: 9. cum eo tamen, ut ſimul ac divinas promiſſiones in lege Moſis exſtantes reſpiceretur: Quippe videndum erat, num Propheta ille conſueret culcitras ſuis prophetiis, quas ſupponeret ſcapulis hominum in peccatis confirmatorum, Ezech. 13: 28. Id vero non ſine reſpectu ad legem Moſis, & bona quidem, at non niſi piis, promittentem, cognoſci poteſt. Deinde conferendæ erant ſpeciales prophetiæ in libris Moſis exſtantes, ex quibus, num tale quid his temporum, ſubjectorum, locorum, &c. circumſtantiis conveniret, ſaltem ad ſpem faciendam, & exſpectationem adjuvandam, cognoſci potuit. Sic haud dubium eſt, Davidem Samueli prophetanti de regno & bono Iſraelis credidiſſe, quum exſtaret promiſſio de regno tribui Judæ dando, cum eaque promiſſione prophetiam Samuelis contuliſſet. Ita Iſraelitæ quum toto corde converſi eſſent ad Deum, & Haggæo ac Zachariæ prophetantibus de felici ſucceſſu ædificationis templi crederent, ſimiles conſolationes in ſcriptis Moſis invenire potuerunt.

§. LXVII. Nec abſimiliter judicandum, ſi quid mali peccatoribus impœnitentibus in nomine Dei prædicerent prophetæ. Nihil enim mali his denunciari poteſt, quod non in lege Moſis ſit prædeſcriptum, atque etiam in particularibus prophetiis ſuo ordine ac loco prædictum. Hinc Eſaias nos revocat ad *librum Dei*, eumque à nobis vult conſuli, quod attinet judicium Edomi, Eſ. 34: 16. & Moabi Eſ. 16: 13. David Pſalm. 149: 9. *judicium ſcrip-*

tum commemorat, quod sit *faciendum* de nationibus ac regibus, qui non obediverint Christo: Proculdubio ad scripturam Mosis respiciens. Ita & Dan. cap 7: 10. vidit, *libros apertos* esse, *ut judicium exerceretur*. Jeremias ipsa verba Mosis repetit, ut scilicet vaticiniis suis hinc fides esset. Jerem. 22: 8. 9. *Et transibunt gentes multæ præter urbem hanc, & dicent quisque ad alterum; Propter quid fecit Jehovah sic urbi magnæ huic: Et dicent: Propterea quod dereliquerunt fœdus Jehovæ Dei sui, & adorarunt Deos alios & servierunt illis.* quæ sumta sunt ex Deut. 29: 24--28. Imo observare est, Zachariam & alios Prophetas sæpe alludere ad Mosis & aliorum Prophetarum oracula, & de iisdem rebus loquentes præsupponere ea, quæ ab illis dicta sunt, ad quæ digitum intendere satis habent. Sic denique Christus negat, se accusaturum esse Judæos apud Patrem. Quum jam Moses ipsos accusaverit infidelitatis & rebellionis, & Moses de se scripserit. Joh. 5: 45. 46. Conf. inf. Part. II. Art. 5. & 9.

§. LXVIII. Inprimis huc pertinet locus Deut. 4: 2. in quo monentur Israelitæ, *ne adderent ad verbum illud, quod Moses præceperat ipsis, neque detraherent de eo quicquam.* Quo ipso verbum Mosis proponitur ut regula & Canon omnis doctrinæ, adeo ut quicunque in nomine Dei veniret ad populum, quicquam locuturus, eum oporteret ea dicere, quæ dictis Mosis confirmarentur, non autem illis derogarent quicquam, vel superadderent. Hinc *Canticum* Mosis imo totus *liber legis* ab eo descriptus, *deponendus erat ad latus arcæ fœderis Jehovæ, ut esset*

ſet ibi in Judæos deficientes *in teſtem*; Deut. 31: 31; 19. 21. 26. Ad quem locum non dubito Apoſtolum in l. c. Hebr. 3. reſpexiſſe. Neque aliam ob cauſam Malachias ultimus prophetarum velut obſignans prophetiam V. Teſtamenti, legem Moſis Iſraeli, ut perpetuam regulam fidei omnisque doctrinæ commendat, Mal. 4. 4. quam quod ſciret, omnem doctrinam, omnemque prophetiam ad præſcriptum legis Moſis exigendam eſſe atque æſtimandam.

§. LXIX. Et ſic quidem probatur, ſcripta Moſis in ordine ad reliquam Scripturam ſe habere ad inſtar primorum quorundam principiorum, reliqua vero ad inſtar πορισμάτων, doctrinarum, concluſionum, quæ ex iis deducuntur, ab eorumque conſenſu & teſtimonio omnem ad fidem obligandam vim & auctoritatem accipiant. Atque adeo elucet S. literas eſſe in ſuo genere demonſtrativas, ſive methodo gaudere ἀποδεικτικῆ, ſiquidem iis quæ dicta ſunt, habeant id omne, quod ad naturam demnoſtrationis intelligimus pertinere.

§. LXX. Jam vero cum conſtet non primum ad Moſen ſermonem Dei factum eſſe, ſed jam multis ante ipſum ſœculis, imo ab hominis ipſius primo ortu & creatione viguiſſe in mundo; eumque ſermonem non ut ſibi primum, ſed ut patribus revelatum, Moſes expoſuerit, antequam ad ea, quæ ſibi ſpeciatim ac toti populo revelata fuerunt, explicanda progrediatur, nec minor ſit ratio prioritatis ac poſterioritatis, nec minus notabilis temporis intercapedo inter Moſen & Adamum, quam inter Moſen

 & Chri-

& Christum; quæri potest, an, ut Scriptura Mosis in universum sese habet respectu sequentis, ita sermo Dei, qui viguit ante Mosen, sese habeat ad sermonem in specie Mosi revelatum; ita ut, quemadmodum Scriptura Mosis data est ad testimonium perhibendum iis, quæ in posterum dicenda erant, ita sermo, qui fuit ante Mosen, sermoni Mosis attestari ac fidem facere debuerit? Occasionem hoc quærendi suppeditat natura demonstrationis, & ἀποδείξεως. Cum enim S. literas priores ac posteriores inter sese imaginem habere demonstrationis jam sit dictum, & natura demonstrationis ea sit, ut non tantum libri libris, sed etiam propositiones propsitionibus attestentur ac fidem faciant; & hactenus quidem constet de libris Mosis, quod sequentium demonstrationi inserviant, libri autem Mosis diversos sermones contineant, tam illos qui ante ipsum tanto tempore obtinuerunt, quam qui ipsi speciatim patefacti ac toti populo traditi fuerunt: Merito de his etiam, ut supra, quæri potest. Præsertim quia, cum sermones ante Mosen toto genere à sermonibus Mosis factis discrepare videantur; illi enim promissiones continent mere gratuitas, hi instar habent legis operum, vitam & omnia quidem felicia promittentis, sed sub conditione exactissimæ obedientiæ, cæteroquin inevitabili maledictioni transgressores subjicientis, unde & nominibus *promissionis* & *legis* ab Apostolo distinguuntur, Gal. 3: 17-21. absque hujus solutione quæstionis incerti cogimur esse, fueritne secundum illos, an secundum hos, quæ post Mosen dicenda erant, demon-

demonſtranda, & à quibusnam teſtimonium habere debuerint, cum utroſque ſermones in libris Moſis explicatos, & Eccleſiæ demandatos videamus.

§. LXXI. Reſpondeo, idque iterum, verbis Apoſtoli Gal. 3: 17 - 24. *Teſtamentum*, id eſt voluntatem Dei gratuitam verbo promiſſionis explicatam, *ante ratificatum*, fide acceptantium teſtamentum, *Lex, quæ poſt 430. annos lata eſt, non facit irritum, ut aboleat promiſſionem. Si enim ex lege eſſet hæreditas*, bona teſtamento decreta, *non amplius ex promiſſione. Abrahamo autem per promiſſionem*, teſtamenti indicem, *largitus eſt Deus. Quid igitur Lex? Propter transgreſſiones* nondum expiatas, ad eas damnandum & commemorandum ſcil., ad oſtendendum, quæ impoſſibilitas carnis ad ſeſe ſubjiciendum Deo, quæ vis peccati ad operandum iram &c. *addita eſt; donec veniret ſemen, cui promiſerat &c. Numquid igitur lex eſt contra promiſſiones Dei? Abſit. Si enim data eſſet Lex, quæ poſſet vivificare, vere ex lege eſſet juſtitia:* atque ita lex eſſet contraria promiſſioni, eamque ſubverteret. *Sed concluſit Scriptura*, auctor Scripturæ ac legis Moſaicæ ſpiritus, *omnia ſub peccatum, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus. Antequam vero veniſſet fides, ſub legem cuſtodiebamur, concluſi in fidem, quam futurum erat revelari. Itaque lex pædagogus noſter exſtitit in Chriſtum, ut ex fide juſtificaremur.* Quo ex teſtimonio, quod ſane luculentiſſimum eſt, diſcimus. Primo ſermonem legis Moſaicæ non fuiſſe contrarium ſermoni promiſſionis antehac à patribus audito,

to. Sed ſecundo illi potius ſubordinatum fuiſſe, eique inſerviiſſe, efficiendo, ut magni fieret promiſſio, ejuſque repræſentandæ, & conſequenter fidei, quam exhibita re promiſſa futurum erat revelari, ipſiuſque Chriſti enixiore deſiderio fideles tenerentur: Quod faciebat ſermo legis commemoratione peccatorum, execrationis, &c. Et per conſequens Tertio ſermonem legis juxta ſermonem promiſſionis intelligendum fuiſſe; ſive, quod idem eſt, ita fuiſſe intelligendum, ut ab eo teſtimonium haberet. Propter quod quid enim inſtitutum eſt, uſumque habet, id ab eo ut tale ſit, neque aliter ſe habeat, determinatur, & an ita ſe habeat, ut oportet, teſtimonium habet.

§. LXXII. Quæ cum ita ſint; Cum, inquam, Scriptura Moſis in univerſum ſit propoſita ad hoc, ut teſtimonium perhibeat reliquis Scripturis; cum etiam Scriptura legis, quatenus per Moſen lata, & poſt verbum promiſſionis explicata eſt, ab illo verbo condignam fine ac ſcopo ſuo, in quem introducta eſt, intelligentiam & uſum mutuetur, colligitur. Primo verbum promiſſionis, ut à patribus auditum ante Moſen, toti S. Scripturæ vicem præſtare primorum quorundam ſcientiæ ac ſapientiæ ſacræ principiorum, & axiomatum, ſive ſententiarum per ſe fide dignarum, quæque nulla ſequentium ope, ut pro certis ac divinitus revelatis habeantur, indigeant, at contra quibus reliqua omnia ita ſint accommodata, ut niſi ipſis conveniant, ab iiſque teſtimonium habeant, pro non dictis, nec revelatis, ſint habenda. Atque hinc, quod intendebamus,

mus, ſequitur Secundo, Totam S. Scripturam, prout à principio ad finem decurrit, non ratione tantum librorum, ſed etiam ratione veritatum ac ſententiarum, quatenus unæ poſt alias revelatæ, & à patribus receptæ, vel toti populo traditæ, unæque poſt alias conſcriptæ fuerunt, eſſe in ſuo genere demonſtrativam, & præcedentia omnia & ſingula iis, quæ ſequuntur, lucem, auctoritatem, & veritatis teſtimonium conciliare.

§. LXXIII. Nec repugnat, quod multa poſt Moſen particularia & nova audita & cognita fuere in Eccleſiâ, quæque nullam in ſcriptis Moſis videntur teſtimonii auctoritatem habere: Item in N. Teſtam. fuiſſe multa revelata, quæ in Veteri ignorabantur. Nam 1. non tantum id debet videri Moſes dixiſſe, quod apertiſſimis verbis ab ipſo pronunciatum eſt, ſed & omne id, quod cum iis, quæ ab ipſo pronunciata ſunt, neceſſariam connexionem habet; licet forte poſt illum hæc connexio demum ſit patefacta. 2. Quæ indefinite, nec ſecundum omnes circumſtantias, aut 3. in ænigmate dicta ſunt, poſſunt accedente poſtea uberiori explicatione declarari; non tamen idcirco vel nova dogmata, vel nova myſteria veteribus ſuperaddi. Nam ipſa myſteria uberius poſtea patefacta debuerunt habere teſtimonium in Moſe, licet ænigmaticum, ut ſuo tempore veritas ex teſtimonii Moſaici analogia deprehendi poſſet, & quæ indefinite, aut ænigmatice, dicta ſunt, accedente poſtmodum clariore expoſitione, ſuoque tempore hiſtoria verba implente, debent pro definite, ſecundum omnem modum hiſtoriæ, dictis haberi.

§. LXXIV. Exemplis res illuſtretur. Moſes dicit ex ore Jacobi, Gen. 49: 8. *Judam adoraturos omnes filios patris ſui.* Quandoqnidem adoratio eſt civilis, quæ regibus exhibetur: quis dubitet, eum locutum eſſe de regno Davidis & Solomonis, quibus duodecim tribus fuerunt ſubditæ? etiamſi non ſit dictum à Moſe, quot & qui reges eſſent ex Juda prodituri. Item, qui aliqua *adoratio* eſt religioſa, & *filiatio* quædam ſpiritualis ac promiſſionis, quis dubitet intelligendum eſſe dictum hoc de Filio Judæ, qui ſit Filius Dei, auctor juſtitiæ & ſalutis, objectum fidei & obedientiæ omnium filiorum Dei? quæ à prophetis declarata ſunt. Item, quis dubitet, per *Siloh*, cui ſit *obedientia populorum*, intelligendum eſſe Meſſiam, cui dandum erat regnum in populo & in gentibus? Item, eum eſſe Jeſum, in quo hæc & omnia alia conſpiciuntur: etiamſi is nominatus non ſit? Item, obedientiam illam eſſe fidei non in ſervitute, quia is *Siloh*, Tranquillator? Item, quum dicit, *ſceptrum non abiturum à Juda*, eum prævidiſſe ſceptrum aliud in X. tribubus ortum & amotum? Et cum dicit: *Non recedet ſceptrum & legiſlator:* quod aliquam habet ambiguitatem, utrum ſcil. debeat intelligi, *Neutrum receſſurum ante adventum Siloh;* Non vero, *Non utrumque ſimul receſſurum*: quis dubitet, quando aliis prophetiis id præſignificantibus, evenit, ut *ſceptrum*, quod apud Judam, poſt ablatum ſceptrum domus Iſrael, aliquamdiu manſerat, in captivitate Babylonica recederet, ſed *legis doctor* & exactor *non recederet ſimul;* eam mentem Spiritus S. per Jacobum & Moſen loquentis fuiſſe?

§. LXXV.

§. LXXV. Gen. 14. agitur de Melchiſedec ſacerdote, qui Abrahamo benedixit. Pſalmus 110. docet, eum, cujus *ſceptrum eſſet è Sione*, quique *dominaturus eſſet inter hoſtes ſuos*, & eos omnes ſubjecturus pedibus ſuis, quique eſſet exaltandus in cœlum *ad dexteram Dei* (quod non de Abrahamo, ut vult auctor Nizzachon, ſed tantum de Meſſia filio Abrahami & Davidis intelligi poteſt) fore *ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedec*. Quis dubitet, Spiritum ſanctum loquentem per Moſen in animo habuiſſe expoſitionem Davidis? & per Davidem innuiſſe expoſitionem Pauli in Epiſt. ad Hebræos cap. 7. typo accommodatiſſimam.

§ LXXVI. Abraham pater benedicendorum ex duplici uxore filios habuit, ſerva & libera: dictumque ei, *in Iſaaco*, filio liberæ *vocatum iri ſemen*. Eſaias cap. 54. prophetat *de ſterili plures filios habitura præ maritum habente*. Quis dubitet, in hiſtoria Abrahami eſſe typum *duplicis teſtamenti & duplicis Hieruſalem ac filiorum utriuſque*, ut eſt in Epiſtola ad Galatas explicatum?

§. LXXVII. Manna, de cœlo deſcendens cibus, ad vitam corpori utilis, Iſraelitis fuit faſtidio; puniti ſunt ſerpentibus; ſerpentis in furca erecti aſpectu ſervati ſunt. Num. 21: 5. 6. 8. Hæc nihil ſignificaſſe, dici non poteſt. Quid igitur ſignificarent, niſi unicum fidei & ſalutis myſterium? nempe de cœlo venturum, in cujus communione vitam haberent homines. Eum Iſraelitis faſtidio fore. Ideo à Diabolo & angelis ejus vexatum iri: exceptis iis, qui ad eum in ſimilitudine carnis peccati exaltatum in cruce

respicerent. Et quis dubitet, Mosen, accedente interpretatione Christi & historia, & præsupposita veritate mysterii, alibi ab ipso Mose explicata, quasi tantundem, quoad vim & valorem typorum, dixisse? Atque ita verissimum esse, quod Israelitæ tentaverint Christum se ipsum per manna adumbrantem? 1. Cor. 10:9. De similibus simile judicium est.

§. LXXVIII. Unum jam memoratis adjungo. Esaias cap. 16. judicium de Moabo prædicens partim veteri prophetia illud confirmat, partim novam veteri prophetiam superaddit. Dicit enim, *Hoc est verbum, quod locutus est Jehovah ad Moabum olim.* vers. 13. ad prægressas prophetias, verbi causa Mosis, Davidis, respiciens. *Et nunc locutus est Jehovah, dicendo:* recentem prophetiam veteribus adjungens. Addita autem est tantum temporis circumstantia. Subjungit enim, *Tribus annis, quales sunt anni mercenarii, vilis fiet gloria Moabi*, &c. vers. 14. Quis dixerit, propterea aliquid novi ab Esaia prædictum esse, quod non à Mose testimoninm haberet; quum nulla nova res reveletur, sed tantum modus aliquis & circumstantia rei jam olim prædictæ, in eaque latens, explicetur.

§. LXXIX. Et quidem, cum Prophetæ sic viderentur afferre aliquid singulare, neque ordinaria vel institutione vel increpatione uterentur, dicuntur loqui ut *legati Dei in legatione Dei*, h. e. verbis Dei. Sic post capt. Bab. tempore Haggæi aliquid singulare erat, quum significandum fuit populo, jam illud tempus esse, quo templum perfici deberet. Nam

Daniel

Daniel quidem ab edicto ante perfectionem templi numerat ſeptem ſeptimanas, & ſimul indicat, fore tempora in anguſtiâ ſubinnuens, lentè perfectum iri templum; & quidem ob culpam ipſorum Judæorum. Haggæus primus quum denunciaret, tempora illa anguſtiæ jam eſſe finita, quoad vaſtitatem templi, proſperiora jam eſſe exſpectanda, & templum perfectum iri, dicitur *legatus* Jehov*æ ad populum dixiſſe in legatione* Jehov*æ*, *Ego vobiſcum ſum, ait* J*ehovah.* Hagg. 1: 13.

§. LXXX. Dices: Moſes amandavit ad Chriſtum. Reſp. Moſes non amandavit ad Chriſtum, ut locuturum alia, ſed ut locuturum eadem, quæ Moſes locutus erat; cum illo tantùm diſcrimine, quòd Moſes *ex terra*, ſine auctoritate propriâ locutus eſt, ſed Chriſtus, ut, *Dominus omnium ex cœlo*, Verba Dei, ut ſua. Alioqui enim Chriſti doctrina non potuiſſet examinari ad Canonem Moſis, & Moſes ante Chriſtum non fuiſſet teſtis de illis, quæ loquenda erant.

§. LXXXI. Ex his jam patet 1. non poſſe quem feliciter verſari in interpretatione Sanctæ Scripturæ, niſi per jam dictam σύγκρισιν πνευματικῶν, *comparationem ſpiritualium*, id eſt, niſi verba & ſententiæ Spiritus S. priores & poſteriores inter ſe ſtudiosè ac diligenter comparentur. 2. Hanc σύγκρισιν ita inſtituendam eſſe, ut facto à primis veritatibus interpretationis initio, inde ad ſequentes ordine progrediamur; ita [illegible]l, ut ſemper & ubique priorum ratio habeatur, earumque luce, au-

ctoritate, ac testimonio ad sequentium tum ἐπίλυσιν & intelligentiam, tùm veritatis Divinæque auctoritatis confirmationem utamur. Talis enim comparatio & progressus convenit dispositioni spiritualium jam demonstratæ. Ejus enim hæc est ratio, ut ea, quæ antecedunt, testimonium perhibere sequentibus debeant. Quod non aliter, nisi modo & ordine jam explicato, fieri posse, per se est manifestum.

§. LXXXII. Simul ex dictis intelligitur, quid sit *clavis cognitionis*, Luc. 11. 52. quid *analogia fidei*, *secundum quam prophetandum esse* monet Apostolus, Rom. 12: 6. Nempe nihil aliud est *clavis cognitionis*, & *fidei analogia*, quàm primæ quædam veritates admodum claræ & simplices, quas Deus ante reliquas revelavit, & voluit legi in S. literis, nominatim omnes, quæ continentur libris Mosis, ut essent reliquarum omnium, in posterum vel revelandarum vel explicandarum, ut primum essentiæ & quasi substantiæ principium, radix & fundamentum, sic interpretationis & probationis certissimus modus, formula, canon & mensura. Tales sunt ex. gr. Promissio prima, æternum Testamentum gratiæ explicans de positione inimicitiæ inter fœminam & serpentem & inter semen utriusque; quæ promissio omnium prophetiarum matrix est, & ad quam omnis διδασκαλία est referenda; Præceptio amoris Dei, s. μετανοίας & conversionis ad Deum, toties iterata in Mose & Prophetis, quâ omne præceptum contineri facilè

intel-

intelligimus, & ad illius vel explicationem vel ſuaſionem pertinere omnia, quæ in Diviniſſimis S. Literarum ſcriniis continentur.

Inprimis, quod capita doctrinæ attinet, notabile eſt dictum. Gen. 15: 6. *Et credidit Abraham Deo, & reputavit hoc ipſi juſtitiam*, quod ſæpe citatur ab Apoſtolo, & reverâ eſt clavis cognitionis. Item quod nihil legimus de inſtitutione ſacrificiorum ante legem Moſis; quod etiam animadvertit Jer. 7: 22. & prodeſt tum ad explicationem multorum locorum Scripturæ, ut Gen. 7: 2. & ſim. tùm ad confirmationem ejus, quod ſuprà obſervatum ex Apoſtolo, Gal. 3: 21. omnem Legem, quam repetivit vel tulit Moſes, imò & promiſſiones temporalium bonorum, eſſe ſubordinatas, & ſic accipiendas, ut ſubordinatas Teſtamento gratiæ, quo Deus præparavit vitam æternam filiis ſuis, quod Teſtamentum per promiſſionem patribus erat declaratum, non vero ei eſſe oppoſitas. Quæ obſervatio dici non poteſt quantum lucem afferat legi Moſis, & reliquæ Scripturæ. Nam quum inter Promiſſiones patribus factas etiam ſit promiſſio Chriſti, & ſeminis, in quo benedictio gentium, & ſic promiſſio hæreditatis gentium, & porrò filiatio, & effuſio Spiritus filiorum: Conſequitur, legem omnem ſic accipiendam eſſe, ut credamus, accuſationem ejus non valere contra benedictos, juſtificationem non eſſe niſi ex eo, in quo eſt benedictio; benedictionem obtingere in gradu nobiliori Iſraëlitis & gentibus ſimul, nim. ut filiis, non ut ſervis, ſine commemoratione peccati; in veritate, non ampliùs in umbrâ; ut uni,

non

non ut duobus. Hinc patet, quid sit respondendum Judæis, qui valde urgent æternitatem Legis. Nim. stipulationem fidei primo Promissionis, deinde Evangelii de promissione exhibita, æternam esse, à paradiso usque ad ultimum judicium: præcepta Decalogi esse perpetuam regulam sanctitatis, & formulam pœnitentiæ; instituta cerimonialia quemadmodum Patribus imposita non fuerunt, ita etiam non debere imponi illis, qui sunt filii patrum, quos Deus liberavit, & quibus fœdus novum contrahit. Interim illa manere, ut doctrinam ænigmaticam sive symbolicam de Christo & justitia ejus.

§. LXXXIII. Talia multa particularia possunt usu observari. Ut quod semper Spir. S. in nuncupatione *Deus meus*, *noster*, *&c.* docet respicere ad promissionem, *Ero Deus tuus & seminis tui post te.* Quod loco Mosis Deut. 33:5. ubi *Jehovah* dicitur *Rex factus*, fortasse soli, debet originem phrasis Prophetarum & Christi atque Apostolorum, per *Regnum Dei* intelligentium statum Ecclesiæ sub Christo exaltato, sine accusatione Legis & servitute elementorum mundi. Quod multa dicuntur universaliter & indefinite in reliqua Scriptura, quæ juxta legis mentem sunt explicanda. Ut *pignore capta* improbantur universaliter Amos. 2: 8. quod tamen secundum legem Exod. 22. 25. 26. Deut. 24: 12. 13. de pignore injusto, & à pauperibus capto explicandum est. Non mirum igitur, si *jurare* dicatur, *qui juramentum non veretur*, & quodammodo juramentum omne vetetur, quod more sæculi vix aliter, quam temere

mere & ſine fide ac cum hypocriſi fiebat. Matth. 5: 34. Jac. 5: 12. ſimiliter quod Pſal. 15: 5. & Ezech. 18: 8. 17. de *uſura* dicitur indefinite, juxta legis ſenſum accipiendum eſt.

§. LXXXIV. Sic ad explicationem omnium locorum, quæ de *die Domini* agunt, notandum eſt, Prophetas reſpicere ad tempora gratiæ & judiciorum Dei deſignata jam ante à Moſe. Ideoqne quemlibet Prophetam, *qui diem Domini* imminentem nominat intelligendum eſſe, principaliter quidem de adventu Chriſti in carne; cum judicio in incredulos; ſed præterea etiam ante ambulone illius diei proximo. Verbi causa, Zophonias cap. 1. verſ. 7. loquitur poſt deportationem X. tribuum. Igitur intelligendum eſt, approximare diem illum, quo Filius Dei appariturus erat populo ſuo: atque ita jam inſtare præcurſorem aliquem tubicinem diem alium, nim. judicium in incredulos & deletionem ſcandalorum ex loco illo, in quo Salvator debeat apparere: quæ repurgatio per captivitatem Babylonicam erat facienda. Quod & Moſes & anteriores prophetæ præſignificaverant. Sic ubi prophetæ loquuntur de temporibus ſequentibus adventum Chriſti, ſi meminerint diei Domini, erit dies judicii noviſſimus vel in ſe, vel etiam ut in præcedentibus judiciis præobſignatus. Qualis dies antecedaneus eſt dies deletionis templi & reipubl. Judaicæ, Reformationis Eccleſiæ, Caſtigationis Eccleſiæ, Ruinæ Antichriſti. Qualia tempora, ceu tubæ præcedaneæ, adventum Domini ad regnum univerſale & ei connexum ultimum judicium denunciantes, deſcripta ſunt in Apo-

calypſi, poſt prophetias Moſis & Prophetarum.

§. LXXXV. Neque obſtat, quod multa ex iis, quæ tradit Moſes, ſint metaphorica & ænigmatibus involuta, & propterea claritatem principiorum non videantur poſſe habere. Nam de ænigmatibus Scripturæ notanda neceſſaria admonitio, ea neutiquam facere ad celandam veritatem, ſed magis ad eam declarandam; dummodo animus docilis memor ſit eorum, quæ didicit, & ἀναλογίαν ſervet ubique. Clara enim ſunt plurima, licet metaphorica & parabolica ſint. Quid clarius poteſt fieri prima promiſſione, quæ in Paradiſo propoſita eſt? Deum poſiturum inimicitiam inter fœminam & ſerpentem illum ſeductorem, h. e. Diabolum. Nam quæ poteſt eſſe poſitio inimicitiæ, inter fœminam & diabolum, niſi ſanctificatio ad libertatem à ſervitute Diaboli, quam peccato contraxerat, & odium peccati & amorem juſtitiæ? Rurſus, Semen ejuſdem ſanctificationis particeps Deum elegiſſe? Item, ſemen aliquod contriturum caput Serpentis, h. e. ipſius opera deſtructurum, & quidem patiendo morſum calcis. Itaque eum, qui poſiturus erat inimicitiam ſanctificando, etiam victurum eſſe Satanam merito & efficacia. Denique Deum ſanctificantem ſemen mulieris, h. e. hominem exſtiturum? Quid, inquam, clarius? licet nonnihil ænigmatis ſit in voce Serpentis, qui eſt Seductor. Accedat promiſſio Abrahami, Ero Deus tuus & ſeminis tui: In ſemine tuo benedicentur & benedicent ſibi omnes gentes: Patrem multitudinis gentium dedi te. Quæ

pro

promiſſiones tum ſingulæ, pro ſe, tum inter ſe comparatæ clariſſimæ ſunt attendentibus: quamvis negligentibus aut vanas cogitationes ſomniantibus obſcuriſſimæ videri poſſint.

§. LXXXVI. Quamvis autem ſic veritates omnes, quæ libris Moſis continentur, in ordine ad ſequentes reliqua Scriptura, id tamen non obeſt, quo minus etiam inter eas, quæ ſequuntur hic ordo obſervetur, ut priores quæque ſint poſteriorum principia & clavis cognitionis. Hinc nôn tantum Moſes, ſed etiam reliqui Prophetæ *teſtes* appellantur, quos in rebus dubiis & controverſis unusquiſque producere jubetur, Eſ. 43: 9. *Dent teſtes ſuos & juſti ſint.* Conf. Apoc. 11: 3. Et Deus profitetur apud Jeremiam, prædictionibus ejus ut canone judicii uſurum in terram Chaldæorum, & omnes gentes. *Et adducam ſuper terram illam omnia verba mea, quæ locutus ſum ſuper eam, omne id quod ſcriptum eſt in libro hoc, quæ vaticinatus eſt Jeremias ſuper omnibus gentibus?* Jer. 25: 13. Conf. Act. 3: 21. 24. item Eſ. 16: 13. & add. inf. P. II. Art. 9. Sic locus Pſal. 2: 7. ubi Filius introducitur loquens in nomine Patris, eſt clavis interpretationis ſimilium. Ut Amoſ. 2: 8. ubi introducitur Dominus proferens ſententiam, cujus nominat auctorem Dominum Deum exercituum. Et ſic paulatim poteſt amplificari clavis cognitionis, non tam novarum veritatum adjectione, quam veterum indefinitius poſitarum arctiori deciſione, vel etiam per implementa hiſtorica deſcriptione. Qua poſita deſcriptione ac determinatione ſententiarum per arctiores clauſulas vel per implementa non

tantum ſequentibus veritatibus, ſed etiam anterioribus & principalibus nova quaſi lux affunditur, atque interpretatio tanto proclivior, illuſtrior, ac plenior evadit. Atque ideo, quamvis eadem ſemper exſtat fidei analogia, ſi ſolæ antiquiſſimæ veritates ſpectentur, ſi tamen cum ſecundis ac tertiis, facile intelligemus, nonnullas ex iis eſſe, quæ nunquam aliter ſe habent, alias, quæ varietatem aliquam recipiunt, prout nimirum vel in ſua generalitate, vel, ut poſtea definitæ, conſiderantur. Unde ſemper quidem verba Spiritus Sancti ſunt accipienda ſecundum analogiam fidei, ſed tamen aliter ſecundum analogiam fidei Promiſſionis, aliter ſecundum analogiam fidei Evangelii. Et de ſimilibus ſimile judicium eſto.

§. LXXXVII. *Σύγκρισιν πνευματικῶν*, hoc modo factam, excipit *ἀπόδειξις demonſtratio*, & *φανέρωσις τῆς ἀληθείας πρὸς πᾶσαν συνείδησιν manifeſtatio veritatis ad omnem conſcientiam*, ſc. eorum, qui priorum veritatum jam periti, memores ſunt eorum, quæ didicerunt. Nihil enim aliud hæc eſt demonſtratio, & manifeſtatio veritatis, quam deductio eorum, quæ ſequuntur, ex iis, quæ antecedunt, quæque iis teſtimonium debent perhibere veritatis. Itaque Apoſtolus ſermonem ſuum exſtitiſſe ait *ἐν ἀποδείξει in demonſtratione*, 1. Cor. 2: 4. *καὶ φανερώσει τῆς ἀληθείας πρὸς πᾶσαν συνείδησιν* 2. Cor. 4: 2. Conf. Actor. 17: 2. 3.

§. LXXXVIII. Hanc vero *ἀπόδειξιν* vocat *πνεύματος*, *demonſtrationem Spiritus*, quia ſc.

ex

ex comparatione ſpiritualium reſultat. Spiritus enim hæc eſt demonſtratio, quæ fit per verba ipſius, quorum una aliis atteſtantur. Non enim demonſtrat aliter quam verbis ſuis. Et propterea quæ ſic per comparationem ſpiritualium demonſtrantur, *Deus ipſe nobis revelare* dicitur *per Spiritum ſuum*, 1. Cor. 2: 10. & quæ ſic demonſtrando loquimur, dicimur *loqui verbis doctis à Spiritu Sancto*. 1. Cor. 2: 13.

§. LXXXIX. Et his quidem modis Spiritus Sanctus, tum eisdem in locis, de quorum ſignificatu laboramus, tum etiam aliis, mentem verborum ſuorum declarat. Quibus addi poteſt, quoniam actibus quandoque & geſtibus externis ſermonem juvare ſolemus, horum quoque conſiderationem ſenſum orationis ſacræ interdum dare. Fuiſſe hunc morem uſitatum Chriſto colligimus ex Joh. 20. Ubi diſcipulis oſtendit manus & latus ſuum, ſimul alloquens eos: Ita ironicam orationem vix aſſequaris, niſi perorantis geſtum aut videris ipſe, aut aliunde collegeris. Sic verba Pſalmi 51. verſ. 20. ſono pronunciantis adjuvanda ſunt, ut ſenſum ſuum nobis exprimant. *TUNC in altare TUUM aſcendent VITULI!* q. d. longe alii vituli tibi offerentur tunc, atque nunc ad altare manufactum immolantur.

§. XC. Præterea obſervandum, non ſolum cenſeri ea Spiritum Sanctum dixiſſe, quæ αὐτολεξεί, i. e. totidem verbis, in Scriptura exprimuntur, ſed etiam ea, quæ per legitimam conſequentiam ex verbis ejus deducuntur. Revera enim & illa, quæ ex dictis conſequuntur, dicit Scriptura: adeo ut is, qui id,

 quod

quod consequitur, ignorat, dicatur *ignorare Scripturam*, Matth. 22: 29. Et quod consequitur ex vero, verum est. Mendacium enim ex vero non est. 1, Joh. 2: 21. Ergo &, quod ex divinitus revelato sequitur, id & verum est, & quia propter revelationem innotescit, est verum revelatum, & fide recipitur.

§. XCI. Neque omittendum silentium quandoque esse significativum. Ita Christus silentio respondit ad calumnias ipsi objectas. Matth. 26:63; 27. 12. Item ea, quæ dicuntur de Melchizedeco, & quæ non dicuntur rerum maximarum esse significationes, discimus ex Hebr. 7.

§. XCII. Hactenus ostendimus, quot & quibus modis Spiritus Sanct. semet ipsum interpretetur. Superest, ut quomodo per alios explicetur, videamus. Hic vero in considerationem veniunt 1. Versiones. 2. Commentarii aliorum. Quamvis enim ad sensum inveniendum præstet libros authenticos legere, & commentarios potius, adhibitis demum reliquis interpretandi adminiculis, quam initio statim, consulere, nam haud raro alias præjudicia interpretum nos turbant, tamen versiones varias, & commentarios virorum doctorum inspicere, ad eundem finem suam quoque utilitatem habet. Adde, quod, ubi consentiunt, rectæ interpretationis, & consensus ac profectus Ecclesiæ, sint magnum argumentum, fideique præsidium; ubi dissentiunt, acuunt diligentiam, tum ut adhibita scrutatione, utra interpretatio sit melior, dignoscamus, tum ut quæ ipsi videmur advertisse, eo accuratius de-

monstre-

monſtremus. Ante omnia autem cavendum, ne quam verſionem aut commentationem textui authentico æquiparemus.

Et ex commentariis quidem veræ hypotheſes accipiendæ ſunt, falſæ autem applicationes revincendæ. Verſionum autem illa ſemper optima eſt judicanda, quæ ad proprietatem linguæ authenticæ, & ad mentem Spiritus Sancti quam proxime accedit. Sic autem cum illis eſt comparatum, ut ſive obſervaverint proprietatem, ſive non, id ſatis intelligi non poſſit, niſi comparato originali textu. Cujus comparatione tum corriguntur, tum intelliguntur, & ſic demum viciſſim fonti lucem fœnerantur.

§. XCIII. De verſione Græca LXX. interpretum, ut & Chaldaica, notandum, 1. Quod non ſemper ſervent proprietatem linguæ. Vid. ad Pſalm. 6: 4. 2:. In iis eſſe quædam veſtigia dubitationis interpretum, ut quomodo legerint textum Hebraicum, vel legendum eſſe judicarint, dicere non poſſis. Vid. ad Pſal. 7: 12. f. Pſal. 4: 3. Eſ. 4: 2. Quæ obſervatio eo facit, ut ſi maxime aliqua antiqua verſio diſcedat à ſententia, non magni faciamus ejus præjudicium; nec propterea lectionem ſollicitandam putemus. Conſtat enim eo ſœculo, quo illi interpretes exſtiterunt, cognitionem Dei & Scripturæ fuiſſe in populo Dei, maxime inter Græcanice loquentes, leviſſimam. Quum Phariſæi occultaſſent clavem cognitionis, & homines, neglectis Scripturis, παραδόσεσιν inhærerent: adeo ut etiam Phariſæi neſcirent, quid ſibi vellet promiſſio fœderalis, *Ero Deus tuus & ſeminis tui poſt te.* &, *Deus Abrahami*,

mi, *Iſaaci*, *&* *Jacobi*: &, quare Chriſtus dicatur Dominus Davidis. Præterquam quod nondum per Evangelium omnia ænigmata Scripturæ de Chriſto in plano collocata fuerint. Et LXX. illos in multis fuiſſe hallucinatos. Adeoque ante adventum Chriſti promiſſum fuiſſe Eliam, qui reduceret cor filiorum ad Patres. Mal. 4: 5. 6.

§. XCIV. Apoſtoli tamen in N. Teſtamento ſæpe ponunt verba Græca, ut habentur in verſione Græca τῶν LXX. Ex gr. Paulus Rom. 9: 27. 28. citans locum Eſ. 10: 22. 23. Id fecerunt non ignoratione textus originalis, (Nam & videmus Apoſtolos, ubi neceſſe eſſet, propiora Hebræis expreſſiſſe, deſertis LXX. interpretibus) ſed quod ſenſum integrum iſta Græca exhiberent: quem ipſi intendebant. ſive etiam ut per eam verſionem ad originem ſcrutandam lectores revocarent.

§. XCV. Inſuper notandum, quando Apoſtoli non allegant verſionem LXX. interpretum, in ipſorum verbis eſſe explicationem non tantum vocum, ſed & ſententiæ. Vid. Matth. 13: 35. coll. Pſ. 78: 2.

§. XCVI. Accedat denique & hoc, multa eſſe, quæ translata in aliam linguam, non more iſtius linguæ, qua fit interpretatio, ſed ejus, cujus fit, ſint accipienda. Ideo ſcil. quia pauca reperiuntur vocabula in diverſis linguis idem adæquate ſignificantia. Sic ſi quis Hebræorum אָמֵן Græce vertere velit, dicet αἰ vel ἀληθῶς. Sed hoc ipſum non jam more Græcorum, ſed Hebræorum explican-

dum

dum. Vid. Matth. 5: 18. Sic quia ſolent interpretamenta arctiora extendi ad latitudinem interpretati, poſſet dici, Actor. 2: verſ. 24. ὠδῖνας ſignificare laqueos, propter amphiboliam Hebr. חֶבְלֵי / Et ſic de cæteris.

§. XCVII. Præter hactenus dicta, ut ſupra vocum ſingularum, ita conjunctarum, h. e. integrarum orationum, variæ poſſunt notari differentiæ, ut quod oratio alia ſit propria, alia figurata; enunciativa vel non; perfecta vel imperfecta, i. e. defectu, abundantia, aut tranſpoſitione laborans; exprimens copulam vel occultans; finita vel infinita; definita vel indefinita; ſimplex vel compoſita; conditionalis, copulata, diſcreta ſ. adverſativa, disiuncta, vel relativa; comparativa, excluſiva, exceptiva, vel reſtricta, quæ ultimæ propter majorem obſcuritatem Exponibiles appellari conſueverunt. De orationibus, Figurata, & Non ennnciativa, hæc eſt regula, ut, ſi ſint obſcuriores, reducantur, illa ad Propriam hæc ad Enunciativam: De Conditionali, quod, ſi conditio ſit impoſſibilis, æquipolleat categoricæ ſimpliciter neganti: De excluſiva, quod non excludat concomitantia, ſed oppoſita. Reliqua non explico, quia ſatis aliunde nota ſupponuntur.

§. XCVIII. Id ſolummodo hic occurrit, quando ea, quæ conjungenda ſunt, ab hominibus ſeparantur, ſolere Scripturam meliorem partem eligere, & minorem quaſi abſolute rejicere; ſcil. in tali ſeparatione. Ut Hoſ. 6: verſ. 6. *Pietatem volo & non ſacrificium*, nempe ſine pietate. quanquam hoc etiam

illam notionem habet, ut oſtendatur, Deum aliquando ſimpliciter rejecturum ſacrificia. Prov. 8: 10. *Accipite diſciplinam & non argentum:* Illud ſine hoc, non hoc ſine illo. Hæc Druſius ponit. Add. 1. Joh. 3: 18. 1. Cor. 1: verſ. 17. *Non baptizare, ſed prædicare.* Non dedit me Diaconum, ſed Apoſtolum; ſi αὐτεργία Baptiſmi ſeparanda eſſet ab Evangelizatione, hoc me voluit facere, non illud. Ad illud vero alios conſtituit. Hebr. 8: 11. *Non docebit quiſque fratrem.* ſcil. ita, ut Deus non doceat hoc ipſum, quod frater docet, in verbo ſuo & per Spiritum fidei & diſcretionis jam datum. Conf. 1. Joh. 2: 27. *Non habetis opus, ut quis vos doceat, niſi ut unctio vos docet de omnibus.* Sic Joel 2: 13. *Lacerate cor veſtrum, & non veſtes.*

§. XCIX. Huc refer iſtud loquendi genus, quo negari videtur bonum aliquod fidelibus Vet. Teſtam. quod non eo gradu & efficacia iis conceſſum fuit, quo conceditur fidelibus Nov. Teſtam. quo de genere vid. Celeb. Wittichii, mei quondam Præceptoris chariſſimi nunc Amici honorandi, Theol. Pacif. Art. 277. f. & ſeqq.

§. C. Et ſpeciales quidem tum vocum tum ſententiarum ſacrarum exponendarum leges ita ſe habent. Clauſulæ loco generalia quædam interpretandi adminicula his adjungamus. Horum primum eſt, quod in interpretatione debeamus eſſe contenti eo, quod promptiſſimum eſt cogitare, quoque intentioni loquentis & analogiæ fidei ſatisfit. Huic opponitur interpretatio audax; cujusmodi eſt Rabbinorum

rum 'cenſentium, Gen. 7: verſ. 2. Denm docuiſſe Noachum legem Moſis, quia ſcil. ibi eſt mentio animalium purorum & impurorum. Non enim eſt neceſſe, ut dicamus, Deum Noacho ſignificaſſe, quam legem aliquando hominibus eſſet impoſiturus. Deum ante Moſen diſcreviſſe inter animalia ratione ſacrificiorum non legitur; & cum Noacho permiſſus fuerit eſus omnium animalium, fieri non poteſt, ut impuræ pecudes intelligantur, quarum eſus fuerit veritus. Sufficit cogitare, quod quum lex Moſi data diſcernat animantes puras & impuras, hoc poſſit accipi tanquam actum & dictum per prolepſin, hoc modo ſcil. quod Deus adducturus erat ad Noachum animalia omnis generis, & ipſi ſignificaturus, de quibus animalibus ſeptem, de quibus item duo deberet in arcam recipere: & quod eſſet in illis, propter quod pura dici poſſint, nimirum propter quoddam ſimulachrum boni; & in his, propter quod impura, propter quoddam ſimulachrum mali.

§. CI. 2. Id ſemper agendum, ut Scripturæ tanquam lucidæ, & candidas atque minime contortas aut coactas ſententias habenti, omnibuſque ſuis partibus ſibimet conformi, & per totum corpus ſacrorum oraculorum refulgenti, ſecundum Teſtamenti divini ſinceritatem & veritatem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, attendamus, donec lucidiſſimus ſenſus conſcientiam exſatians, per verba Spiritus S. in nobis exoriatur. Vel ſic: Expoſitor debet verba Spiritus Sanct. tantiſper animo verſare, donec eum ſenſum reperiat, quem aliis verbis

bis dictum eſſe jure non poſſit optare, & in quo plene acquieſcere poſſit propter conformitatem fidei & connexionem cum fundamento & fidei ac charitatis ædificationem. Quæ regula & Auguſtini eſt. Videl. 3: de Doctrina Chriſt. cap. 15. & 24.

§. CII. 3. Quandoquidem omnis Scriptura Chriſtum & juſtitiam & regnum ejus indigitat, contendenda & comparanda ſunt omnia ea, quæ paſſim à Spiritu S. dicuntur; inque ea comparatione perſeverandum, donec omnes partes myſterii univerſali totius chori prophetici ſuffragio perdiſcamus. Et plena inſtitutio ea demum cenſeri debet, quæ omnium virorum Dei ſit vox, *συμφωνία* & *ὁμόνοια*.

§. CIII. 4. Dubia in eam ſemper partem ſunt accipienda, quæ nullam involvat abſurditatem. Conf. ſup. Art. XIV. & LV.

§. CIV. 5. In incertitudine Genealogiæ & Chronologiæ, & ſimilium, quæ nullis regulis Hermeneuticis poſſunt ſatis expediri, animadvertenda eſt regula Apoſtolica: Non eſſe ſine termino perſequendas, neque urgendas ad quæſtiones non neceſſarias. 1. Tim. 1:4. atque ut interea quod ſimpliciſſimum & facillimum eſt, in his eligamus, ex reg. 1. de quâ diximus paulo ante. Nim. ijs temporibus, quibus editæ ſunt genealogiæ & chronologiæ, omnibus perſpicuum fuit, eas veras eſſe, & quo tempore veræ fuerint. Alioqui enim nemo hominum illius temporis, quo res ſciri potuit, eas recepiſſet. Sed noluit Deus nos in iis hærere? ideoque reliquit poſteritati multa indeterminata. Quæ quidem perplexa eſſe videntur?

dentur?

dentur; attamen contradictionem non habent, quum possint hoc vel illo, imo multis sæpe modis verificari. v. c. quando Sorobabelis pater dicitur fuisse Sealthiel, Hagg. 1: 1. & Pedajah, 1. Chron: 3: 18. incertum est, utrum Pedajah fuerit frater Salathielis & excitaverit fratri illiberi semen: an fuerit filius; & sic filius dicatur, qui nepos fuit; an denique filius Salathielis dicatur, quia ab ipso educatus, & ei in principatu populi successerit. quemadmodum 1. Chron. 3: vers. 15. *Zedekias* filius Jechoniæ dicitur, qui patruus fuit, quia successor.

§. CV. Sic ad Gen. 11: 27. quæri solet, an Abram fuerit primogenitus Tarach? Quod non est verisimile. Nam si Abraham fuit primogenitus, Tarach; & quinque & septuaginta annos habens ex Charan profectus est, Gen. cap. 12: 4. sequitur, eum deseruisse patrem suum in Charan, & eum 60. annis vixisse, postquam Abram & Lot ab ipso discessissent. At legimus Gen. 11: 31. quod acceperit Abram filium suum, & Lot nepotem suum, & profectus fuerit ex Ur Chaldæorum animo eundi in terram Canaan. Deinde Moses non facit prius mentionem profectionis Abram ex Charan, quam dixisset, Tarach ibi mortuum esse. Conf. Actor. 7: 9. Et certis aliunde rationibus constat, Abramum quinquennio Charris habitasse. Quare probabilior sententia est, Terach quinquennio ante mortem ex Ur Chaldæorum exivisse: qui mortuus est anno ætatis 205. à quibus si detrahas 75. comperietur Abram esse natus anno Terachi 130. Ergo non

Abram, ſed potius Nachor, pro primogenito Terachi eſt habendus. Sunt qui alias rationes conciliandi excogitant; ut D. de Dieu. qui vid. ad Actor. 7: 9. Sed Deus non voluit Chronologias & Genealogias eſſe ita expeditas: tum, quia fidelibus opus non eſt eas ὡς ἀκριβέςατα cognoſcere; tum quia voluit præbere materiam ingeniis partim inquirendi, partim altercandi. Hominis pii eſt, in illis libenter aliquid ignorare: hominis vani, in talibus ſe jactare; & præ ſe alios propter quandam ſcientiam contemnere. Ideo his ipſis difficultatibus monemur, ne ſectemur γενεαλογίας ἀπεράντυς. 2. Tim. 1: 4. Similia vid. ad Pſ. 88: 1. & 89: 1.

§. CVI. Sic Gen. 14: 14. dicitur Abram *perſecutus eſſe uſque ad Dan.* Eſt πρόληψις. Nam poſtea demum ille locus nominatus eſt Dan. Ne Moſis quidem tempore vocabatur Dan, ſed ſub judicibus hoc nomen accepit. Vid. Jud. 18: 29. quod ipſum anticipate narratum eſt Joſ. 19: 47. Hæc difficultas (atque eadem eſt ratio ſimilium) ita poteſt tolli. Hiſtoriam Patriarcharum fuiſſe tempore Moſis notam, & in Spiritu Dei à Moſe dictatam: eique poſtea inſertam eſſe legem à Moſe ſcriptam: & inprimis Samuelem, qui Prophetarum poſt Moſen primus dicitur, operam conficiendi libri Dei, ſive hiſtoriæ tum Patrum tum traditæ legis, tum occupatæ terræ Canaan uſque ad ſua tempora, ſumſiſſe; & alios deinde Prophetas eam hiſtoriam continuaſſe uſque ad captivitatem Babylonicam. Ut & σύνοψιν omnium temporum ab auctore Chronicorum

editam

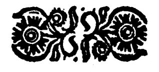
editam esse. Igitur & in recitatione hac non opportet nos tantum cogitare, quomodo Moses vivus potuerit hunc locum appellare; sed etiam, quomodo potuerit is, qui hos libros composuit, illum locum nominare.

§. CVII. 6. De temporibus Judicum & Regum notandum. 1. Anni numerati in S. historia non sunt ejus rei gestæ quæ ultimo commemoratur; sed totius historiæ: & incipiunt à clausula numeri præcedentis. Sic ultimus numerus præcedens historiam Judicum sunt 40. anni acti in deserto. Inde sunt 40. anni ad mortem Othnielis. Sic deinceps. Ita omnia salva & facilia sunt. In versione autem sic dicendum est verb. g. *quievit terra quadraginta anni*. q. d. sic ista rerum serie absolvuntur 40. anni. Non: *quievit terra* 40. annis. 2. Anni Regum non semper concurrunt æqualiter: sed annus verb.gr. regis Israelis participat de duobus annis regis Judæ. 3. Anni regum diversimode nonnunquam numerantur; scil. vel ab inauguratione vel ab administratione; sive à regno accepto vel administrato ante obitum præcessoris, aut ab obitu illius & similiter.

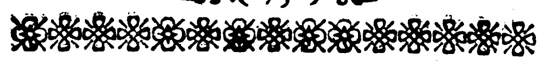
§. CVIII. 7. Cogitandum, prophetas scripsisse ita, ut continuaverint librum Dei & historiæ populi Dei, & in illa historia respexisse ad æram notabilem proximam, quæ distincta sit ab annis regum, quum annos regum etiam exulantium ab illo computo distinguant. Ex. gr. Es. 7:8. dicitur: *Dum labuntur sexaginta quinque anni, consternatus erit Ephrajim infra populum*. Et notatur æra notabilis in regno X. tribuum nempe à morte Jeroboami secundi, qui fuit ex posteris

poſteris Jehu. Item Ezech 1: 1. notatur tempus primæ viſionis oblatæ Ezechieli prophetæ, nempe annus quintus exilii Jojachimi. Simul indicatur, quod is annus fuerit annus trigeſimus. nempe, ut ex hiſtoria ſacra cognoſcitur, ab anno Octavo decimo Joſiæ, quo Paſcha celebratum & fœdus cum Deo renovatum eſt. Vid. 2. Reg. 23: 23. 2. Chron. 34: 8. 27. 28. 29. 30. 31. 35: 19. Quippe negari non poteſt, eam æram notabilem fuiſſe & memorabilem Judæis.

§. CIX. Denique 8. interpres & expoſitor Divini ſermonis debet ſtudere, ut clare & perſpicue loquatur. Et 9. non eſt opus ex profanis Poetis ſimiles profanas voces iis, quæ in S. literis dicuntur, colligere. Quod fecit Grotius. Ex gr. ad Eſ. 22: 13. Sed potius, ſecundum id, quod ſupra obſervatum Art. XIII. conſideranda eſt ipſa animi inductio & opus ipſum; quæ eſſe poſſunt, ubi voces iſtæ non audiuntur.

HER-

HERMENEUTICÆ SACRÆ

Pars posterior

De interpretandis Prophetiis.

§. I.

Quamvis, ut priori parte est ostensum, omnis sermo de re quacunque, qui non studium & indagationem hominis, sed Deum proxime & immediate auctorem habet, in S. literis נְבוּאָה & προφητεία *Prophetia*, appelletur; usus tamen obtinuit, ut pars illa Divini sermonis, qua res futuræ in antecessum explicantur, hoc potius nomine indigitetur, tum quia etiam hæc à Deo proficiscitur, tum quia magis adhuc, quam quævis alia, Deum auctorem arguit, & præfert notas insignes Divinitatis. Quod adeo est clarum, ut & Deus ipse ad hunc potissimum characterem Divinæ gloriæ sermoni suo quasi digito suo impressum provocet, atque idolorum & falsorum atque imaginariorum Deorum, illorumque, qui locum & spiritum Dei in Ecclesia peculiari modo sibi arrogant, hinc refutet vanitatem. Ita enim est Es. 41:4. *Quis molitus & fecit? Vocans ætates ab initio; Ego Jehovah primus, & cum postremis idem sum.* Es. 42:8. 9. *Ego sum Jehovah, hoc est nomen meum: & gloriam*

meam alteri non dabo, & gloriationem meam sculptilibus. Prima ecce venerunt: & nova ego indico; antequam pullulent, facio vos audire. Es. 45: 4. 5. 6. *Vocavi te nomine tuo, vocavi te, & non nostime. Ego Jehovah, & non est alius, præter me non est Deus: cingo te, & non nosti me. Ut cognoscant ab ortu solis & occasu ejus, quod non sit præter me: Ego Jehovah, & non sit amplius.* & Es. 46: 10. 11. *Qui indico à principio extremum, & antea, quæ non sunt facta: qui dico consilium meum stabit, & omnem voluptatem meam faciam. Qui voco ab Oriente volucres, à longinquo virum consilii mei; etiam locutus sum, etiam adducam illud; formavi, etiam faciam illud.* Quibus locis Deus Israelis divinitatem suam, ut Es. 45: 4. 5. 6. etiam adversus sculptilia, ut Es. 42:8, 9. & nihil esse, cui assimulari possit, adversus defectores facientes sibi imagines, ut Es. 46: 10. 11. & Christus æternam cum Patre Divinitatem, ut Es 41:4. probat ab eo, quod possit futura prædicere Item Es. 19: 12. *Ubinam illi, ubi sunt sapientes tui? & indicent, age, tibi, & cognoscant, quid consuluerit Jehovah Deus exercituum super Ægypto.* Es 41: 22 23. *Adducant & indicent nobis ea quæ eventura sunt: priora quæ sunt illa? indicate, & advertemus animum, & cognoscemus exitum illorum; aut ea, quæ veniunt, facite nos audire. Indicate, quæ veniunt postmodum, & cognoscemus, quod vos sitis Dii.* Ibid vers. 26. *Quis indicavit ab initio, ut cognosceremus, & antea, ut dicamus justus? simul non est, qui indicet, simul non est qui faciat audiri, simul non est qui audiat dicta vestra.* Item Es. 44: 7. *Et quis ut ego vocat? & indicaret illud*

lud & ſiſteret illud mihi, ex quo pono populum ſæculi: & futura, & quæ veniunt, indicarent ſibi. Quibus omnem auctoritatem alius, ſive Dei, ſive Petræ, ſive Doctoris & Eccleſiæ, quæ Divinæ adjungitur; & falſorum prophetarum, imaginum cultorum, loquentium in Spiritu Sancto præſumtam infallibilitatem redarguit ab eo, quod ſic futura prædicre non poſſint. Eſt & ubi tyrannorum ferocia, objecta ipſis quaſi manu Dei, & ſigno ſenſibili præſentiæ ejus, prophetia, in qua immanitas ipſorum fuit ante depicta, reprimitur. Ut Eſ. 37: 26. *An non audiviſti quod à longinquo feci illud, à diebus priſcis formavi illud? nunc adduxi illud, ut ſit ad confundendum acervos ruderum urbes arduas.* Ut nim. fiant acervi ruderum.

§. II. Et quidem placuit Deo pro immenſa ſua ſapientia ac bonitate hac quaſi luce majeſtatis ac ſupereminentiæ ſuæ irrefragabili illuſtrare atque inſignire verbum ſuum, tum fidei excitandæ & confirmandæ; ne quid de auctoritate reliquæ revelationis & fundamentalis doctrinæ dubitandi occaſio eſſet, utpote ab iiſdem Viris ſanctis eodem numine afflatis, & eadem ubique præmiſſa Divini dictaminis formula conſignatæ, & magnam partem ipſi prophetico ſermoni intertextæ: Vid. inf. Art. X. Unde Petrus 2. Petr. 1: 19. 20. 21. προφητικὸν λόγον, & προφητείαν γραφῆς conſtituit firmiſſimum fidei principium, ejuſque utilitatem lucem claram in cordibus orientem inſtar diei; & attentionem ad illam collaudat, & quomodo in illa ſcrutanda verſari debeamus, oſtendit. Tum

 etiam

etiam defectionis coercendæ; ne magnifica Dei opera, quibus vel insigniter benefacit aut judicat hostes Ecclesiæ, more ingenii humani trahantur in occasionem peccandi, & firmamentum falsæ religionis, quemadmodum sic olim Judæi per multiplices Dei benedictiones in terra eo adducti fuerunt, ut Christum abnegarent. Hunc enim finem editæ prophetiæ facit Esaias cap. 48: 3.4.5. *Prima pridem indicavi, & ex ore meo exiverunt, & faciebam audiri illa derepente feci, & venerunt. Quia sciebam, quod durus* (sive *intractabilis*) *esses, & nervus ferreus cervix tua, & frons tua area esset. Ideo indicabam tibi pridem, antequam veniret, feci te audire; ne diceres, idolum meum fecit ea, & sculptile meum, ac fusile meum, jussit illa.* Vel etiam si possit doctrina, aut hypothesis ipsorum falsa, item opera & studia ipsorum, ex Scriptura prophetica demonstrari. Quo respicit Christus Joh. 5: 46. 47. *Ne putate, quod ego accusaturus sim vos apud Patrem. Est qui accusat vos, Moses, quo confiditis. Si enim crederetis Mosi, crederetis mihi. De me enim ille scripsit.*

§. III. Eodem consilio & fine Deus voluit oracula sua & promissiones ac minas rerum futurarum literis mandari atque in perpetuum conservari, ut rebus prædictis exstantibus possent cum his conferri, & quæ vera fides ac sana doctrina, quæ vera Ecclesia, quæ defectrix quis verus rex Ecclesiæ, quis adversarius, hinc posset omni tempore, nec tantum ex partibus doctrinæ, sed etiam ex operibus ac studiis & eventis ipsis rerum futurarum, agnosci ac demonstrari. Ita enim Deus ad Mosen: *Et nunc*

scribite

scribite vobis canticum hoc, & doce illud filios Israelis, pone illud in ore ipsorum, ut sit mibi canticum hoc testis in filios Israël. Et erit quum obtingent ei mala multa & angustiæ, tunc respondebit canticum hoc coram ipso pro teste. Nam non tradetur oblivioni ex ore seminis ipsius. Deut. 31: 19. 21. Et David in Spiritu id futurum præsentiens ita canit: *Memorari faciam nomen tuum in omni ætate & ætate.* Psalm. 45: 18. Prædicit scil. non tantum omni generationi nomen Christi, h. e. quis & qualis sit rex Ecclesiæ, in hominum memoria fore, sed etiam mediante hoc Psalmo, cum similibus Prophetiis. Item Psal. 57: 10. *Confitebor te in populis, Domine; psallam te in nationibus.* Nam Christi gubernatione effectum est, ut hoc Davidis testimonium ad omnes gentes perveniret. Et Psal. 102: 19. *Scribatur hoc in ætatem postremam, ut populus, qui creatur, celebret Jah.* Scribi nim. Deus voluit promissiones rerum futurarum, & ipsam rei gestæ, maxime in exhibitione Salvatoris, historiam. Finis scriptionis, ut sit instrumentum notificandi nomen Dei & decentiam ejus. Huc facit mandatum scribendi, quod est apud Esaiam: *Nunc veni, scribe illud; in tabula apud ipsos, & in libro exara illud; & erit in diem postremum, in perpetuum, in sæculum.* Necessitas scribendi: *Nam populus inobediens ille est, filii abnegantes, filii qui non voluerunt audire legem Domini.* Quia nim. opus est Scriptura vindice veritatis adversus inobedientes. Es. 30: 8. 9. Itemque apud Jeremiam: *Sribe tibi omnia verba, quæ locutus sum ad te in libro. Nam ecce dies veniunt, ait Jehovah, & restituam jacturas*

populi mei Iſrael & Juda, dixit Jehovah; & reducam eos ad terram, &c. Juſſit nim. Deus ſcribi verba ſua, & voluit ea, in perpetuum conſervare, ut poſtremo tempore recognoſcerentur vera, & verba Dei fierent inſtrumentum convertendi infideles ad Deum. Jer. 30: 1. 2. Conf. Deut. 30: 6. Ez. 34: 27. item Dan. 12: 4.

§. IV. Quamvis autem ſic dubitari nequeat, quin is ſermo, qui continet prædictiones rerum non modo parvo tempore, ſed etiam multis poſt ſæculis futurarum, Deum peculiari quodam modo habeat ac probet auctorem, & qui eum ſermonem, ut internuncii ac interpretes numinis apportant, ſint accipiendi, quaſi Deus ipſe loqueretur de cœlo: *Credite in Domino Deo veſtro, & permanebitis; & credite prophetis ejus, & proſperamini.* 2. Chron. 20: 20. non tamen olim, antequam Prophetia eſſet in canonem relata, quivis afferens verbum Dei pro vero & genuino propheta erat habendus. Cautum enim eſt Deut. 18: 21. 22. eum demum prophetam, cujus verbum venerit, agnoſcendum eſſe pro eo, quem Deus miſerit: Quod apertum eſt non intelligendum eſſe de eo Propheta, qui ordinaria increpatione impietatis & injuſtitiæ utitur, & non agentibus pœnitentiam judicia Divina, quæ in lege continentur, denunciat; ſed de eo, qui bonum aliquod eventurum pronunciat. quemadmodum & Jeremias declarat, cap. 28: 9. *Prophetæ, qui exſtiterunt ante me & ante te à ſæculo, vaticinati ſunt de terris amplis, & de regnis magnis, de bello, & de malo, & de peſte.* & hos prophetas nihil neceſſe erat habere aut proferre argumentum,

quo

quo clare conſtaret, eos eſſe à Deo miſſos. Nam ſi in nomine Dei loquerentur, ut eſt Jer. 26:16. & nihil aliud, quam peccata reprehenderent, & malum denunciarent ἀμετανοήτοις, erant recipiendi. Nam & hoc Deus ubique in lege ſua agit. Qui autem nihil aliud dicit, quam quod Deus dicit, non cogitur probare ſuam miſſionem. Sed *Propheta, qui vaticinaretur de pace* & quidem non ſecundum præcedens verbum Dei, *cum veniſſet verbum Prophetæ illius, cognoſcebatur Prophetea, quem miſiſſet Jehovah reverâ.*

§. V. Etiamſi autem hoc ita ſit, tamen non ſequitur, nullam fuiſſe fidem eorum, qui bona nunciarent. Nam ſi ita eſſet, fruſtra viderentur mitti Prophetæ rerum bonarum & pacis. & temere feciſſet David, quod credidit Samueli prophetanti de regno & bono Iſraelis; itemque Judæi, quod Haggæo & Zachariæ prophetantibus de felici ædificatione, templi paruerunt. Atqui non temere fecerunt. Contra peccaſſent, ſi non credidiſſent; & in fide Divinarum promiſſionum certamina ac diſcrimina ſubierunt. Quæres igitur, quibus argumentis agnoſci potuerit divina miſſio alicujus prophetæ etiam boni quid prænunciantis? Reſp. Inprimis ne loquatur Propheta, niſi in nomine veri Dei, Dei, inquam, Iſraelis, & per doctrinam ſuam ne ſeducat ad aliumDeum, aut aliud fœdus, aliamve juſtitiam. Deuter. 13:1.2. Deinde ne conſuat culcitras ſuis prophetiis, quas ſupponat ſcapulis hominum in peccatis obfirmatorum, & pacem ſibi, audita fœderali adjuratione promittentium, quum

in

in firmitate cordis ſui ambulant. Ezech. 13: 18. Deut. 29: 19. Omnia igitur ad regulam Decalogi & legis à Moſe datæ, ſi de moribus & judiciis agatur, ad promiſſionem & fœdus patribus & Abrahamo datum, ſi de benedictionibus, prius examinentur, & quatenus non repugnant, non rejiciantur tanquam falſâ, ſed ſaltem in ſingularibus eventis, ut interpretatio quædam poſſibilis & probabilis Legis & promiſſionum ac comminationum recipiantur. Tum nihil temere occipiant homines propter quemvis, qui venit tanquam Propheta. Sed ſi homines conversi fuerint toto corde ad Deum, ſi exiſtat Propheta, qui eos jubeat bona ſperare, rectum eſt non deſperare, ſed hac promiſſione & conſolatione roborari ad conſtantiam recti facti & patientiam afflictionis. Ita Iſraelitæ, quum promiſſionem haberent de reædificando templo, quumque ex toto corde converſi eſſent ad Deum, recte fecerunt, quod crediderunt Haggæo & Zachariæ felicem ſucceſſum pollicentibus: David item quum exſtaret promiſſio de regno tribui Judæ dando, quumque verbum Samuelis hactenus non cecidiſſet in terram, dum credidit Samueli, credidit Deo. Ita tempore Joſaphati quum extitiſſet Propheta, qui eos, pœnitentiam agentes, juberet bono animo eſſe, merito populus in bonam ſpem erectus fuit, ſeque ad videndum magnifica Dei opera excitavit.

§. VI. Quod ſi præterea verbum ejus evenerit, ſive de bono, ſive de malo, non eſt dubitandum, quin fuerit Propheta à Deo miſſus, & in reliquis quoque fides ei debeatur,

& hoc

& hoc quasi signaculo Divinæ missionis auctoritas ei Prophetica concilietur. Ita enim est Jer. 33:6--8. & Ezech 24:26.27. Nonne eo die, quo auferam ab ipsis sanctuarium meum, *eveniet, qui effugerit, ad te veniet, ut audire faciat aures? Illo die aperietur os tuum apud eum, qui effugerit, & loqueris, & non obmutesces amplius, & eris ipsis in portentum, & cognoscent, quod ego Jehovah.* Item Ezech. 29:21. *Illo die faciam germinare cornu domui Israel, & tibi dabo apertionem oris in medio illorum: & cognoscent, quod ego Jehovah.* & Ezech. 33:21.22. *Et factum est duodecimo anno ... venit ad me, qui effugerat Hierosolymis, dicens, Percussa est civitas. Et manus Jehovæ fuerat in me vesperi, antequam veniret evasor, & aperuerat os meum, & non mutus exstiti amplius.* Et vers. 33. Ibid. *Quum autem venerit (ecce venit) cognoscent, quod propheta exstiterit in medio ipsorum.* Non loquuntur scil. prophetæ, & muti sunt, quando & quamdiu de auctoritate illorum dubitatur; os suum aperiunt, & loquuntur, quum rebus exstantibus, quas prædixerunt, auctoritas ipsorum & Divina missio comprobatur, & Deus per ipsos loqui agnoscitur.

§. VII. Neque id mirum; quum primum & antecedens quodque implementum sit signum, obses, atque argumentum eventus reliquorum. Atque hinc est, quod Deus interdum per antecedentem aliquam prophetiam fidem faciat sequenti, & hanc illa quasi obsignet. Cujus rei exemplum exstat evidens apud Jeremiam cap. 44:29.30. *Et hoc vobis signum, ait Jehovah, quod ego visitem super vobis in loco hoc, ut cognoscatis,*

scatis, quod constitutura sint verba mea contra vos in malum. Vos nim. profligatum & occisum iri. *Sic dixit Jehovah: Ecce ego do Pharaonem Hophra regem Ægypti in manum inimicorum ipsius; & in manum quærentium animam ipsius, quemadmodum dedi Zedekiam regem Judæ in manum Nebucadnezaris regis Babel, inimici ipsius & quærentis animam ejus.* Rex nim. Ægypti ab inimicis victus, & deinde occisus, signum debuit esse Judæis, & ipsos profligatum iri & occisum. Item Esaias cap. 8: 1. 2. 3. 4. confirmandis superioribus prophetiis addit signum, nim. prophetiam de nascituro sibi filio, cujus nomen, portendens eventum, in grandi volumine scribit. Adde Es. 37: 30.

§. VIII. Imo est, ubi in primo implemento tanquam exordio & signaculo executionis & eventus reliquorum jam omnia fieri dicuntur. ut Matth. 24: vers. 34. Ubi postquam Servator seriem rerum futurarum à bello Judaico usque ad finem mundi percensuisset, vers. 8--14. & 15---31. usum quoque prædictionum ostendisset, ut singula prædictorum animadverterentur, tanquam signa adventus Domini, magis maigsque appropinquantis, vers. 31. 32. hunc usum nobis promptum facit, affirmando, quod ætas ista non sit præteritura, *antequam hæc omnia fiant.* Non quod omnia ista ea ætate debeant consummari, sed quod eæ res inter se concatenatæ, & indivulsum contextum habentes debeant geri incipere, quodque priora sint quasi pignora sequentium, quasi illa jam facta essent, quia certum est, ea futura esse. Add. Ezech. 12: 23. 28. Quamquam id non

sit

ſit perpetuum. Nam vice verſa haud raro accidit, ut per prophetiam aliquam conſequentem, & vel proxime, vel longiſſimo poſtea intervallo implendam, de qua tamen jam antea conſtiterit Eccleſiæ, fides fiat antecedenti, ac prius implendæ alicui prophetiæ. Exempla ſunto. Deut. 30: 35. Pſ. 79: 9. & 106: 44--46. adde Eſ. 7: 14. 37: 30. Interdum ex re vel facto aliquo præſenti, & juſſo ac exhibito divinitus, deſumuntur ſigna, Eſ. 20: 2--4. 38: 5---8. Jer. 13: 11---14. 24: 1. & ſeq. 27: 2. 28: 13. 14.

§. IX. Præ cœteris vero non omittendum, ad veterem Prophetiam, ſi quæ exſtet, de cujus auctoritate conſtet nobis, recentem omnem, quæ de novo affertur, referendam cum eaque contendendam eſſe. Ita enim quæ poſteriores Prophetæ de rebus futuris loquebantur, Moſis præjudicio atque auctoritate confirmari oportebat; neque admitti debuerunt, niſi quia cum ipſo, ſaltem in generalioribus, atque in eodem ordine antecedentium & conſequentium conſentirent. Deus enim ex cœlo Moſen & populum allocutus eſt in fidem eorum, quæ poſtea debebant dici. Hebr. 3: 5. Ita Jeremias defenditur ex prophetia Michæ, Jerem. 26: 18. conf. Eſ. 34: 16. Ipſe Michas recitat verba Eſaiæ cap. 4. Zephanias quaſi ad Micham provocat cap. 4: 6. Sic paſſim Apocalypſis prophetarum verba fecit ſua, agens de iisdem rebus, lectores quaſi remittens ad integras eorum prophetias, tanquam ad fontes & commentarios. Imo hoc vel ſolo nomine, etiamſi nullæ aliæ rationes ſupereſſent, de divi-

nitate Apocalypſeos Johannis poſſumus eſſe certi: quia hoc teſtatur de Chriſto, quod Prophetia Vet. Teſtamenti, quodque Chriſtus & Apoſtoli locuti ſunt: & quia ea, quæ prænunciavit, eadem ſunt cum illis, quæ & Moſes & David, & omnes deinceps Prophetæ in regno Chriſti futura prænunciarunt; & quia ea nec teſtari, nec prænunciare ad eum modum potuit, niſi in Spiritu S. loquens.

§. X. Neceſſaria eſt autem meditatio Prophetiæ multis de cauſis: 1. Quia in ea continetur objectum fidei, quod eſt aliquid non viſum, & aliquid ſperatum Hebr. 11:1. Nam fidei objectum in promiſſionibus continetur, promiſſiones autem pars ſunt prophetiæ.

§. XI 2. Quia Chriſtus per Prophetias, id eſt primarium fidei objectum, tum ratione eorum quæ fecit, & paſſus eſt, tum ratione eorum, quæ dixit, h.e. tum veritas ipſius perſonæ, tum veritas doctrinæ, & potuit, atque adeo debuit cognoſci & comprobari. Inprimis de ſermonibus & doctrina Chriſti id eſt manifeſtum. Non enim propter præjudicatam auctoritatem Chriſti & Apoſtolorum ipſis debuerunt aſſentiri auditores vel Judæi vel gentiles, ſed potentia demonſtrationis ex Moſe & Prophetis adducti & convicti. De Judæis id quidem apertum, eſt quam gentem Spiritus notavit elogio gentis dura cervice ac fronte ferrea, eam abſque evidentiſſima iſtiusmodi demonſtratione, ut Chriſto crederet, adduci nulla ratione potuiſſe. Et vero Moſes & Prophetæ ipſis ut teſtes dictorum Chriſti erant commendati. Adeo ut niſi Chriſtus dixiſſet ea, quæ Moſes & Prophetæ dictu-

dicturum prædixerant, pro Christo non potuerit, nec debuerit, haberi. De gentibus vero dubitari potest. Quum enim Deus ipsis statuta sua ac judicia sua, id est scripta Mosis & Prophetarum, in quibus ea statuta ac judicia sunt explicata, non dedisset, Solem vero tantum & sidera ac totum hunc mundum aspectabilem, unde cognoscerent Deum, si forte sic palpando ipsum ex operibus ipsius invenirent, iis impertiisset; frustra quidem auctoritas Mosis & Prophetarum apud ipsos allegari potuisse videtur. Enimvero Apostolus gentium hunc nodum solvit, Rom. 16: 25. 26. ubi de gentibus diserte affirmat: quod *mysterium Dei olim tacitum, jam vero manifestatum ipsis* gentibus *notificetur per Scripturas propheticas*. Nihil ergo ex sententia Apostoli, ne gentes quidem, & qui verbum Dei non habebant, nisi demonstratum ex Scripturis propheticis admittere debuerunt.

§. XII. Idque etiam supra dictis de auctoritate Mosis, respectu eorum, quæ in posterum erant dicenda, est apprime consentaneum. Si enim Mosis testimonium debuit valere ad confirmationem eorum, quæ in posterum dicenda erant, utique etiam ad confirmationem eorum, quæ per Christum & Apostolos dicenda erant. Nihil ergo debuit dicere Christus, quod non dixisset Moses; & ex Mose dicta Christi testimonium habuerunt. Quanquam in modo, quo id dixerat Moses, & quo Christus idem dixit, fuit permagna differentia. Moses enim dixit ac testatus est, ut θεράπων, *famulus* in domo Dei; Christus eadem *incipit loqui*, ut *filius*,

Heb. 1: 1. & ut *Dominus* in domo. Ibid. cap. 2: 3. Non enim potuit dicere Moses, *Venite ad me, qui defatigati estis, & ego requiem dabo vobis*, quanquam potuerit dicere, ut testis, & famulus, fore aliquando tempus, quo Dominus hæc aut similia verba esset locuturus. Hinc Christus passim provocat ad testimonium Mosis & Prophetarum, iisque doctrinam suam confirmat. Vid. Joh. cap. 5: 39. 46. 47. Luc. 16: 29. 31. & profitetur, se non aliam doctrinam afferre, quam eam, quam doctus esset à Patre, loquente nim. in Scripturis. Ita enim est Joh 8: 28. *Sicuti docuit me Pater, hæc loquor.* s. doceo. & Johan. 7: 16. *Doctrina mea non est mea, sed ejus, qui misit me.* q. d. non est nova, aut à me primum excogitata, sed maxime antiqua, & jam olim in Scripturis tradita per illum, qui misit me. Subjicit enim: *Si quis voluerit, quod ille vult facere, cognoscet de doctrina, an ex Deo sit, an vero ego à me ipso loquar.* Ergo omnibus integrum erat cognoscere de doctrina Christi, an ex Deo esset. Quomodo autem, nisi per collationem ejus cum Scripturis Propheticis, quæ solæ tum temporis pro verbo Dei habebantur. Conf. Joh. 5: 37. 38. Quo respicientes Judæi, *docente* Christo, mirabantur, *quomodo is literas* (sacras) *novisset, cum eas non didicisset?* Joh. 7: 14. 15. Ut sint revera ac dubuerint esse sermones Christi veræ ἀποδείξεις sive *demonstrationes*, non meræ ἀποφάσεις, *definitiones*; & habuerint φανέρωσιν πρὸς πᾶσαν συνείδησιν, *manifestationem ad omnem conscientiam*, 2. Cor. 4: 2. & sic fuerint potentes ac validæ

validæ ad convellendum omnem ratiocinationem.

§. XIII. Si aliter eſt, ne quidem *Prophetia* erit Prophetia & prænunciatio, neque promiſſio erit promiſſio, ſed ſermo obſcurus, nihil docens, nihil demonſtrans & Chriſti atque Apoſtolorum doctrina carebit teſtimonio. imo *Evangelium* non erit Evangelium: Cum enim Evangelium nihil aliud ſit, quam annunciatio eorum, quæ promiſſa, prædicta, ſperata, exſpectataque olim fuerunt, huic Evangelicæ annunciationi ſive narrationi credere non eſt niſi illius, qui ea, quæ prædicantur, cum iis quæ prænunciata ſunt, contulerit, & horum cum illis convenientiam habuerit exploratam.

§. XIV. Eadem autem, quæ ſermonum Chriſti, tum operum quoque tum paſſionum illius eſt ratio. Ex Scripturis enim propheticis debuit cognoſci, quod in iis, quæ Chriſtus faceret, peccatum non eſſet, & quod opera per ipſum facta eſſent opera Divinæ potentiæ, non ad tentandum Iſraelem, ſed ad demonſtrandum Servatorem comparata. Hinc Chriſtus ex operibus ſuis miraculoſis & beneficiis, quibus ad minimum ſe parem Moſi demonſtrabat, collatis cum iis, quæ Moſes & Prophetæ de his teſtati erant, vult exiſtimari & colligi, ſe eſſe Chriſtum. Matth. 11. 4. 5. Joh. 5: 35. Et paſſiones quod attinet, in ipſa hiſtoria ultimæ paſſionis Chriſti, ipſius verbis excitamur, ut recogitemus, an non paſſio Chriſti ſecundum omnes partes ita contigerit, quemadmodum ante deſcripta eſt. Vid. Matth. 26. 54. & 56. Conf. Act. 17: 2. 3. 26: 22. 23.

§. XV. Inſigniter huc facit locus Matth. 5: 17. ubi dicit Chriſtus *ſe veniſſe ad Prophetas implendum.* Ex quo intelligimus, promiſſiones & prophetias ad Regnum Chriſti pertinere; & Chriſtum ex prophetiis debuiſſe cognoſci, atque adeo fundamentum eorum, quæ Chriſtus & Apoſtoli dixere, & quæ Chriſtus fecit & paſſus eſt, imo etiam quæ de futuris prædixere, in veteribus prophetiis contineri, & nos decere, ut hoc ipſum demonſtremus, ſi vere volumus Chriſtum ut πληρωτὴν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν celebrare. Conf. Matth. 11:13.

§. XVI. 3. Neceſſitas ſtudii Prophetici oſtenditur ab eo, quòd Chriſtus Judæos ſui temporis damnet, ut ſtupidos, ſocordes, & ſermonem Dei non habentes in ſe, quòd ipſi non crederent, quem Deus miſerat, neque ſigna temporum probarent atque animadverterent, Matth. 16: 2. 3. Luc. 12: 56. Idque facit Chriſtus per eundem Spiritum, qui jam ante per Eſaiam hanc ſocordiam atque ignorantiam Scripturæ Propheticæ in viſione ipſis exprobrârat, Eſ. 22: 11. *Et reſpicis illo die ad armamentarium domus ſylvæ,* &c. ad arma, munimenta & arces reſpicitis . . . *At non reſpicitis ad eum qui hoc facit, & eum, qui id formavit à longinquo, non videtis.* Ad Deum nempe qui hæc per Prophetas fuerat prælocutus. Nam & Moſes debebat fieri judex incredulorum, & nominatim Canticum ipſius debebat fieri teſtis in ore ipſorum contra ipſos, Deut. 31: 19. item Eſ. 45: 11. *Ventura interrogaverunt me de filiis meis,* Patres veſtri, Prophetæ, Sancti

ſeru-

ſcrutati ſunt verbum meum, ut ex eo diſcerent, quales filios habiturus eſſem, *& de opere manuum mearum præcepta datis mihi.* Vos ſcil. qui non vultis Deum veſtrum interrogare, & ad ea, quæ Patribus reſpondi, non attenditis, me judicatis & damnatis, quod quæram perditas oves Iſraelis. Item Eſ. 48:14. 15 *Congregamini omnes vos*, oves meæ, vocati mei, *& audite: Quis ex illis* immorigeris Judæis *indicavit hæc?* nempe quod is, *quem* Jehovah *diligit*, Filius Dei, Angelus Teſtamenti, *faciat voluptatem ejus in Babylone*, exſcindendo illos per Perſas, *&* quod *brachium ejus ſint Chaldæi.* Significat, ſedentes, in cathedra Moſis, & opinione infallibilitatis turgidos, ſe & opera ſua antiqua ignoraſſe, & non indicaſſe, ne ex Prophetiis quidem. Add. Joh. 5: 45. 46.

§. XVII. 4. Quod magno conſtiterit Judæis hæc ſocordia, quia per illam factum eſt, ut non crederent, & opus Dei etiam videntes non viderent. Eſ. 6: 9. Act. 28: 26 & ſic indurarentur, & in ſtupentes atque induratos ſeveritas deſtillaret. Dan. 9: 27.

§. 18, 5. Quod Prophetia cum rebus geſtis comparata cedat ad amplificationem gloriæ Dei, ut per totum orbem cognoſcatur, præter Deum Iſraelis, nullum eſſe amplius Deum. Ita enim eſt apud Eſaiam cap. 45. *Sic dicit Jehovah uncto ſuo Cyro: ô tu, quem apprehendi dextra ſua, ad ſubigendum coram ipſo gentes, &c.* v. 1. *Ut cognoſcas, quod ego ſim Jehovah, Deus Iſraelis.* vers. 3. *Ego Jehovah & non eſt alius, præter me non eſt Deus: Cinge te, & non noſti me.* verſ. 5. *Ut cognoſcant, ab ortu Solis & occaſu*

M ejus,

ejus, quod non sit præter me; Ego Jehovah, & non sit amplius. v. 6.

§ XIX. 6. Quod Prophetia insigne præbeat argumentum probandi Divinam Dei majestatem ac præcellentiam adversus Deos gentium in sculptilibus adoratos, utpote qua Deus ipse adversus eos se efferat & glorietur. Esai 42: 8. 9. *Ego sum Jehovah, hoc est nomen meum: & gloriam meam alteri non dabo, & gloriationem meam sculptilibus. Prima ecce venerunt: & nova ego indico; antequam pullulent, facio vos audire.*

§ XX. 7. Quod ex operibus Divinæ potentiæ collatis cum prædictionibus demonstrari debuerit Judæis Christum denuo per os hæreticorum impugnantibus, quod Christus sit verus & æternus Deus. Id enim futurum hoc argumento Deus ipse his significavit apud Esajam: *Silete ad me, Insulæ, & nationes renovabunt viers... Quis excitavit ab Oriente eum, cui justitia occurrebat ad pedem ejus? Dabat coram ipso gentes, & reges subigebat? &c. Qui molitus est & fecit?* q. d. Quæ putatis esse, & ποταπὸν censetis, qui ista non tantum deliberavit, sed & fecit, nec tantum fecit, sed & deliberavit? Supponit enim, eum, qui hæc fecit, eundem etiam ea antea decrevisse: atque adeo ante promisisse. Respondet ipe tanquam formans conclusionem: *Vocans ætates ab initio; Ego Jehovah primus, & cum postremis idem sum.* Es. 41: 1. 2. 4.

§. XXI. 8. Quia arrogantia Papæ vicariatum Christi in Ecclesia, & Episcoporum Spiritum Sanctum & infallibilitatem sibi adscisscen-

ſcentium & jactantium, non poteſt efficacius contundi, quam ex eo, quod neque poſſint futura prædicere, nec prophetias explicare. Quare etiam Deus hac ratione ſæpius uti non dubitavit. Primo Eſ. 19: 11. 12. *Quoniam dicitis ad Pharaonem*, regem ſpiritualis Ægypti: *Ego ſum filius ſapientum, ô fili regum priſcorum. Ubinam illi, ubi ſunt ſapientes tui? & indicent, age, tibi, & cognoſcant, quid conſuluerit Jehovah Deus exercituum ſuper Ægypto:* Ignorant ſcil. quæ ſit Ægyptus in verbo Dei deſcripta, & neſciunt, quæ Deus ſuper ea conſuluerit, quæ partim facta erant, partim in futurum decreta. Ergo Epiſcopi non ſunt filii & ſucceſſores ſapientum, Apoſtolorum & Prophetarum, & falſo vocatur Papa Rex Eccleſiæ, ſucceſſor Davidis & Salomonis, imo Chriſti vicarius. Item Eſ. 41: 22. 23. *Adducant & indicent nobis ea, quæ eventura ſunt: priora quæ ſunt illa? indicate, & advertemus animum, & cognoſcamus exitum illorum; aut ea, quæ veniunt, facite nos audire. Indicate, quæ veniunt poſtmodum, & cognoſcemus, quod vos ſitis Dei,* h. e. vicarii Chriſti, neceſſarii interpretes verbi Dei, & Prophetæ loquentes in Spiritu Sancto quales ſolent λέγεσθαι θεοί. Nempe ſi ſunt Chriſti vicarii, & Spiritus Sanctus in ipſorum pectore ſedet, debent poſſe explicare Prophetias, & oſtendere priora & poſteriora. Quum ergo id non poſſint, quis credet, eis eſſe revelatam veritatem non ſcriptam, vel ſenſum Scripturæ, quem ſine demonſtratione dictent. Et verſ. 25. 26. Ibid. *Excitavi ab Aquilone & venit... Quis indicavit ab initio ut cognoſceremus, & antea,*

ut dicamus juſtus? ſimul non eſt qui indicet, ſimul non eſt qui faciat audiri, ſimul non eſt qui audiat dicta veſtra. Huc pertinet Eſ. 43: 9. ubi tam *gentes congregatæ*, h. e. Eccleſia gentium, quam *nationes*, h. e. tribus Iſraeliticæ Chriſtum abnegantes. quæ ſimiliter ac illæ, volunt habere regnum terreſtre, & regem adſpectabilem, qui populum Dei contineat in officio, ſiſtuntur fidelibus judicandæ, hac potiſſimum ratione: *Quis in illis indicabit hoc? & priora faciant nos audire.* Ad probandum ſcil. quod non detur alius rex in Eccleſia, qui vicem Dei gerat, ſumitur argumentum ab ignoratione Prophetiæ, quod non poſſint indicare, vel quod Deus facturus erat, vel ipſa, quæ facta erant, oſtendere ita debuiſſe fieri ſecundum verbum Dei. *Dent teſtes ſuos*, Moſen & Prophetas, quod de ipſis teſtati ſint, ut veris regibus & Prophetis, *& juſti ſint, & audiant* potius, quid dicat Deus in verbo ſuo, *& verum dicant.* Sic Eſ. 44: 6. 7. Deus rejicit omnem auctoritatem, quæ Divinæ aſſociatur, eo quod nemo, ut ipſe, vocet populum. Quod probat, quia nemo eſt qui poſſit indicare ſ. ordine exponere, nedum ſiſtere, illa omnia, quæ Deus format, inprimis quomodo ponat Deus populum æternum; & quia nemo poteſt indicare futura, & quæ imminent. *Sic ait Jehovah rex Iſraelis & vindex ejus, Jehovah Deus exercituum: ego primus & ego poſtremus, & præter me non eſt Deus. Et quis ut ego vocat? & indicaret illud, & ſiſteret illud mihi, ex quo pono populum ſæculi: & futura, & quæ veniunt, indicaret tibi.*

§. XXII. 9. Quia adverſus defectores facientes

entes sibi imagines est ostendendum, nihil esse, cui Deus assimilari possit, estque id faciendum inter alia à prædictione rerum futurarum, & præformatione omnium, quæ à principio ad finem fient; in quo Deus parem aut similem non habet. *Cui assimilabitis me & facietis æqualem: & comparabitis me & similes erimus? ... Qui indico à principio extremum, & antea, quæ non sunt facta: qui dico, consilium meum stabit, & omnem voluptatem meam faciam. Qui voco ab Oriente volucres; à longinquo virum consilii mei; etiam locutus sum, & adducam illud; formavi, etiam faciam illud.*

§. XXIII. 10. Quia ex Prophetiis potest demonstrari Divinitas operis Reformationis, & sic veritas Religionis Reformatæ. Nam promittit Deus apud Esaiam, cap. 41:20. se hoc opus tam evidenter operaturum esse, ut facile omnes collatis vaticiniis possint intelligere, id opus suum esse, tanquam regis & vindicis Ecclesiæ: *Videant*, inquit, *& cognoscant, & advertant, & considerent una, quod manus Jehovæ fecerit hoc; & Sanctus Israelis creaverit istud.* Esse enim ibi sermonem de Reformatione Ecclesiæ, patet ex ipso v. 17. 18. 19.

§. XXIV. 11. Quia Antichristus suo tempore ex Prophetiis debuit agnosci: Ita Esaias cap. 14: 16 17. dicit, Antichristum post casum suum fore spectaculo plurimis, qui ipsum consideraturi & contemplaturi sint diligentissime. *Videntes te, tibi intendent, considerabunt te. An hic est vir ille, qui commovebat terram & regna? Qui ponebat frugiferam ut desertum, &c.* Hæc compleri non possunt nisi per scrutationem &

examinationem omnium, quæ de Antichriſto ante dicta ſunt, & hiſtoriæ illis convenientis. Item Ezech. 38:17. introducitur Deus ipſe corripiens Antichriſtum quaſi in flagranti crimine, ex quo non poſſit diutius ignorari, deprehenſum, cum admiratione, quod talis, à quo omnia alia fuiſſent exſpectanda, auſus ſit implere omnia, quæ Deus olim per Prophetas ſuos de Antichriſto prædixerat. *An tu is es, de quo locutus ſum per ſervos meos prophetas Iſraelis, qui vaticinabantur in diebus illis, annis, de adducendo te ſuper ipſos.*

§. XXV. 12. Quia per claram intelligentiam atque explicationem Prophetiarum oportet confutari & explodi Antichriſtum; cui Deus tempus indulſit, quo tempore quamvis captet illorum præſagia, qui Scripturas Propheticas detorquent, & his ſe conſoletur, tamen poſſit ad ſatietatem interrogari ex Scripturis, & nihil reſpondens exſibilari. Ita enim Eſaias: *Et videbam, & non erat vir; & de his, & non erat conſilium dans: & interrogabam illos, qui referrent verbum.* Eſ. 41: 28. *Defatigata es in multitudine conſiliorum tuorum, conſiſtant, age, & ſalvent te Aſtrologi, aſpicientes ſtellas, notificantes in menſes quicquam, de iis, quæ evincent.* Eſ. cap. 47: verſ. 13.

§. XXVI. 13. Quia omnia, quæ prædicta, certo habitura erant ſuum eventum. Nam *Tempus faciendi*, ſ. peragendi, quæ acturum ſe ante per Prophetas ſuos locutus eſt, quæque aliquot jam partibus fecerat, *eſt Jehova.* Pſalm. 119: 126. *Hoc eſt conſilium initum ſuper tota terra, & hæc eſt manus extenſa in omnes gentes.*

Nam

Nam Jehovah Deus exercituum conſuluit, & quis irritum faciet & manus ipſius quæ porrecta eſt, & quis eam retroaget? Eſai. 14:26. 27. *Qui dico, conſilium meum ſtabit, & omnem voluptatem meam faciam.* Eſai. 46: 10. *Non avertetur fervor iræ Jehovæ, quod fecerit, & quoad exſtare fecerit decreta cordis ſui.* Jerem. 30: 24. Imo jam inde à captivitate Babylonica acceleranda erat impletio omnium Prophetiarum. *Fili hominis, quid ſibi vult proverbium hoc vobis in terra Iſrael, nimirum: Prolongabuntur dies, & peribit omnis viſio? Quapropter dic ad ipſos: Sic dixit Dominus* J*ehovah: Abolevi dicterium hoc, & non utentur eo amplius in Iſraele, ſed (loquere ad ipſos) prope abſunt dies, & verbum omnis viſionis. Nam non exiſtet amplius ulla viſio temeraria & divinatio blanda in medio domus Iſrael. Nam ego* J*ehovah loquar, qualecunque verbum loquar, & fiet; non protrahetur amplius; ſed in diebus veſtris, domus inobedientiæ, loquar verbum & faciam illud: ait Dominus* J*ehovah. Et factum eſt verbum Jehova ad me, dicendo: Fili hominis; Ecce domus Iſrael dicunt: Viſio, quam ille videt, eſt in dies multos, & in tempora longa ipſe prophetat. Quapropter dic ad ipſos: Sic dixit Dominus* J*ehovah: Non protrahetur amplius tempus omnium verborum meorum; qualecunque verbum loquar, etiam fiet: ait Dominus* J*ehovah.* Ezech. 12: 22... 28. Ut qualia illa ſint, quæ prædicta, exſtantibus implementis, jam facile poſſit indagari.

§. XXVII. 14. Quia fideles erant agnituri, Deum obſignaſſe prædictiones ſuas per implementa. *Domine Deus mi, ô tu, exaltabo te, confite-*

confitebor nomen tuum; quia fecisti mirum, consilia à longinquo fidem & veritatem. subint. fecisti. Esai. 25: 1.

§. XXVIII. 15. Quia fieri non potest, quin indicibilem inde lætitiam percipiant, quod Dei oracula rebus ipsis impleta videant. *Nam lætificasti me, ô Jehovah, molitione tua; in operibus manuum tuarum jubilo.* Psam. 92: vers. 5.

§. XXIX. 16. Quia per Prophetias tempore angustiæ in spem eriguntur, & consolationem accipiunt Scripturam. *In die angustiæ .... Recordabor opera Dei, (Jah) quum recordabor ab initio mirabile tuum. Et meditatus sum in omni molimine tuo, & in facinoribus tuis multus fui.* Psal. 77: 3. 12. 13. *Recordatus sum judiciorum tuorum ab antiquo, Jehovah, & solatus me sum.* Ps. 119. vers. 52. *Quare dicis, Jacob, & loqueris, Israel; occultata est via mea à Domino; & à Deo meo judicium meum transit. An non cognovisti, an non audivisti? Deus sæculi est Jehovah, creator finium terræ, non defatigabitur, & non fatigabitur: non est perscrutatio intelligentiæ ipsius.* Esai. 40: 27. 28. *Ne memineritis priorum*, quasi Deus nihil majus sit effecturus, *& antiqua ne consideretis. Ecce ego facio rem novam, nunc progerminat; an non cognoscitis illud? etiam ponam in deserto viam, in solitudine fluvios. &c.* Promissione futurorum bonorum in Ecclesia excitat spem, qua confirmentur fideles in tribulationibus, angustiis, terroribus; ut se comparent ad occurrendum illi spei, ad illam quodammodo accelerandam. quemadmodum etiam Christus Luc. 21: 28. jubet attollere capita, &c. Esai. 43: 18. 19. *Ne expavescatis & ne respiciatis:*

Annon pridem feci te audire & indicavi? nam Chriſtus dixit, ὁρᾶτε μὴ πλανᾶσθε, μὴ θροεῖσθε. Matth. 24: 6. Eſai. 44: 18. Quod illuſtratur perplexitate eorum, qui non attendunt ad Scripturas propheticas, & defectu ſolatii tempore anguſtiæ. Quorum eſt dicere, *Signa noſtra non videmus*, quibus Deus ſolet inſignem reddere populum ſuum, inprimis potentem hoſtium compreſſionem & Eccleſiæ liberationem. *Non eſt amplius propheta; neque eſt nobiſcum, qui ſciat, quouſque.* Nemo eſt, qui articulos temporum horum viſitationis ſuæ dignoſcat. In prophetica ſcriptura, in judicio de rebus, quæ per providentiam Dei geruntur, talpæ ſunt. Pſalm. 74: verſ. 9.

§. XXX. 17. Quia per prophetias & agnita implementa diſcunt homines timere Deum Pſ. 64: 10. 65: 9. hinc ipſi Tyranni, objectis prophetiis, in quibus conſilia atque opera ipſorum ſunt deſcripta, poſſunt redargui, ſi non plane à furore & malo propoſito revocari. *Annon audiviſti, quod à longinquo feci illud, à diebus antiquis formavi illud? nunc adduxi illud, ut ſis ad conturbandum acervos ruderum urbes munitas?* Eſai. 37: 26.

§. XXXI. 18. Quia occaſione judiciorum ante deſcriptorum, poſtquam rebus ipſis exſtare recognoſcuntur, carmen eſt novum Deo canendum. *Deus, Canticum novum cantabo tibi, cum nablio decachordo pſallam tibi. Qui dediſti ſalvationem regibus, qui liberaſti Davidem ſervum tuum à gladio malo.* Pſ. 144: 9. 10.

§. XXXII. 29. Quia per demonſtrationem

Scripturarum propheticarum spes est fore, ut, agnita veritate Evangelii, illuminentur oculi cœcorum, inprimis Judæorum, ut convertantur. Nam per circumcisionem cordis promissam efficiendum erat, ut Israelitæ convertentes se ad Deum illum amarent, & facerent ea, quæ scripta erant in libro legis Mosis. Deut. 30: vers. 6. 8. Exod. 34:27. & jussit Deus Jeremiæ scribi verba sua, ut nim. postremo tempore recognoscerentur vera, atque inservirent restituendis jacturis Israelitarum & Judæorum per conversionem eorum ad Deum. *Scribi tibi omnia verba, quæ locutus sum ad te in libro. Nam ecce dies veniunt, ait Jehovah, & restituam jacturas populi mei Israel & Juda, dixit Jehovah.* Jerm. 30: 2. 3. *Scribatur hoc ad ætatem posteriorem, & populus, qui creatus fuerit, celebrabit Dominum.* Psalm. 102: 19. Hinc Judæi ultimi temporis se convertentes ad Deum profitentur attentionem ad verbum Dei. *Auscultabo, quod loquitur Deus ille omnipotens Jehovah. Nam loquitur pacem ad populum suum, &c.* Ps. 85: 9.

§. XXXIII. Hoc certe nobis animadvertendum est tanquam argumentum magnum divinitatis Evangelii, quod omnia fiunt, quemadmodum in eo prædicta sunt; & omnium prophetarum, etiam eorum, qui Evangelio abutuntur, dicta evanescunt. Ita & Pharisæorum prophetiæ, si quæ in Talmud exstant, atque ante Talmud fuerunt, ventilatæ, in irritum ceciderunt. Christi verbum stetit, & nunc non nisi qui verè Christum ex Evangelio cognoverunt, possunt secundum Evangelium futura prædicere. Synedrium Judæorum quod dam-

navit

navit Chriſtum, putavit ſe hoc facto Chriſti regnum impediturum, & ſtatum rerum præſentem conſervaturum; atqui res aliter cecidit. Inſigne opus Sapientiæ humanæ fuit collocatio thronorum in Eccleſia cum traditione poteſtatis judicandi, quanta in illo conſilo fuerit ſtultitia, eventus docuit. Ita verum reperitur, quod eſt apud Eſaiam: *Qui irrita facio ſigna mendaciloquorum, & divinos infatuo: qui ſapientes retroago, & ſcientiam ipſorum* aut *ſententiam inſanire facio. Qui facio extare ſermonem ſervi mei* Moſis, *& conſilium Angelorum meorum* Prophetarum & Apoſtolorum *impleo.* Eſ. 44: 15. 26.

§. XXXIV. 20 Quia ex contemplatione operum Dei & collatione cum Prophetiis poſſumus ſcire, appropinquare adventum Domini, ut ad illum exſpectandum digne excipiendum præparemur, & ad officium faciendum incendamur. *Viderunt inceſſus tuos, ô Deus, inceſſus Dei mei, Regis mei, in ſanctuario. Occurrunt* tibi venienti *cantores poſt fidicines, inter puellas tympaniſtrias.* Pſ. 68: 25. 26. *A Ficu autem diſcite parabolam. Quando jam ramus ejus fit tener, & folia germinant, noſtis prope eſſe æſtatem. Ita & vos, quum videtis hæc omnia, ſcitote illam prope eſſe ad fores.* Matth. 24: 32. 33. *Quum iſta* (dicta verſ. 25. 26.) *incipient fieri, efferte capita veſtra: quia appropinquat liberatio veſtra.* Luc. 21: 28. de qua verſ. 27. *Quare ſuccinctis lumbis mentis veſtræ, ſobrii, perfecte ſperate ad gratiam, quæ vobis offertur in revelatione Jeſu Chriſti.* 1. Pet. 1: 13. *Quum igitur hæc omnia ſolvantur quales oportet nos eſſe in ſanctis converſationibus & exercitiis pietatis, Exſpectantes & accelerantes præſentiam diei Domini.* 2. Pet. 3: 12.

§. XXXV.

§. XXXV. 21. Quia ſic faciendo officium noſtrum tempora recreationis acceleramus. *Reſipiſcite igitur, & convertimini, ut deleantur peccata veſtra, ut adveniant tempora refrigerii à conſpectu Domini.* Act. 3: 19. Add. 2 Pet. 3: 12.

§. XXXVI. 22. A periculo nobis imminente, ſi ſimiliter, ut olim Judæi, ex neglectu atque ignorantia Prophetiarum officii noſtri obliviſcamur. Si enim Judæi, apud quos cœperunt impleri verba Dei in tantam iram inciderunt per ſocordiam, quid fiet de nobis, ſi etiam poſt 1600. annos non magis probemus tempora, quam Judæi, & neſciamus Evangelii veritatem ex Scripturis propheticis comprobare, & Chriſtum regem, & regnum ipſius ejuſque adminiſtrationem demonſtrare, & ignorantes Divinum conſilium & tempus viſitationis noſtræ, ſimus prudentes & ſecuri apud noſmetipſos, & pueri non centum, ut eſt Eſai 65: 20. ſed tantum non bis mille annorum eſſe velimus. Metuendum eſt ſcil., ne id eveniat nobis, quod ſervo illi malo minatur Evangelium. Matth. 24. Qui quum cogitaret, dilatam eſſe diem Domini, quod neceſſe eſt eos omnes cogitare, qu inolunt videre quando implementa prædictionum Chriſti jam exſtent, atque ideo ea faciunt, quæ de malo iſto ſervo prædicta ſunt, putantes hoc ad ſe non pertinere, quia tempus iſtius mali ſervi, id eſt Antichriſti, nondum appulerit. vers. 48. 49. venit Dominus ejus celeriter & inopinato, ut cum διχοτομήσῃ id eſt excindat & ſeparet à cœtu juſtorum. verſ. 50.

§. XXXVII. 23. Quia Deus ſummopere id commendat ac præcipit, ut ad Scripturas propheticas

pheticas & implementa attendamus. *Nam sic ait ad me Dominus: I, constitue speculatorem, quod viderit, indicet.* Es. 21: 6. *Quærite à libro Domini & legite, una ex illis non deest, una alteram non desiderat.* Ostendit, fore aliquando, ut omnes homines supplicium Judæorum legant in Scripturis. Es. 34: 16. *Annon cognovisti* & vidisti? *annon audivisti*? quid in verbo dictum sit, & quid famâ rerum gestarum celebre sit. Es. 40: 28. *Videant & cognoscant, & advertant & considerent unà, quòd manus Jehovæ fecerit hoc, & Sanctus Israelis creaverit istud.* Es. 41: 20. Et grave est Pauli monitum: προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε 1. Thess. 5: 20.

§. XXXVIII. 24. Quia prædictum est, singulari modo id futurum, inprimis postquam cœperit judicium Antichristi, cum promissione uberioris intelligentiæ. *Manè* omni die, præsertim quum vel minimum signum favoris tui in Ecclesiam animadverto, *dispono me tibi, & speculor.* quando tandem futurum sit, ut destruas eos, qui destruunt terram, & ipse Regnum occupes in omni terrâ. Psal 5:4. *Agnitus est Jehovah*, doctrina Evangelica tenebris Antichristiani regni involuta illustrata est; *fecit judicium*, prolatis sacris literis, excitatis testibus veritatis, coarguit, convicit, damnavit improbos; *Improbus* ὁ ἄνομος, Antichristus, *in molitione manuum suarum illaqueatus est*, notoria res est acta avorum nostrorum memoriâ, maximè in Belgio: *Meditatio* sive *studium est* Verbi scil. Divini, & rerum sacrarum, omnisque sacræ eruditionis, nominatim & Prophetiarum. Psal. 9: 17. Cujus Psalmi ea evidentia

 est,

est, ut Anglus interpres Henricus Ainsvvorthus, licet partes historiæ partibus Psalmi non accommodaret, tamen diceret sibi videri, ut Psalm. 8. Propagationem regni Christi, ita Psalmo 9. destructionem Antichristi describi. *Ut audivimus, ita vidimus in urbe Jehovæ Dei exercituum: in urbe Dei nostri. Deus stabilit illam in sæculum. Selah.* Conficiunt sancti ex iis, quæ ipsi suis oculis viderint, & testimonio majorum suorum, qui similia viderant, quòd Deus omni tempore Ecclesiam conservet. Vult igitur animadverti Deus, quomodo mundum gubernet, quomodo Ecclesiam regat & defendat; sine quâ animadversione hic locus non potest dignè explicari: *Comparavimus, ô Deus, gratiam tuam* quantum possumus, omni diligentiâ expendimus, enarravimus, exposuimus, quid donaveris nobis in Christo, *in medio templi tui.* Introgressi in sanctuarium tuum, ubi tuæ voluntatis index extat, nim. libri Mosis & Prophetarum. Psal. 48: 9. 10. *Et timent omnes homines, & indicant opus Dei*, id quod Deus molitur, *& opus ejus considerant.* Opus nim. perfectum, s. effectum. Psal. 64: 10. *Viderunt incessus tuos, ô Deus, incessus Dei mei, Regis mei, in sanctuario.* te nimirum processisse ex loco sancto tuo ad asserendum populum tuum ad liberandũ ipsum, ad judicandum hostes ejus, Psal. 68: 25. *Recordabar cantum meum de nocte: cum corde meo meditabar, & scrutabatur spiritus meus:* Hoc faciunt ii, qui in angustia constituti intelligunt, quoties Deus Ecclesiæ suæ subvenerit, & quam ingentibus bonis illam locupletaverit: Psal. 77: 7. *Quis consuluit hoc super Tyro coronatrica,*

trice, . . . Jehovah Deus exercituum consuluit illud, adprofanandum celsitudinem omnis decoris, &c. Hic locus ostendit, futuros aliquos, qui cogitent, quid Deus, quando Papam, Cardinales & omnem Curiam Romanam tradidit in manum Caroli Borbonii & exercitus ejus, eo ipso voluerit demonstrare. Es. 23: 8.9. *Domine Deus mi, ô tu, exaltabo te, confitebor nomen tuum: quia fecisti mirum, consilia à longinquo, fidem & veritatem.* Es. 25: 1. *Si dixit Dominus Deus: An tu is es, de quo locutus sum diebus priscis per servos meos prophetas Israelis; qui vaticinabantur in diebus illis, annis, de adducendo te super ipsos.* Ezech. 38: 17. *Judicium consedit,* sancti collocati sunt in thronis ad judicandum cum Christo, *& libri aperti sunt.* Demonstratio est facta ex Scripturis. Dan. 7:10. Apoc. 20: 12. *Tu autem, Daniel, absconde verba illa, & obsigna librum* & visionem hanc *usque ad tempus finis, quo scrutabuntur multi, & major fiet cognitio.* Dan. 12: 4. *Et loquar contra Prophetas; & ego visionem multiplicavi: & per manum prophetarum assimilabo.* Excitabo in Ecclesia, qui revocent experimenta & historias ad prædictiones, & ad institutionem Dei, & hæc comparent inter se, & sic pseudoprophetæ confundantur. Hos. 12: 11. *Et quum aperuit sigillum septimum,* adeoque ultimum, libri prophetici de rebus septem temporibus sub N. T. agendis, *vidi Angelum descendentem de cælo, . . . & habebat in manu sua libellum apertum,* in quo mysterium Dei esset evidens, ut palam factum in plerisque operibus, saltem hactenus, ut intelligi posset ab omnibus, instare tubam septimam, & sub illa

omnia

omnia eſſe complenda. Apoc. 8:1. & 10: 1. 2.

§. XXXIX. 26. Quia in hoc ſtudio habemus exempla ſanctorum, ipſorum adeo prophetarum, quæ nos oportet ob oculos habere, eoque magis, quod major hodie lux ab implementis, quodque ea quæ prædixerunt, non ſibi, ſed nobis miniſtrarunt. Sic Eccleſia Veteris Teſt. in exſpectatione Chriſti profitetur deſiderium ſuum conceptum ex meditatione antiqui temporis, & molitionis Dei: *Recordatus ſum dierum ab antiquo, meditatus ſum de omni molitione tua, de opere manuum tuarum ſermocinatus ſum. Expandi manus meas ad te. Anima mea eſt ut terra ſiticuloſa ad te. Selah.* Pſal. 143: 5. 6. Quod exemplum imitatur Eccleſia N. T. *Exſpectavi*, inquit, *Jehovam, exſpectavit anima mea, & ad verbum ejus præſtolatus ſum. Anima mea eſt ad Jehovam, præ excubitoribus matutinis obſervantibus matutinum.* Pſal. 130: 5. 6. *Sic clamavit Leo*, ſpeculator conſtitutus à Propheta, quales erant Judæi exſpectantes & parturientes in capt. Bab. *In ſpecula, Domine, ego ſto ſemper interdiu, & in obſervatione mea*, ſive *ſtatione mea, ego ſto omnibus noctibus.* Eſ. 21: 8. *Qui ventura interrogaverunt me de filiis meis.* Patres veſtri, Prophetæ, ſancti ſcrutati ſunt verbum meum, ut ex eo diſcerent, quæ eventura erant. Eſ. 45: 11. *In ſtatione mea ſtabam, & perſiſtebam in propugnaculo*, in fœdere Dei & promiſſione, cum firmamento exſpectationis; *& ſpeculabar, ad videndum, quid locuturus eſſet ad me, & quid reportaturus eſſem pro argutione mea.* Quæ verba poſſunt intelligi de ſtudio in Scriptura perſcru-

ſcrutanda, & conveniunt piis in Capt. Bab. exſpectantibus & anhelantibus ad audiendum verbum Dei de exitu illius calamitatis. Hab. 2: 1. Sic Daniel cap. 9: 2. narrat, ſe conſideraſſe in Scripturis Jeremiæ, de annis & exitu captivitatis. Et S. Petrus 1. Pet. 1: 10. 11. 12. *De qua*, inquit, *ſalute inquiſiverunt & ſcrutati ſunt prophetæ, qui de gratia, quæ vobis contingit, vaticinati ſunt. Scrutantes, in quod & quale tempus* (h. e. in quantam temporis diſtantiam, & in quas circumſtantias) *ſignificaret Spiritus Chriſti, qui in ipſis erat, ante teſtificans paſſiones Chriſto eventuras, & glorias ſecuturas: Quibus revelatum eſt, quod non ſibi, ſed nobis, miniſtrarent illa, quæ nunc vobis annunciata ſunt per eos, qui vobis Evangelium prædicarunt in Spiritu Sancto, miſſo de cœlo, in quæ cupiunt Angeli introſpicere.*

§. XL. 26. Quia hæc eſt indoles ſive forma Scribæ, h. e. Tractatoris ſacrarum literarum ſive Theologi eruditi in regno cœlorum, quod inſtar boni patrisfamilias *ex penoribus ſuis* poſſit *proferre & vetera & nova*. Matth. 13: 52. Sicut enim paterfamilias in cellis ſuis habet vinum, frumentum, fructus, anni & prioris & præſentis: Ita Theologus, qui diſcipulus Chriſti eſt in regno cœlorum, novit, quæ noverunt Patriarchæ & Prophetæ, & qui fuerunt antegreſſis ſœculis; & in myſteriis regni, quæ per Prophetias Eccleſiæ indicantur, quotidie proficit, ut veritatem Evangelii pluribus indies argumentis confirmet, plenius explicet, tempus viſitationis indicet, conſolationem Scripturarum ſuppeditet, ad imminentia præparet,

Deum in factis ſuis ut veracem laudet, denique poſteriores fructus abundantiores prioribus præbeat.

§. XLI. 27. Quia qui prohibent vel impediunt ſcrutationem Prophetarum, ſunt hoſtes & perſecutores veritatis. *Qui dixerunt videntibus, nolite videre*, h. e. qui prohibent ſcrutationem & intelligentiam Prophetiæ, & reliquæ Scripturæ. Nam ſub N.T. omnes attendunt ad verbum Dei, illudque intelligunt, & credunt, prophetant & vident viſiones Eſai. 30: 10. Conf. Joel. 3: 1.

§ XLII. 28. Quia iidem ſe avertentes à ſcrutatione Prophetiæ manent ſtupidi, & non intelligentes, ut pereant. *Vir brutus non novit, & ſtultus non animadvertit hoc; Quum virent improbi inſtar herbæ, & florent omnes operantes vanitatem: ut profligentur in ſæculum.* Pſ. 92: 7. 8. *Et teſtes illorum* ſculptilium, h. e. qui ſua auctoritate cultum imaginum defendunt, *non vident & non cognoſcunt, ut pudefiant.* & nomen quod habent in Eccleſia doctorum veritatis, prophetarum, judicum, tueri non poſſint. Eſ. 44: 9. *Congregamini & venite, accedite una effugientes gentium: non ſciunt* vel *cognoſcunt, qui portant ſignum ſculptilis ſui.* &c. Eſ. 45: 20.

§. XLIII. Atque hæc quidem de neceſſitate ſtudii Prophetici, & quibus argumentis ipſe Auctor Scripturæ Spiritus id ſtudium præcipiat aut commendet, ſat dicta ſunto. Ut autem hunc veluti curſum meditationis Propheticæ recte inſtituamus, & ne in itinere in ſcopulos incidamus, ad eoſque adhæreſcamus, conſtituendæ ſunt nobis, tanquam phari in littore, quæ-

quædam regulæ, quas, meditantes προφητείαν, semper ob oculos habeamus, ut in bona conscientia meditatione illa fungamur.

§. XLIV. Quod si Deo T. O. M. placuisset nobiscum coram agere quemadmodum olim cum Mose facie ad faciem locutus est; vel si in medio nostri versaretur, quemadmodum in populo Israelitico versatus est, in quo habebat locum delectum, ubi poterat adiri, ac de volunte sua consuli; vel denique si Christus aut Apostoli adhuc superessent in terris, qui in rebus creperis ac dubiis facem illam, qua totnm orbem illuminarunt, nobis prælucerent: Nemo est, qui non facili negotio se ad sensus Scripturæ etiam obscurissimos pervenire posse putaret. Enim vero ita comparatum est, ut nec præsentem Deum oculis conspiciamus; nec locus aliquis sit nobis nominatns aut commendatus, ubi quæri vel adorari velit; (quanquam sint, qui Romam ut totius oraculum orbis venerentnr, & Spiritus Sancti dictata inde petenda atque exspectanda jubeant) neque Christi aut Apostolorum ipsius familiari convictu aut commercio nunc utamur: Necesse igitur est, ut S. Scripturæ discipulus ad ea, quæ in promtu sunt, & diligentia atque attentione expediri possunt, adminicula confugiat, quibus adjutus mentem divinorum eloquiorum expiscari, deque ea tandem certus esse queat. Quum enim S. literis hactenus esse claras & perspicuas fateamur, ut si quis remotis præjudiciis legitima adhibere interpretationis instrumenta postulet sese, ei veram & genuinam earum sententiam spondere audeamus;

& illud concedamus oportet, nihil in iis adeo absconditum & retrusum dari, quod mentis attentæ diligentiam ac sagacitatem effugiat. Neque alio fine auctor S. literarum hoc sacratissimum depositum, ejusque lectionem & scrutationem Ecclesiæ commendavit, quam ut ex eo discerent fideles atque intelligerent, quid cognitu dignum & salutare foret; nisi stultitiæ ipsum ac meræ superbiæ reum agere velis; qui scil. sibi soli saperet, & quæ cum aliis communicaret, intelligi nollet. Quod cum de Deo cogitare sit impium & absurdum, intelligi ergo voluit.

XLV. Si deinde adeò nos destitutos rebus necessariis Deus reliquisset, ut quæ intelligi bono nostro voluit eorum cognoscendorum veræ methodi nulla certa principia mentibus nostris indidisset, tum etiam in Verbo revelato designasset; vel denique si post adhibita omnia artis & industriæ instrumenta, nihilominus de mente ac voluntate ipsius incerti ac dubii esse cogeremur, nihil causæ cogitari potest, quare non pro deceptore esset habendus. Sunt enim ut rerum naturalium per ideas, ita & sensuum cogitatorumque alterius sive divinorum sive humanorum per externum sermonem cognoscendorum inditæ quædam menti rectè attendenti, ipsique adeò loquentis sermoni, viæ ac rationes; quibus si quis rectè utatur, nullam omittat, tantâ frui potest eorum perceptorum persuasione, ac si coram eorum conceptuum imagines in mente Dei vel aliorum hominum intueretur. Neque enim Deus linguam ignotam vel Angelicam è cœlis

attu-

attulit: Sermonem iis familiarem, quibus voluntatem ſuam revelavit, nobis autem exiguo laboris impendio cognitu facilem, fructu verò ſuavem ac jucundum, è medio aſſumſit, in eoque, ne oblivioni mandarentur ea, quæ humani generis ſcire intererat, conſignanda curavit. Neque, quod notandum eſt, ad myſteria ſua explicanda, ſtylo ſapientum uſus eſt. Quum enim in iis, quorum ſtudia reconditis atque abditis è fontibus hauriuntur, id maxime excellat, quod longiſſimè ſit ab imperitorum intelligentia ſenſuque disjunctum; Dicendi rationem adhibuit, quæ in medio poſita communi quodam in uſu atque in hominum more & ſermone verſaretur. Non aliam ſanè ob cauſam, quam quo facilius intelligeretur. Quam facilitatem mirifice adjuvat, quod πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, *multis partibus ac modis*, eadem repetiverit in Scripturis, ut eſt Hebr. 1:1. *dederitque Iſraeli multitudines legis ſuæ*, i. e. Legem ſuam multis vicibus & modis repetitam & inculcatam. Hoſ. 8:12. *& viſionem multiplicaverit*. Hoſ. 12:11. Adeo ut vulgo ſeipſam explicet Scriptura, & facem vigili & attendenti intellectui accendat, quæ ipſum ad locorum vel obſcuriſſimorum intelligentiam perducat.

§. XLVI. Neque illud ſilentio hic prætereundum, qnod velo legis ac cerimoniarum ſublato, & fuſis ac fugatis umbris, rem ipſam & corporis radiantis ſplendorem, id quod Iſraeli ac Prophetis ipſis fuit denegatum, coram intueamur. Quum enim primo mundi tempore ſermo breviſſimus de ſalute & juſtitia pecca-

toris coram Deo exstaret, Deus postea promissioni addidit quoque plura sacramenta, in quibus rerum futurarum figura conspiceretur, quæ studium quidem exercerent, ac desiderium acuerent, non vero exsatiarent; quia nec rem ipsam ostendebant, & Deus quædam insignia in sua potestate retinebat. Accedit, quod studium discentium voluerit quidem adjuvari per ministerium doctorum sedentium in cathedra Mosis: sed qui plerumque loquerentur verbum Dei quoad syllabas, & non quoad mentem, & corticem sectarentur, omisso nucleo. Unde & Jeremias *stilum scribarum* vocat *stilum mendacii*. Jer. 8: 8. Ergo & illud quidem factum est, ut, deficientibus in officio suo ordinariis Doctoribus, Deus identidem miserit Prophetas, qui eos adducerent ad cognitionem veritatis: Sed, qui paucos haberent discipulos, pluribus, ut nunc etiam fit, veritatem oppugnantibus. Donec tandem obtinuerit Pharisæorum Schola, quæ magis traditioni, quam demonstrationi Scripturarum operam dedit. Quo factum est, ut multa silerentur, non pauca in falsos sensus detorquerentur. Ergo salutaris doctrina plerisque temporibus fugit vulgarem hominum notitiam, & etiam clara dicta fuerunt ipsis ænigmata.

§. XLVII. Præter hæc omnia commune quoddam fuit *velum*. Quo significatur, quod omnis sermo Dei per Mosen traditus, nec tantum is, quo explicat legem operum vel cerimonialem, verum etiam is, quo explicat modum ac formulam resipiscentiæ, fuerit appellatus *Lex*. Lex autem propterea vocabatur, quod

in

in eo continebatur hoc dictum: *Qui fecerit ea; vivet in eis.* atque iterum; *Maledictus omnis, qui non permanet in omnibus, quæ ſcripta ſunt in hoc libro legis, ut ea faciat.* Hæ enim duæ ſententiæ ſunt legales, ſive pertinent ad legem operum. ut Apoſtolus declarat, Rom. 10: 5. & Gal. 3: verſ. 10. 11. Ergo propter duas illas ſententias legales indefinite pronunciatas de omnibus iis, quæ ſcripta erant in libris Moſis, etiam ipſa lex fidei ac reſipiſcentiæ habebat ſpeciem legis operum. Accedebat, quod lex moralis, quæ indicata erat Iſraeli ut formula reſipiſcentiæ, hoc elogio quoque inprimis fuerit ornata, quod *qui facit ea, vivet in eis.* ut conſtat ex Ezech. 20: 11. 12. & 25. Et quamvis ejus præſtatio perfecta non diſerte fuerit præſcripta, ut conditio juſtitiæ; tamen nec aperte, & expreſſis verbis, ut in Evangelio, ea lex à conditione juſtitiæ excluſa fuit; ſed relicta fuit Iſraelitis hæſitatio & quæſtio, quæ eſſet vere lex juſtitiæ, quæ vita, quæ benedictio. Eam vero hæſitationem non mediocriter augebat lex ceremonialis, dum cogeret hominem, poſt oblata ſacrificia & munera, dicere ad Deum, *Non ſum tranſgreſſus mandata tua, non ſum oblitus;* ut eſt Deut. 26: 13. atque ita ſpeciem gloriationis in operibus relinqueret. Licet enim hæc revera non eſſet gloriatio in factis, ſed in Deo juſtiam dante ex fide, & ſacramenta promiſſioni addente, & tantum bonæ conſcientiæ non ſpreti fœderis Dei teſtificatio: tamen habebat apud rudes & ſtupidos ſpeciem gloriationis in facto: quemadmodum etiamnum Judæi ea facta habent pro juſtitia, Iſtis ergo duabus

ſen-

ſententiis legalibus atque iſta gloriandi formula, tanquam *velo* quodam etiam ea, quæ clare dicta erant, ab intellectu hominum quanquam ſagaciſſimorum abſcondita ac remota fuere.

§. XLVIII. At nobis è contrario Deus in Chriſto omnia coram expoſuit, adeo ut uno obtutu in ipſo videamus omnia, quæ de ipſo prædicta & figurata ſunt; & per Apoſtolos nobis doctrinam juſtitiæ ſine ambagibus, ſine ænigmatibus, neque ſparſim aut multis partibus, ſed unde & plane integreque & uno complexu explicavit, & plura nobis indicavit, & coram oculis mentis noſtræ intuenda ſubjecit, quam videbatur promiſiſſe. Adeo ut nunc pueri per clarum Dei teſtimonium credant, quod olim viri ſcrutabantur, & ſine ſcrutatione non poterant ipſi vel cognoſcere, vel cum aliis communicare. Igitur *gratia nobis data in Chriſto ante tempora ſæcularia manifeſta* dicitur *eſſe facta per adventum Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, qui mortem abolevit ac immortalitatem illuſtravit per Evangelium.* 2. Tim. 1: 9. 10. *Et myſterium illud temporibus ſæcularibus tacitum, nuno manifeſtatum eſſe* dicitur, *&*, quod inprimis notandum, *per Scripturas Propheticas notificatum.* Illa igitur pars Scripturæ, quæ videbatur ſcatere ænigmatibus, ita per veritatis radios illuſtrata eſt, ut per eam myſterium poſſit notificari ac demonſtrari. Claræ ergo & perſpicuæ ſunt etiam Prophetiæ, & admoto veritatis lumine intelligibiles atque explicabiles. & idem de ipſis verum eſt, quod de parabolis Chriſti diſcipuli interrogati, *an intellexiſſent*, reſponderunt, *Ita, Domine.* Unde ad minimum conſtat, eas

fuiſſe,

fuisse, ut & cæteras prophetias, atque etiamnnm esse, intelligibiles. Matth. 13: 51.

§. XLIX. Eoque magis id fatebimur, si cõgitemus, esse ad manum scripta & conciones Christi & Apostolorum, qui Scripturam Vet. Testamenti, & Prophetias, tum operibus, tum doctrina, ita illustrarunt ut modum simul ostenderent, quo essent interprætandæ, & magis Interpretum Scripturæ, qnam Prophetarum officio functi esse videantur. Ipsa exempla Christi & Apostolorum, quibus Prophetias citant, & ad subjecta sua applicant, quid sunt aliud, quam totidem regulæ atque imitabilia, ut ita loquar, exemplaria Propheticæ interpretationis? Ab his enim exemplis canones desumere quid vetat? Imo nisi exempla Apostolorum certis quibusdam essent fulta regulis & axiomatis hermeneuticis, ad conscientiam demonstrabilibus, non recte instituta fuisse eorum demonstratio videretur. Demonstrare autem, quæ dicebant, ut supra probatum, ex Mose & Prophetis, & poterant & debebant.

§. L. In constitutione harum regularum inprimis recordandum est, Prophetiam sermonem esse *θεόπνευστον divinitus iuspiratum:* Quo nos ducit præter ipsum nomen *Prophetiæ* & *Prophetici sermonis*, de quo sup. Part. I. Art. IV. V. VI. & vocabulum, חזון *Visio*, quo solet appellari in Vet. Testament. & Ἀποκάλυψις, *Revelatio*, quo in Novo, ad genus sermonis exprimendum. Sic Prophetia Esaiæ vocatur חזון, Esai. 1: 1. item Obadiæ, Ob. 1. & Prophetia

Johannis Ἀποκάλυψις. Ap. 1: 1. Verbum חָזָה significat claram & distinctam receptionem speciei sive in sensorio sive in animo. Sed nomina מַחֲזֶה, חִזָּיוֹן, חָזוֹן / sic in Sacris usurpantur, ut notent receptionem claram verborum, rerum, sententiarum, signorum, in animo; in somniis naturalibus vel extraordinariis, vel sensibus vigilantibus. De somniis est Esai. 29:7. Job. 4: 13. 7: 14. 20:8. 33:5. Sed divina revelatio rerum & verborum ad animum, sive prophetica visio, sæpius hoc vocabulo notatur; quæ est visio rerum non præsentium atque apparentium, sed à sensibus occultatarum. Gen. 15: 1. *Fuit verbum Domini ad Abrahamum in visione.* q. d. ad animum, non ad aures corporis. Bileam gloriatur se *visiones Omnipotentis videre.* h.e. habere divinas revelationes. Num. 24: 4.16. Sic *visio à Deo.* Thren. 2: 9. Hos. 12: 11. *Ego visionem multiplicavi.* Non immerito igitur verbis Prophetarum præscribitur *Visio*, ut Johannis Prophetiæ Ἀποκάλυψις ut notetur, ea, quæ ipsi locuti sunt, Deo dictante eos esse locutos, & eos indices & promulgatores verborum Dei. In genere per hanc vocem indigitantur sermones à Deo revelati; Prov. 29: 18. *Absque visione si sit, denudatur populus: at servans & observans legem beatus est.* Ubi vel ipsa lex divinitus revelata, vel legis meditatio & observatio, *Visio* nuncupatur. Latius etiam usurpatur ἀποκάλυψις de cognitione mysteriorum in verbo, 1. Cor. 14:26. Nam ibi ἀποκάλυψις dici videtur, quod alias in eodem capite προφητεία. Mox vers. 29. 30. ἀποκάλυψιν

tribuit

tribuit προφήτῃ & verſ. 6. ἀποκάλυψιν & προφητείαν conjungit, oſtendens, ut non eſt διδαχὴ abſque γνώσει, ita nec προφητείαν abſque ἀποκαλύψει, h. e. nullam verbi divini ſanam, integram, certam, ac ſalutarem intelligentiam eſſe abſque divina Spiritus Sancti illuminatione. Sed & obſervandum, alicubi *Viſionem* dici ſpecialiter revelationem rerum futurarum. Hab. 2: 3. *Nam adhuc eſt viſio in tempus definitum.* h. e. porriguntur ulterius termini prophetiæ, antequam veniat implementum prophetiarum Chriſtus & regnum ejus. Dan. 9: 24. *Ad obſignandum viſionem & prophetam.* quia in Chriſto & in regno ejus implentur prophetiæ & verificantur.

§. LI. Ex eo autem, quod Prophetia ſit חָזוֹן, *Viſio*, Ἀποκάλυψις ſive *Revelatio*, ſequitur, non eſſe verum, vel ad intelligendam prophetiam opus eſſe ſpiritu prophetico, in eo ſenſu, quaſi intelligi non poſſit abſque nova revelatione, quæ ſine verbo fiat, quemadmodum Prophetæ illam acceperunt: vel, Prophetiam eſſe privatæ reſolutionis, 2. Pet. 1: 20. id eſt, eſſe certi cujusdam hominis, tanquam interpretis neceſſarii, qui illam acceperit, ut ſolus propheta, & qui illam tradit ἀναποδείκτως cui parere neceſſe ſit. Conf. Part. I. Art. VIII.

§. LII. Porro ſequitur, in prophetiæ meditatione verſandum eſſe ſobrie. id eſt, ſine præjudicio & concupiſcentia. Nam ſi homo in cor ſuum admiſerit ſtercora ſua, & tunc veniat ad conſulendum Deum in Scriptura loquentem, ſive ad verbum propheticum, *Deus*

reſpondebit ipſi ſecundum ſtercora, h. e. talis homo non poterit non abuti verbo Dei, & illud torquere ſecundum propriam concupiſcentiam. Vid. Ezech. 14. & Conf. P. 1. Art. VIII. & IX. Hinc fit, ut plurimi etiam habentes & legentes prophetiam ſe præcipitent in judicium, quod de ipſis ibi ſcriptum eſt. Ut Judæi & Papiſtæ. Ut autem ſobria ſit meditatio, neceſſe eſt, ne quid addamus vel detrahamus iis, quæ ſcripta ſunt.

§. LIII. Senſum autem Prophetiarum ſic optime ſtudebimus indagare, ſi facto ab Univerſalibus initio, primum omnium determinemus, quodnam ſit verum, perpetuum, atque univerſale objectum omnis Prophetiæ, ad quod omnibus ſuis partibus, Articulis, modis, appendicibus, reliquisque attributionibus explicandum, omnis vatum ſacrorum induſtria ordinata eſſe videatur, tum deinceps ad magis particularia viam aperturi.

§. LIV. In hoc perpetuo atque univerſali objecto omnis prophetiæ determinando quoniam communiter ii, qui de hoc argumento antehac cogitarunt, ita ſtatuerunt, quod ea quæ præter communia & capitalia fidei indubitatæ dogmata priſci vates literis mandarunt, plerumque vel ad ſtatum populi Judaici, qualis fuit ſub V. T. vel ſi ulterius extendantur, indefinite ad Eccleſiam Novi Teſtamenti quorumvis temporum & locorum, & quidem generali nomine beneficiorum vel judiciorum referantur; & quæ in ſpecie ad primi temporis Judæorum vel correctionem vel conſolationem prolata eſſe cenſentur, ad nos non aliter, quam per modum

dum

dum parodiarum & accommodationum pertineant; nos autem ſumus oſtenſuri, Prophetas Vet. Teſt. non modo de rebus ſuæ ætatis, verum etiam de iis, quæ ſub N. T. contigerunt eventis, quæque porro videbunt poſteri, eſſe vaticinatos, petenda primum eſt à Lectorum benevolentia venia, ne nos putent Celeberrimorum illorum Virorum, qui vel ante nos, vel etiam hodie, illorum veſtigiis inſiſtentes, aliter ſentiunt, quicquam velle præjudicare debitæ auctoritati, meritis, aut famæ. Plurimum enim de rep. Chriſtiana meriti ſunt; ac de nobis. Veræ enim religionis fundamenta illi ex Scripturis Propheticis demonſtrarunt, & ab erroribus repurgata poſteris fideliter tradiderunt; quo etiam nomine ipſis gratias ſolidas debemus. Verum cum non niſi ſingulari induſtria atque intentione res Propheticæ tractari debeant, & Magni illi Viri hoc ſibi ante omnia negotii eſſe datum putarent, ut illud Augiæ Antichriſtianæ ſtabulum, quantum pote, expurgarent, & unicæ atque antiquiſſimæ fidei Chriſtianæ principia in candidiſſimam veritatis lucem proferrent; hinc factum eſt, ut illud ingenii & zeli, quo claruere, lumen ad illuſtrandas Prophetias minus applicarent, quandoque etiam ſuam in iſtis ignorantiam ingenue profiterentur, ac denique uberiorem earum intelligentiam aliquando Eccleſiæ ſuppeditandam conceptis verbis à Deo voverent. Igitur, quam illi nobis ingenue conceſſerunt, eam ab omnibus deprecamur de re per ſe innocua libere opinandi facultatem. Nos quantum

rei pondus ac difficultas permittet, paucis & perſpicue eam conabimur explicare.

§. LV. Et primo quidem oſtendemus, prophetas Vet. Teſtamenti non tantum de rebus ſui ſœculi, ſed etiam de reliquis futuris uſque ad Chriſti adventum eſſe vaticinatos. Quod ut demonſtretur, inprimis notandum eſt, Deum omnia ſua conſilia olim per prophetas Iſraelis revelaſſe, ita ut nihil reticuerit eorum, quæ deinceps erant gerenda in mundo & Eccleſia, quæque ad gubernationem Eccleſiæ & ſingulorum hominum, cumprimis electorum, pertinebant; & nominatim id omne quod Prophetæ de rebus etiam ſua ætate imminentibus, & deinceps futuris ſunt vaticinati, ab ipſis non aliter conſideratum fuiſſe, quam ut molitionem ac præparationem operis majoris, cujus iſta, quæ prænunciarent, eſſent initia quædam, præſagia, ac certiſſima ſigna. Probatur prior pars ex his locis: Gen. 18: 17. *Et Jehovah dixit; Numquid ego celo Abrahamum, quod ego facio.* Num: 23: 23. *Nam non eſt augurium in Jacobo, & non eſt divinatio in Iſraele; ſtatim dicitur Jacobo, & Iſraeli, quid paraverit Deus.* Pſal. 25: 14. *Secretum Jehovæ eſt timentibus ipſum, & Teſtamentum* ſive *fœdus ejus eſt adſcire faciendum illos.* Amos. 3:7. *Nam non facit Jehovah Deus quicquam, niſi revelaverit myſterium ſuum ſervis ſuis Prophetis.* & Joh. 15: 15. *Non adhuc vos dico ſervos. quia ſervus non novit, quid faciat ſuus Dominus. Vos autem dixi amicos, quia omnia. quæ audivi à Patre meo, notificavi vobis.* Hinc vaticinia veterum Prophetarum nihil aliud ſunt, quam *Summæ* quædam &

κεφάλαια *cogitatuum divinorum*, Psal. 139: 17. 92: 6. & *Consiliorum à longinquo.* Es. 5: 19. 25: 1.

§. LVI. Posterior pars probatur ex iis locis, in quibus *Opera Dei*, ita enim appellantur ea, quæ Prophetæ futura narrarunt, Psal. 66: 3. 77: 12. 92: 5. 143: 5. Es. 5: 12 19. Hab. 1: 5. & *Facinora ejus*, Psal. 66: 5. 77: 13. dicuntur esse *Machinationes*, s. *Molitiones*, h. e. præparationes & exordia quædam Operis majoris. Ut Ps. 77: 13. 92: 5. 143: 5. Es. 5: 12. secundum illud, *Opus operatur*, sive *molitur in diebus vestris: non credetis, quum narrabitur.* Hab. 1: 5.

§. LVII. Opus illud magnum quod Deus olim futurum prænunciabat, quodque jam tum moliebatur, est opus apparitionis Dei in carne, & manifestationis regni sui, procedens ad hæreditatem mundi, & abolitionem omnis ejus; quod huic regno ulla ratione adversatur Hinc sæpe exprimitur per *Diem Domini*, ut Es. 2: 12. 13: 6. & 9. Ezech. 30: 2. 3. Joh. 1: 15. 2: 1. 3: 4. Amos. 5: 18. 20. Zeph. 1: 7. 14. Vocatur & *Dies adventus Domini*, *quum is apparebit.* Mal. 3: 4. & *Dies speculatorum Israelis.* Mich. 7: 4. Add. Ezech. 7: 2--- 11. & 22: 3. 4. & conf. Jer. 25: 31. Amos. 1: 2. Mich. 1: 3. 4. Zeph. 1: 2. 3. 3: 8. & similia; in quibus hoc opus Dei summatim proponitur atque explicatur.

§. LVIII. Quia autem in Domino Jesu hic dies Domini implementum habet, hinc tanquam fundamentum & primum quoddam principium omnis claræ, facilis ac certæ explicationis Prophetiæ à Johanne Apoc. 19: 10. proponitur hoc axioma, *Testimonium Jesu est Spiritus Prophetiæ.* Quo significatur, Spiritum, qui

locutu-

locutus est in Prophetis, testatum esse de Jesu, & omnia, quæ locutus est Spiritus Prophetiæ, in Jesu habere plenam ac pefectam impletionem. Cui convenit, quod est Psal. 40: 8. *De me in volumine libri scriptum est.* h. e. in toto libro. & 2.Sam. 23: 2. *Spiritus Jehovæ locutus est de me.* i.e. non tantum de Davide, sed etiam, & potissimum quidem, de filio Davids & regno ipsius. Item Act. 10: 43. *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus, qui credit in eum.*

§. LIX. Quicquid ergo olim Prophetæ prænunciarunt, adhunc diem, sive apparitionem Dei regis in mundo & Ecclesia, habet necessariam relationem, ut sint ejus vel præparatio quædam, vel ut præsentis descriptio, & per partes explicatio. Quod autem in iis, quæ eum diem antecedere debebant, non substiterint Prophetæ intra fines unius temporis aut sæculi, illius nempe, in quo ipsi Prophetæ vixerunt, sed ulterius progressi omnia explicarint deinceps futura usque ad illum diem, ita probatur; quia hanc molitionem diei Domini ipsimet ita explicant Prophetæ, ut satis appareat, eam consistere in exsecutione operum quorundam, non simul & uno tempore, vel temporis intervallo, sed deinceps & continenti ordine unorum ex aliis futurorum usque ad Christum. Habet enim D. Jesus in Prophetia instar potentissimi alicujus monarchæ, qui è longinquis terris adveniens ad populum suum visitandum, interjectas ex ordine regiones peragrat, ac dum passim vel amicos reges populosve, vel hostes, offendit, ubique aliquantulum moratur, dum

vel

vel ab amicis regio honore accipitur, vel inimicos debellat. Poſteaquam vero in ditiones ſibi ſubjectas pervenerit, ac thronum ſuum occupaverit, inſtar habet ejuſdem regis jam manifeſtati, & molientis regni ſui fines extendere, atque adeo dominantis in medio hoſtium ſuorum, donec, qui gradus erit ultimus regni ſui, inimicos ſuos poſuerit ſcabellum pedum ſuorum, & omnes gentes ipſi ſerviant. Hinc impletio eorum, quæ ante evenire debebant, *adventus* ſive *appropinquatio diei Domini* appellatur. Eſ. 13: 6. 9. Ezech. 30: 3. Joh. 1: 15. 2: 1. 3. 4. Zeph. 1: 14. Mal. 3: 3. Conf. Ezech. 7: 2. 3. 5. 6. 7. 10. 21: 34. 22: 3. 4. 35: 5. & ipſa Chriſti regis appropinquantis prænuncia opera *Veſtigia Meſſiæ*, Pſal. 89: 52. appellantur. Apud Zachariam quoque illa omnia quæ Deus operaturus erat ante apparitionem Chriſti, ceu teſtimonia adventus ejus, *Tubarum* denominationem habent, à more regibus & principibus hujus mundi uſitato haud abludente ſignificata. Vid. Zach. 9: 14. Quibus exemplis & Chriſti regis ultimum adventum prænunciantia opera *Inceſſus Dei regis*, Pſal. 68: 25. & *Orbitæ Dei*, Pſ. 74: 3. & *Tubæ* in Apocalypſi appellantur. Non imus igitur inficias, prolixiora eſſe poſſe ſpacia oraculorum, quæ inde à temporibus, quibus vates cecinerunt, incipiant. Sed negamus ea iſtis initiis veluti carceribus includenda eſſe, ac non per varios temporum gradus & proceſſus, ceu *veſtigia* quædam, & *inceſſus*, & *orbitas*, ad citeriora progredi.

§. LX. Conſideranda ergo ſunt opera Dei

ſub V. T. ceu *ſigna* Chriſti, & diei Domini paulatim appropinquantis, vel ut primæ quædam emicationes auroræ aut crepuſculi matutini, quæ, ceu Solis veri orientis quædam præambula veſtigia, & certiſſima ſigna, ipſum appropinquare ac tandem præ foribus eſſe teſtabantur. Ita enim illa omnia, quæ Deus operaturus erat ante apparitionem Chriſti, ceu teſtimonia adventus ejus, *Signi* appellatione veniunt, quod *habitantibus frugiferam*, id eſt fidelibus V. T. & *incolentibus terram*, reliquis in populo & extra eum proponitur *videndum*. Eſ. 18: 3. & *Signa temporum*. Matth. 16: 1. 2. diſerte nominantur. Intelliguntur enim per hæc *Signa temporum* facta Dei & eventa, quibus cognoſcitur, quidnam de verbo Domini impletum ſit, & quantum ſuperſit implendum, nominatim res diverſis articulis temporum ſuo ordine ante Chriſti adventum gerendæ in mundo & Eccleſia, & qualitas ſive ſtatus illius temporis, in quo Chriſtus debebat apparere Atque ita intelligitur, in ea etiam parte veteris Prophetiæ, quæ erat implenda ſub V. T. eſſe comprehenſionem non unius temporis aut ætatis, ſed etiam ſequentium continenter gerendarum uſque ad Chriſtum; quod quidem primo loco probandum erat.

§. LXI. Nec de rebus tantum Veteris Teſtamenti, ſed etiam de reliquis poſtea eventuris, & gerendis ſub regno Chriſti uſque ad finem mundi, quæ omnia opera deinceps in Apocalypſi continenti ſerie explicantur, eoſdem Dei viros vaticinatos eſſe, ut alia argumenta præter eam, unus S. Petrus clariſſime nos docet,

Act.

Act. 3: 18--21, 24. quem locum oportet ut paulo diligentius contemplemur, tum quia rem probat maximi momenti, tum ut nobis in posterum interpretationis Prophetiarum certior aliqua ratio constet, sitque firmum aliquod & mansurum principium, in quo caput meditationis nostræ Propheticæ versetur.

§. LXII. Is locus à versu 18. ita habet: *Deus autem quæ per os omnium Prophetarum suorum ante denunciaverat, passurum scil. esse Christum suum, ita implevit.* Nullus ergo Prophetarum, qui non de Christo Dei, & quidem παθητῷ, fuerit vaticinatus. Pergit Apostolus vers. 19. *Resipiscite igitur & convertimini, ut deleantur peccata vestra.* &c. Seriam & integram vult esse pœnitentiam & conversionem ad Deum: Ejusque studium commendat à triplici ejus fructu. Futurum enim 1. ut peccata vere resipiscentium, tanquam debita, ex rationario Dei expungantur. 2. *ut adveniat*, & quasi è vestigio adsint, καιροὶ ἀναψύξεως, *tempora* sive potius *opportunitates*, vel occasiones *refrigerii à conspectu Domini.* Supponit Apostolus, tanquam notum, (& unde, nisi ex Prophetiis, quarum auctoritate inprimis utitur, ut mox videbimus) multas Ecclesiam inde à tempore, quo Christus post passiones erat glorificatus, manere tentationes & afflictiones. Solent autem istæ afflictiones igni & æstui assimilari in Scriptura. Illis igitur opponit vices refrigerii suis singulas opportunitatibus & quasi rerum gerendarum occasionibus repræsentandas & accelerandas Ecclesiæ.

 3. deni-

3. denique id conſecuturum, ut poſt multos exantlatos labores, & perpeſſas moleſtias pro regno Dei & veritate, atque etiam poſt exhibita Eccleſiæ tempora refrigerii Deus *mittat* reſipiſcentibus ſeque ex animo diligentibus τὸν προκεχειρισμένον *ante deſignatum*, & jam illuſtriſſimo aliquo opere quaſi digito demonſtratum *ipſis* Dominum & regem *Jeſum Chriſtum*. Ad quid autem mittat; niſi ut ſuos reſuſcitet ex pulvere, & aſſumat ad ſe, ac devictis omnibus hoſtibus ipſorum ac ſuis, etiam ipſa morte, plenaria ſalute ac gloria eos ſecum coronet? Namque in hanc ſententiam legimus Act. 17: 13. quod *Deus conſtituerit diem, in quo ſit judicaturus habitabilem in juſtitia, per virum, quem* ad hoc ipſum *definiverit*, atque ipſo opere demonſtraverit *reſuſcitans eum ex mortuis*. Qui locus apprime facit ad illum, quem tractamus, illuſtrandum.

§. LXIII. Jam poſt illa pleno ore & magna cum aſſeveratione pronunciat Petrus, verſu 21. *Quem quidem* Jeſum Chriſtum deſignatum judicem totius mundi, & conſummatum ſuorum ſalvatorem, *oportet ut cœlum contineat*, antequam mittatur, ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων, ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεὸς διὰ στόματος πάντων ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν, *uſque ad tempora*, vel *interim dum fluunt tempora exhibitionis* vel *repræſentationis omnium, quæ Deus locutus eſt per os omnium ſanctorum Prophetarum ſuorum*. Q. d. Non eſt, quod illum Jeſum, quem dixi vobis altera vice mittendum, tam cito exſpectetis. Multa enim ſuperſunt, ex ſen-

tentia quidem Dei in Scripturis Propheticis ante expoſita, interim dum ipſe in cœleſti aula verſatur, adhuc gerenda & adminiſtranda in mundo & Eccleſia: quæ quidem non uno pedatu Deus conſummare conſtituit, ſed ſuis ſingula temporibus & occaſionibus, itidem à Deo per Prophetas prædelineatis ac ordine deſcriptis. Quos autem & quales Prophetas? Illos, qui fuerunt ἀπ' αἰῶνος, *à ſæculo*, à condito mundo. Nominatim illos, quos nominat verſ. 22. *Moſen*; verſ. 24. *Samuelem, & qui eum deinceps exceperunt*, Davidem, Solomonem, Eſajam, Danielem, & cæteros omnes, qui poſt Moſen & Samuelem in Canone Prophetico exſtant & hodieque ſequuntur,

§. LXIV. Quid his apertius, quidve demonſtrandæ veritati commodius aut luculentius dici poteſt? Deus, quæ per os omnium ſuorum Prophetarum prænunciaverat de Chriſto paſſuro, ita impleverat, ut eſt capitis ex Actis citati verſ. 18. Principem autem vitæ per paſſiones conſummatum excitaverat à mortuis, in cœlum aſſumſerat, & ad dextram majeſtatis ſuæ collocaverat. Nihil ad culmen gloriarum Chriſto deſtinatarum deeſſe videbatur, niſi hoc; ut & ſuos, quos in terris reliquerat non tantum quoad animam, ſed etiam quoad corpus aſſumeret ad ſe, & caput non ſine membris glorificaretur. Exſpectanda ergo erat, & per fidem ac reſipiſcentiam acceleranda nova *miſſio* Redemtoris, ut eſt ejusdem cap. verſ. 19. & 20. Ejus horam & diem quamvis nemo norit, tamen refert Apoſtolus in illud tempus, quo eſſent ἀποκαταστάσεως, q. d. plene con-

 ſtituta

ſtituta, & in ipſa veritatis luce collocata ac rebus exhibita omnia, quæ Deus per os omnium Prophetarum ſuorum prædixerat futura. Interim Chriſtum cœleſti palatio contineri oportebat, Non aliam ſane ob cauſam, quam quod plurima adhuc ſupereſſent eorum, quæ prædicta erant, antequam ſecunda vice mitteretur, implenda atque conſummanda in mundo. Neque ea quidem unico pedatu vel actu: ſed ſuis ſingula temporibus & rerum gerendarum occaſionibus. Atque hæc quidem ex Actis tam ſunt clara, ac Sol meridianus ſudo cœlo.

§. LXV. Sed in eo jam cardo diſputationis noſtræ verſatur, utrum Ἀποκατάστασις hoc loco, ut nos reddidimus, *Repræſentationem, exhibitionem, impletionem*, an, ut communior verſio eſt, *Reſtitutionem*, denotet; cum vox illa apta ſit ad utrumque ſignificandum, & apud bonos auctores Græcos utroque ſenſu uſurpetur. Namque ita Grotius ad hunc locum annotat: *Ἀποκατάστασις Plutarcho, Columellæ, Numenio apud Euſebium, Servio ad Eclogam quartam, Gnoſticis apud Irenæum 1: 13, & aliis eſt revolutio ſideris in priſtinum locum. Hiſtoricis quies reddita rebus turbidis. Sed & ἀποκαθίστασθαι oſtendere ſignificat, ſicut ἀποκαταστατικὸν numerum Capella vocat quinarium, quia cum aliis imparibus, ſive cum ſuo genere ſociatus, ſe ſemper oſtendit. Sic ἀποκαταστήσων* Pſal. 16: *5. Et Oecumenius ſic explicat ἀποκαταστῆσαι εἰς πέρας ἐλθεῖν ἅπαντα.* Hactenus Grotius. Jam vero ſi hæc ſit mens Apoſtoli, Chriſtum

opor-

oportere ut cœli capiant uſque ad tempora reſtitutionis omnium, quæ Deus prædixit ventura; nihil eorum, quæ fiunt, antequam illa tempora reſtitutionis omnium appulerint, ex prædictione priſcorum Prophetarum geratur, neceſſe eſt, neque adeo Prophetæ Iſraelis ad modum Johannis in Apocalypſi, quæ noſtra eſt ſententia, tempora N. Teſtam. ordine deſcribant, ſed quæ de rebus ſub N. Teſt. poſt adventum Chriſti gerendis indicant, ad omnium, quæ collapſa ſunt, reſtitutionem tantum pertineant, neque ad alia debeant applicari.

§. LXVI. Enimvero qui hunc in ſenſum verba Apoſtoli interpretantur, oportet demonſtrent, qualis ſit reſtitutio eorum, quæ nullum unquam ſtatum in rerum natura habuere, ſed prædicta tantum dicuntur ab Apoſtolo, & futura erant: Quæ ſane cum nullam à ſe naturam vel eſſentiam habuerint, ſed imaginariam tantum & repræſentativam in mente & conſilio Dei, cui nota ſunt ab æterno omnia opera ſua, non reſtitui, quando fiunt, ſed rebus ipſis exhiberi & impleri dici poſſunt. Deinde cur tempora ἀποκαταστάσεως πάντων appellat Apoſtolus, ſi reſtitutionem voluerit dicere, cum non *tempora*, ſed *tempus* reſtitutionis omnium exſpectetur; *tempora* vero plura ad multas res ex ordine gerendas requirantur? An vero forte Apoſtoli adhuc in illo verſabantur errore, in quo eos verſatos fuiſſe vulgaris eſt ſententia, quum Chriſtum interrogarent, eſſetne illo tempore, quo reſurrexerat ex mortuis, regnum politicum ac ſceptrum terrenum reſtituturus Iſraeli? Quaſi ſcil. Vir ſanctus

ctus hic loqueretur de restitutione regni & politiæ Israeliticæ in illum statum. in quo fuerat tempore Davidis & Solomonis. Sed & hic proculdubio, postquam Spiritum S. acceperunt. & Act. cap. 1. Apostoli ab illo carnali præjudicio immunes fuerunt,

LXVII. Ut enim & de hoc loco prætereundo aliquid dicamus (& quidni dicimus, cum & in illo verbum ἀποκαθιστάνω, unde nostra Ἀποκατάστασις descendit, atque ad eandem ferme materiam adhibitum videamus) contextus non patitur, ut istud verbum dicto in loco aliter, quam de hac ipsa repræsentatione atque exhibitione rei promissæ vel prædictæ accipiamus. Quum enim Christus post resurrectionem suam adhuc per quadraginta dies superstes in terris discipulis suis inculcasset ea, quæ pertinent ad regnum Dei, ut est versu 3. cap. 1. Actorum; mandasset quoque ut Hierosolymis exspectarent id, quod primo loco promissum, & non multo post illos dies repræsentandum erat sub regno Dei, uti liquet ex versu 4. & 5. de tempore quoque repræsentandi istius regni, de quo cum ipsis egerat, consuluerunt eum discipuli, his verbis: Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ; *Domine an hoc ipso tempore repræsentabis, (sistes, exhibebis) regnum* illud promissum *Israeli?* Christum nempe ex mortuis vivum jam oculis & manibus suis tractabant: & memores erant eorum, quæ paulo ante ex ore ipsius de regno Dei exhibendo Israeli didicerant, Noverant quoque Prophetias,

quæ

quæ omnes, post passiones, regnum & gloriam Christo portendebant. Recte ergo, & ex mente Dei, quam ex Scripturis didicerant, interrogarunt, an non hoc esset illud tempus, de quo tam multis ante sœculis scrutati erant viri sancti, & in quod Spiritus S. qui in ipsis locutus erat, prædesignasset Christi glorias? Nam de tempore exhibitionis regni Dei, non vero de regno aliquo terreno restituendo Israeli, ipsos quærere non modo ex antecedentibus, verum etiam ex responsione Christi abunde apparet. *Non est*, inquit vers. 7. *vestrum scire tempora & opportunitates, quas Pater posuit in propria potestate?* Quid igitur? *Sed accipietis virtutem Spiritus* S. *qui superveniet vobis*. Quam, ceu primum opus regni mei necesse est, ut ab hoc tempore exspectetis: quemadmodum patet ex vers. 4. q. d. Temerarium est, velle definire tempora & rerum gerendarum occasiones. Quamvis enim Spiritus S. rerum jam inchoatarum & porro detexendarum totam imaginem, ita proposuerit, ut eæ omnes se invicem eodem ordine sint excepturæ in historia, quo sunt connexæ in Prophetia, tamen modestiæ cancellos is perrumpit, qui opera Dei, quæ adhuc futura sunt, certis temporibus, vel personarum, locorum, aut modorum circumstantiis includere velle præsumat aut æquum putet. Vestrum est, ubi videtis quædam eorum, quæ de præsenti tempore prædicta sunt, impleta esse, vel adhuc fieri, exspectare, præstolari, speculari; de rerum vero futurarum circumstantiis, modis, locis, instrumentis, temporibus, commoditatibus, nihil temere definire.

Deus enim quæ ſunt iſtiusmodi, ſui voluit eſſe arbitrii. Vobis nihil niſi exſpectationem reliquit. *Beati, qui exſpectant.* Dan. 12. Ex quibus apparet, quam non ſine ratione utroque in loco ἀποκατάστασιν non de reſtitutione, ſed de impletione, exhibitione, repræſentatione, intelligamus; & quam firmum denique ſit & maneat nobis illud primum omnis demonſtrationis Propheticæ principium, Oracula Dei tam prioris quam poſterioris temporis, non modo temporibus veteris, verum etiam temporibus Novi Teſtamenti, quibus nimirum Chriſtus in cœlo manet, donec inde redeat judicandum vivos & mortuos, poſſe jure merito ac debere accommodari. Jam conf. loca Eſ. 46, 10. Ezech. 38:17. Eph. 3:9. 10. 1. Pet. 1: 11. Jud. verſ. 14. Apoc. 10: 7. & ſim.

§. 68. Amplius dico, Prophetas V. Teſtam. magis agere de diebus Chriſti tum carnis, tum regni, quam de rebus Iſraelitarum, qui fuerunt ante Chriſti apparitionem; imo quæ de his locuti fuerunt, quæque ſecundum vaticinia eorum populo Dei tum temporis evenerunt, non tantum ut ſigna temporis adventus Meſſiæ, ſed etiam ut typos rerum ſimili modo & ordine ſub regno Chriſti gerendarum ſpectanda eſſe. Id ita probo; quia toto illo tempore, quod anteceſſit Chriſti adventum, *Viſio*, vigebat. Ita vocatur omnis Prophetia, comparata cum re, imagine, corpore, ſplendore, præconio Chriſti & regno ejus. Erat autem *viſioni præſtitutum tempus*, illud nempe, quod obſignanda erat omnis viſio & prophetia; Dan. 9: 24. 11: 27. Hab. 2: 3. & umbræ veritatis luce

ac

ac splendor erant dispellendæ; id quod per ipsam Christi ἐπιφάνειαν factum est. *Ergo* antequam Christus, Sol justitiæ, exortus est mundo, nil nisi *visionem* ac prophetiam in Ecclesia auditam & cognitam fuisse necesse est. Igitur & Christus Matth. 11: 12. 13. disertè testatur, *Omnes prophetas & legem usque ad Johannem* Baptistam, primum scil. præconem & indicem Christi & regni Dei, ut jam præsentis vel imminentis, *Prophetâsse*; cæterùm *à diebus Johannis Baptistæ regnum cœlorum* βιάζεσθαι, i. e. *vim facere*, & quasi erumpere conari. Ita enim accipiendam esse hanc vocem, & non, ut alii acceperunt passivè, Euripidis auctoritas nos monet: qui de die fatali jam imminente ita loquitur: πεπρωμένη γὰρ ἡμέρα βιάζεται.

§. LXIX. Nihil ergo fuit ante apparitionem Christi visum, nihil auditum, quod non esset prophetia, & ea ipsa opera, quæ toto illo tempore Deus patrabat, quanquam fierent secundum prophetiam, tamen non erant plena ac perfecta ipsorum implementa, sed futurorum quædam umbræ, atque exemplificata, ut ita dicam, prophetia. Ipsa lex, quatenus eminus Christum ostendebat, atque egenis istis elementis mundi ea, quæ futura erant sub regno Dei & N. T. adumbrabat, quid aliud, quam prophetabat? Ut hic sit animadversione dignum, atque, ut puto, satis probatum, & sub Vet. Test. de rebus Novi, si non solis, saltem præcipuè esse prophetatum, & hanc omnem Prophetiam pro diversitate modorum, quibus ea obtinuit, fuisse tri-

plicem, Unam quam possumus appellare Verbalem, per ipsa verba & conciones Prophetarum; alteram, quam Legalem, per ritus & cerimonias Legis; tertiam quam Historicam, sive Exemplarem, per res gestas atque opera Dei.

§. LXX. Et de Prophetia quidem Exemplari sive Historica præter jam dicta, ipsis exemplis Christi & Apostolorum docemur abunde. Namque, ut rem magnam paucis declarem, & Melchizedecum, & Eliam, & Jonam typicum; Pauli item ἀλληγορούμενα & Petri, ἀντίτυπα & Johannis Apocalyptici *Spiritualia* quis ignorat? De Melchizedeco sane quæ leguntur & non leguntur Gen. 14. allegoriam habent, commendatam nomine דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק Pſ. 110. quam Apostolus τάξιν & ὁμοιότητα appellat, & de Christo per Melchizedecum figurato explicat, Heb. 7. Ipse Christus *Johannem Baptistam* dicit esse *Eliam, qui venturus erat.* Matth. 11: 14. coll. Mal. 4: 5. Idem Jonæ historiam ejus, quod sibi evenire debebat, facit signum, & Judeos a se signum expetentes ad illud tanquam notum allegat. Matth. 12: 39. Saræ vero & Hagaris historiam Paulus diserte inter ἀλληγορούμενα, id est illa, quæ ita facta sunt, ut aliorum typum exhibeant, Gal. 4: 24. & Noachi conservationem ex aquis diluvii in arca Petrus refert inter τύπους & imagines rerum postea gerendarum, quibus etiam sua respondeant ἀντίτυπα, h. e. similes typi; 1. Pet. 3: 21. Idem Petrus de Davide monet, nonnulla ut

Prophetam, & populi Dei non tantum membrum, ſed etiam regem, in ſua perſona extuliſſe, quæ proprie & plene vel Chriſto vel Eccleſiæ ejus conveniunt, Act. 2: 29. 30. 31. Johannes denique in Apocalypſi Ægyptum & Sodomam *ſpiritualiter*, id eſt à Spiritu Sancti in ante editis a ſe revelationibus ab Ægypto illa Africana & Sodoma Cananæa denominatam aſſerit civitatem illam magnam, in qua meretrix illa dominatrix terræ præſidebat, Apoc. 11: 4. Quo quidem exemplo idem Antichriſti regnum inde ab antediluviano tempore & ſœculo Kaini Jud. v. 11. typice ſupra repetitur, quaſi jam tum ei fuerit in hiſtoria iſtius temporis prælusum. Conf. ex parte ſuperiore. Art. XXIX. & XXX. & *Gurtleri Convenient: temporum Theol. Proph. Cap. ult.*

§. LXXI. Non eſt igitur, quod nos iſta nominum propriorum, perſonarum, populorum, urbium, regnorum, &c. jam antiquatorum, priſcis vero temporibus celebratorum tam crebra apud Prophetas alternatio de gradu dimoveat, ut quamvis cætera omnia rebus N. T. propter quandam ſimilitudinem accommodari poſſe concedamus propter ſolam tamen horum nominum peregrinorum uſurpationem, in Veteri hiſtoria eorum ſubjecta atque implementa quærenda putemus, in iiſque acquieſcamus. Præterquam enim, quod illud ſit cum ſtupidis Judæis velle hærere in umbris, imo ne umbras quidem velle ſpectare, ut umbras, cum etiam facto vaticinia Vet. Teſtamenti, quotquot rerum, perſonarum, aut locorum illo tempore exſtantium præferunt titulos vel no-

mina, in iis ipsis rebus, personis, aut locis impleta fuisse, nulla tamen inde ratione sequatur, quod tantum ad res sui sæculi, & non etiam ad venturas respexerint; e contrario potius hoc uberior sit demonstratio Propheticæ veritatis, quo sæpius hæc in eodem ordine impleta videri potest; ubi non tantum verba Prophetiæ, verum etiam prior historia sequentis figura quædam & veluti exemplo illustrata Prophetia est: Haud difficile est demonstrare, quædam esse talia in veteri Prophetia, quæ non debeant aliter, quam de citerioribus temporibus intelligi. Ex. gr. Es. 16: 13. dicit Propheta: *Hoc est verbum, quod locutus est Jehovah ad Moabum olim. Et locutus est Jehovah, dicendo: Tribus annis, quales sunt anni mercenarii, vilis fiet gloria Moabi.* &c. In his apertum est, Esajam tempus illud, quo Deus olim de Moabo locutus est, nempe per Mosen, Davidem, ab illo tempore, quo ipse Propheta locutus est, distinguere. Quo posito, nempe prophetiam hanc, quæ de Moabo edita est, non esse novam, sed veterem, confirmamur in eo, ut credamus indubitanter, per Moabitas significari Moabitarum cognatos, affines, inquilinos, concives, fœderis externi consortes, imitatores, ex ipsorum loco progressos, Judæos. Nam de Moabitis, qui nullam talem communionem cum Judæis habuerunt, parum admodum Deus locutus est ante Esaiam: de Israelitis autem communionem cum Moabo habentibus omnia eadem.

§. LXXII. Quid quod plurima talia sint, quorum ne vestigia quidem ulla implemento-

rum

rum in prioribus temporibus appareant? Sic hiſtoria vetuſti temporis rerum Davidicarum, cui Pſalmus 9. integre accommodari poſſit, non exſtat: Sed, ut jam olim obſervavit Hieronymus, *Iſte Pſalmus, totus in perſona Eccleſiæ per Prophetam de Antichriſto cantatur.* Nec de Davide Chriſti patre verificantur nonnulla Pſal. 40. ullo modo, illa nempe, quæ S. Paulus recitat Heb. 3: 5 -- 10. Nec tempori Davidis vel Babylonicæ captivitatis convenit Pſalmus 47. Et Pſalmus 72. fatentibus ipſis Rabbinis Salomoni non convenit, niſi καθ' ὑπερβολὴν, Chriſto autem ſine exceſſu & hyperbole. Nec invenerunt Judæi in tempore antecedenti *Anguſtiam*, cui ſatis apte conveniret Pſalmus 77. In eodem numero eſt Pſalmus 88. aliique.

§. LXXIII. Item facile vidit Abarbanel, Prophetiam Eſaiæ cap. 5. in parabola propoſita verſibus primis ſeptem non convenire captivitati Babylonicæ; facile etiam probari poteſt, non convenire X tribubus; ſed optime aptari excidio per Romanos facto. Eadem eſt ratio Prophetiæ Eſ. 9: 1---6. quam facile eſt oſtendere, de Ezechia, quantumvis id vellent Judæi, non poſſe intelligi: quod adeo manifeſtum eſt, ut ipſe auctor Nizzachon fateatur involvi promiſſionem Meſſiæ, ut filii Davidis. Sic quæ de rege Babylonis pronunciat Eſaias cap. 14. non poſſunt omnia ad Nebucadnezarem Babylonis propriæ regem referri. Nunquam enim hic cogitavit *conſidere in monte conventus.* quod de ipſo prædicatur verſ. 15. Ita voca-

vocatur mons iſte, in quo Deus memoriale ſui nominis collocaverat olim, & quo venturum ſe, & præſto futurum ac reſponſurum promiſerat convenienti populo ad quærendum & conſulendum ipſum. Mons inquam, domus Domini, ſive Templi. Adeo ut *conſidere in monte conventus* idem ſit, quod Apoſtolus explicat *ſedere in Templo Dei ut Deum*, 2. Theſſ. 2:4. Cujus rei cogitationem nunquam ſuſcepit Nebucadnezar, ſed è contrario tantum, ſi forte, venit Hieroſolymam, ut templum coram ipſo incenderetur, Jer. 52:12. coll. verſ. 25. Item Calvinus recte animadvertit, ea quæ habentur verſ. 16--20. non convenire regi Babyloniæ. Item ex v. 20. apparet, quodcunque de Babylone dictum eſt, id pertinere ad maleficos & ſemen illorum, nominatos, & ad illud tempus, quo deſitum erat illud ſemen maleficorum vocari. Si per deletionem regni Nebucadnezaris deſiti fuiſſent malefici vocari & nominari, diceremus, hæc de Babyloniis vetuſtis eſſe pronunciata. Atqui non ita eſt. Mnltis ſœculis in poſterum maleficorum nomen auditnm & celebratum eſt. Præterea verſ. 22:23. quæ habentur, non poſſunt intelligi de Babylone propria. Nam de ejus excidio agitur cap. 13:20. 21. 22. Et quare bis eadem dicerentur, cum poſſint intelligi de Babylone myſtica; cui ſimilia prænunciata ſunt Apoc. 16:19. 20. 18:7. 8.

§. LXXIV. Sic narrat Abarbanel, non defuiſſe interpretes, qui propterea quod in Tyro propria deficerent implementa prophetiæ de Tyro quæ exſtat Eſai. 23, de ſimili quadam urbe

cogi-

cogitarent, in mari sita, ut Venetiis. Ostendit idem Abarb. Veteres hic cogitasse de Tyro spirituali, h. e. ea, quæ de Tyro dicuntur cap. 23. Esaiæ, de Roma, ut Tyro spirituali h. e. ea, quæ de Tyro dicuntur cap. 23. Esaiæ, de Roma, ut Tyro spirituali, intellexisse. Nihil quoque, quod & Grotius observat, hic est simile istis, quæ vel Nebucadnezar vel Alexander Magnus fecerunt in Tyro. Quin & Hieronymus de sua ætate dicit, *Hæc secundum historiam nondum facta comperiri.* Quæ nos confirmant, ad citeriora hæc tempora pertinere.

§. LXXV. Ita, quæ in Hosea de Ephrajimo & Juda celebrantur, veritatem suam, si quis attendat, in X tribubus, & Juda ante capt. Bab. non semper inveniunt. Tanquam illud Hos. cap. 5: 10. 11. *Facti sunt principes Juda, ut submoventes terminum: in illos effundam ut aquam, excandescentiam meam. Fraudatur Ephrajim, vexatus judicio: quia induxit animum, ivit post præceptum.* Quandonam enim id factum est, ut *principes Juda extiterint, tanquam limitum suorum amplificatores*; vicinorum autem Ephrajimittarum, sive Israelitarum, violatores; & quando *Ephrajim secutus est præceptum* principum Judæ? imo & *abiis vexatus est judicio?* Ejusdem generis est illud quoque, quod exstat Hos. 13: 7. 8. *Et extiti ipsis* (loquitur de Juda) *tanquam bellua; tanquam pardus in via Assyriæ. Occurrebam ipsis ut ursus orbus, & lacerabam claustrum cordis ipsorum; & edebam eos ibi ut leo; fera agri diffindebat eos.* Hæc, inquam, Prophetia non est verificata in tribu Judæ illa singulari, quæ fuit ante capt. Bab.

 vel

vel etiam post eam. Ea enim nunquam expeditionem suscepit in Assyriam, neque in ea expeditione, dum esset in via Assyriæ; tam duriter & inclementer habita est. Sed è contrario fuit tempus, quo Assyrius expeditionem fecit adversus Judam. Huc pertinent ea, quæ habentur Mich. c. 5: 4. 5. de Assyrio Israeli subjiciendo: *Et hæc erit ipsis pax. Assyrius quum veniet in terram nostram, & quum calcabit palatia nostra, tum constituemus contra ipsum septem pastores, & octo unctos hominis. Et pascent terram Assyrii gladio & terram Nimrod in ostiis ejus. Et eripiet ab Assyrio, quum veniet in terram nostram, & quum calcabit terminos nostros.* Ad quem locum Hieronymus contra Judæos disputat in hanc sententiam: *Respondeat hoc loco carneus Israel, utrum facta dicat hæc, an futura? Si facta commemorat, præbeat historiam, det auctoritatem veterum librorum: doceat, cunctas gentes & Assyrium quondam Israeli fuisse subjectum.* Neque hoc fugit Belgas interpretes, qui per Assyrios & terram Nimrodis hic figurate volunt intelligi hostes Ecclesiæ sub N. Testam. quorum vim Christus Ecclesiæ armis tam corporalibus, quam spiritualibus sit propulsurus.

§. LXXVI. Sic Joh. 3: 18. spiritualis significatio probatur ex eo, quod dicitur fluvius exiturus ex domo Domini ad sanandum non tantum desertum Hierichuntis, sed ultra Jordanem ipsam vallem Sittim. Conf. Ezech. 47: 1. 8. Zach. 14: 8. Quis enim credat, κατὰ τὸ ῥητὸν fluvium erupturum ex templo ad hunc effectum? Item Hab. 2: 6. diuturnitas impe-

rii significatur per *Quousque?* Hæc nota non convenit Babylonico. Nam post 70 annos id eversum est. Ita quod Zacharias cap. 5. vaticinatur de domo mulieri insidenti Ephæ, cujus mulieris nomen sit Improbitas, constituenda in terra Sinear, i e. Babylone; non potest in Babylone illa antiqua, quæ jam tempore Zachariæ præterierat: nec unquam postea invaluit, impletum videri. Sed in Babylone mystica sub N. Test. ut suo loco demonstrabitur, clarissimum implementum habet.

§. LXXVII. Sexcenta hujusmodi afferri possunt. Sed unum adhuc præ reliquis insigne, ex Es. cap. 23. hic proferamus. Est in illo capite insignis Prophetia & minime obscura de rebus in Ecclesia & Politia Christiana gestis sub initio reformationis, imperante Carolo V. usque ad pacem religionis causa anno 1552. Passavii inter Cæsarem & Protestantes in Germania factam. Deinde contemptum & imminutionem regni Papalis, & incrementum Ecclesiæ prænunciat per 70 annos, sub metaphora oblivionis Tyri tanquam scorti vilis & neglecti. Quibus 70 annis finitis subjungit novos triumphos, & nova gaudia, & blandimenta, & fornicationem Tyri illius mysticæ eum regibus terræ. Quemadmodum hujus sœculi anno 22. i. e. 70 post pacem religionis superiori sœculo factam, post Bohemiam Palatinatus inferior subactus; Academia Pragensis & Heidelbergensis Jesuitis tradita; novi cœlites, tanquam Ignatius, Franciscus Xaverius, à Papa creati; alia ad restaurandam Papalem dominationem instituta fuere. Omnium tamen even-

tus hic docetur, ut Tyrus quæstum non possideat neque retineat potestatis suæ augmenta, sed ut ea cedant sedentibus coram Domino, & ipsius verbum audientibus. Quæ omnia facilem & commodam ex historia nostrorum temporum, itemque aliis parallelis Prophetiis, quæ sint multæ, expositionem habent. Frustra autem quis illa & infelici curiositate, in antiqua Tyro verata putet, nisi cum Judæis audacter fictas fabulas pro veris historiis nobis obtrudat. Quemadmodum hic Viro cuidam magno contigit, qui ut cogat Prophetiam tam notabilem de Tyro vetusta loqui, eam refert ad tempora incognita Salmanassaris aut Sancheribi, exitumque & catastrophen capitis in eo ponit, ut Israelitæ augeantur Tyriorum opibus, eis quæstum suum per luxum in frumentum, vinum, carnem, lanas, ab Hebræis emenda prodigentibus. Mira extenuatio Scripturæ! Et, ne quid desit audaciæ, pro *septuaginta* annis reponit *septem*. Quem numerum colligit ex quinque annis, quibus Tyrii aquis arciti fuerint, & duobus annis, quibus rex Assyrius istic locorum manserit. Vah humana socordia, an superbiam dicemus! Tales homines oportet ad Scripturam accedere, huic iratiores, quam sibi, ut ait Augustinus l. 1. de doctr. Christ. cap. 37. qui, ne Spiritus Sanct. à se dissentire videatur, primo effingunt id, quod nusquam gentium exstat, ac deinde etiam ipsi textui sacro vim inferre non timent.

§. LXXVIII. Fatemur equidem, in typis sæpenumero res similes conspici, atque in analogo sive significato; sed & hoc tenendum, eas

res

res non ſemper habere eundem ordinem aut ſimilia connexa antecedentium & conſequentium. Exemplum eſt in Pſalmo 18. qui etiam recitatur 2.Sam. 22. Sed hic, prout à Davide propheta fortaſſe in conſideratione ſui magis, quam analogi, eſt dictus Deo; ibi, prout Eccleſiæ traditus eſt, fortaſſe magis ad Chriſtum pertinens, quam ad figuram. Obſervatur, inquam, verſum 3. Pſalmi 18. Eccleſiæ N. Teſtam. in omnibus ejus temporibus aptiſſimo verborum ordine quadrare. Apud Samuelem adjiciuntur iſta וּמְנִיסִי מֹשִׁיעִי וּמֵחָמָס תּוֹשִׁיעֵנִי, quæ videntur Davidis ſtatui ex ordine magis convenire.

§. LXXIX. Quin tantum abeſt, ut poſſint omnia, quæ de rebus aut perſonis Vet. Teſtam. in prophetia dicuntur, in his impleta videri, ut etiam contrarium ipſis aliquando eveniſſe poſſit demonſtrari. Quo argumento S. Petrus Pſalmum 16. Chriſto applicat, quoniam de Davide contrarium conſtet, ac in illo Pſalmo ſit pronunciatum. Et de ſimilibus ſimile judicium eſto.

§. LXXX. Et ſic quidem per exempla & hiſtorias Spiritus S. olim prophetavit; Ut nemini idcirco incredibile debeat videri, ultimi temporis res per analoga tempore Prophetarum exſtantia ſignificari. Supereſt, ut de figuris & cerimoniis legis idem demonſtremus. Et primo quidem de Chriſti perſona, officio, cruenta ſatisfactione, & beneficiis hinc dependentibus, id tam eſt notum, ut non ſit neceſſe diſputari. Ulterius probandum eſt, miniſterium Moſaicum, & omnem illum cultum atque

apparatum cerimoniarum legalium non hunc modo usum habuisse, ut ostenderent eminus Christum adducentem justitiam æternam, & quæ cum ea sunt conjuncta, beneficia fœderis gratiæ & N. Test. verum etiam ut regni ejus modum & partes, ac diversum statum, quem habet diversis temporibus, adumbrarent. Id non melius iterum possumus, quam ipsis exemplis, quæ S. Scriptura tam Veteris, quam Novi Testam. hoc in genere suppeditat nobis, quæ sane luculentissima sunt, hic approbare. Sic Deus in lege sua non modo sparsim voluit omnes characteres Christi signare, sed ipsum etiam tempus passionis, & resurrectionis ipsius & mox effusionis Spiritus Sanct. in Apostolos. Agnus Paschalis mactabatur inter duas vesperas decimi quarti Nisan, h. e. ante vesperam illius diei. Christus eo die & tempore mortuus est. Sacrificium juge mane & ante vesperam offerebatur. Christus mane circa horam tertiam crucifixus est, circa nonam exspiravit. Sabatum, quietis symbolum, Christi à maledictione legis in sepulchro quiete impletum est. Manipulus ex agro oblatus & in sanctuarium illatus significat Christum ut primitias ex mortuis. Debebat offerri postridie Sabbati, h. e. die Solis. Hoc Sabbatum in lege constituitur post Pascha. Christus post Pascha, h. e. decimum quintum Nisan, die Solis seu prima Sabbatorum surrexit. A die offerendi manipuli jubet lex numerari septem Sabbata, seu quinquaginta dies, Lev. 23: 15. 16. Ita ut quinquagesimus dies sit postriduanus Sabbati ad offerendum munus novum de messe. Ita

quin-

quinquagesimo die post resurrectionem Christi effusus est Spiritus Sanct. in Apostolos, ad sanctificandum & consecrandum eos Deo, tanquam munus novum, per primitias, id est Christum, sanctificatum, de hominibus tanquam frugibus terræ, ut essent duces eorum, in quibus vest voluptas Dei. Ps. 16: 3.

§. LXXXI. Sic figura quatuor animalium in Cherubinis, Leonis scil. vituli, hominis, & aquilæ, hanc enim figuram habuisse discimus ex Ezechielis cap. 1. versu inprimis 10. collato cum cap. 10. vers. 20. Hæc, inquam, figura quid docuerit Apocalypsis nobis dabit. Ea enim Ecclesiam quatuor temporum sive Periodorum Ecclesiæ Novi Testamenti ab ascensione Christi decurrentium sub figura horum quatuor animalium repræsentat. Vid. Apoc. cap. 4: 6. 7. coll. cap. 6: 1. 3. 5. 7. Ita nec de figura Cherubinorum illorum, qui fuerunt super arcam, nec de vera eorum significatione amplius dubitamus. Similiter Apoc. 11: 2. quid & atrium exterius, quatenus à templo distinguebatur olim, significarit, & cui tempori ista distinctio potissimum conveniat, clare ostendit. Item nubis s. gloriæ Dei occupantis tabernaculum, ut à Mose erat absolutum, Exod. 40: 34. veritatem demonstrat Apoc. c. 15: 8. Sic passim observare est, Prophetas dum loquuntur de rebus futuris sub regno Christi, ipsi veritati atque imagini rerum admiscere vocabula desumta à ritibus atque umbris Mosaicis; quibus simul docent, & quarum rerum ille fuerint umbræ, & quibus maxime temporibus impleantur. conf. Part. 1. Art. XXXVI.

§. LXXXII

§. LXXXII. Quin adeo id verum est, ut etiam demonstrari possit, nec figurarum legis omnium, vel in Christo, vel in ejus corpore Ecclesia, adhuc exstare implementa. Instar reliquarum sit festum tabernaculorum, quod ultimum festum totius anni celebrabant Israelitæ. In eo commemorabant errores suos pristinos in deserto, Deoque gratias agebant pro hæreditate terræ Canaan, & pace ac beneficiis in ea. Id Zacharias cap. 14. in quo de rebus ultimi temporis sub regno Christi vaticinatur, postquam res anteriores inde à tempore Prophetiæ ante & post adventum Christi explicuisset, facit hieroglyphicum lætitiæ Ecclesiæ ultimi temporis in memoriam revocantis omnes suos errores, pericula & labores, quibus huc usque sub N. Testam. partim sub gentibus, partim sub Antichristo, &c. fuerit jactata, & præsentem gaudentis in hæreditate mundi, & subjectione omnium hostium, cum summa pace felicitatem. Vid. Zach. 14: 16. & seqq. Huc pertinet & Sabbatum, quatenus in illa figura requies Ecclesiæ à labore, afflictionibus, quas propter regnum Christi etiamnum patitur, septima Periodo gubernationis Ecclesiæ N. Testam. repræsentanda significatur, Psalm. 92: 1. & ita quidem significatur, ut simul Ecclesia Christiana in septem temporibus versatura, & pro amplificatione regni Dei & hæreditate mundi laboratura innuatur. Sed satis exemplorum, ad concludendum, per figuras & typos ac cerimonias & ipsa emblemata legis non modo Christum & beneficia ejus, aut statum Ecclesiæ N. Testam. in universum ac perpetuum, sed

ſed ſtatum quoque ac habitum Eccleſiæ N. Teſtam. in diverſis temporibus expreſſum, & quantum quidem per naturam iſtorum egenorum elementorum mundi & conditionem potuit, adumbratum eſſe. Et poſſunt ſimilia quoque de operibus Dei antiquis & rebus geſtis ab iis, qui ſenſus in Scripturis exercitatos habent, ex analogia eorum, quæ ſub N. Teſtam. geſta ſunt, uſu obſervari.

§. LXXXIII. Sic Moſes Nachmanides ſive Gerundenſis animadvertit, non absque cauſa Deum exornationem rerum contuliſſe in ſex dies, & veriſimile eſt, Deum voluiſſe in his typum quendam edere rerum futurarum. Dictant Prophetiæ, quando venturus eſt Chriſtus ad judicium, fore pacem. Id igitur Sabbatum quoddam eſt. Quando Chriſtus apparuit, lux venit in mundum, & tanquam ex tenebris lux emicuit. Vid. 2. Cor. 4. 6. Tum Deus diſtinxit inter lucem & tenebras. Nam diſcrevit eos, qui juſtitiæ Dei non ſubjiciebantur, à fidelibus. Hic eſto primus dies. Secundo tempore Eccleſia paulatim cœpit habere locum habitationis, ſed poſt multiplicem concuſſionem. Tertio tempore in loco habitationis, quum Idololatæ fugiſſent, multæ plantæ Dei provenerunt: multi etiam mentiti ſunt Deo. Hinc factum, ut Quarto tempore extiterit aliquis Sol, & Luna, & ſidera, h. e. Doctor magnam auctoritatem habens, & Epiſcopi; & reges & principes commodi Eccleſiæ: Quinto tempore invaluerunt beſtiæ, & aves avolaverunt. Sexto tempore condi-

tur homo, h. e. Ecclesia repurgata ab erroribus& abusibus: cui in fine sœculi datur pax.

§. LXXXIV. Item potest non sine ratione cogitari similitudo subjectionis mundi & subjectionis terræ Canaan. Ut enim Israelitæ non statim expulerunt omnes gentes & occuparunt totam hæreditatem ab Euphrate ad Libanum & Oceanum; ita & Ecclesia Christiana non statim omnes gentes habuit obedientes. Quemadmodum Israelitis primo pugnandum fuit cum Amorrhæis, ita & Christianis primo occurrendum fuit gladiis populorum, non ut gladios contra ipsos ferrent, sed ut per תוכחה eos vincerent. Ut primo regnum Sihon & Og occupaverunt; ita datæ sunt Ecclesiæ primo ad habitandum duæ provinciæ magnæ, quarum opibus tanquam alis aquilinis proveherentur in locum suum. Vid. Apoc. 12. Quemadmodum Israelitæ transgressi sunt per Jordanem: ita Christiani transgessi sunt per fluvium, quem Draco ex ore suo ejecit. Apocal. 12: 15. 16. Quemadmodum Israelitæ siverunt gentes habitare in medio sui, ita Christiani siverunt seri Zizania, quo factum est, ut gentes in atrium intrarent, & tandem calcarent sanctam civitatem. Quemadmodum Israelitæ oppugnati ab hoste respuerunt regimen Judicum, & voluerunt habere Reges, ita Christiani infestati ab Hæreticis, judicarunt bonum esse, ut Episcopus, vel primi Episcoporum sive Presbyterorum haberent prærogativam potestatis in ordinandis ministris in pædagogia, 1. Cor. 4: 15. & in judicio Apocal. 20: 4. ubi dicitur thronos esse collocatos, & quosdam scil. homines, in

in illis consedisse, & illis judicium, sive judicandi potestatem datam esse: quod rectissime de cathedris Episcopalibus, quæ lege Ecclesiastica & imperiali collocatæ sunt in Concilio Nicæno, explicatur. Quemadmodum per Reges introducta est idololatria: ita factum est per Episcopos illa potestate armatos, qui partim hæresibus Ecclesiam turbarunt, partim juverunt defectionem erroribus superstitionibus & præceptis inutilibus. Quemadmodum inter Israelitas ortum est schysma regni Israelis & Judæ: ita inter Christianos schisma novæ & veteris Romæ. Vid. Zach. 11. 14. Quemadmodum X. tribus ab Assyrio; ita Oriens à Turca occupatus est. Vid. Mich. 7. 12. Quemadmodum Juda deductus est in Babylonem: ita Occidens redactus est in potestatem Antichristi, cujus civitas vocatur Babylon in Apocalypsi. Quemadmodum Juda eductus est ex Babylone, ita fideles in Occidente liberati sunt à communione civitatis illius magnæ. Quemadmodum educti non habuerunt reges, sed judices, ut vetustis temporibus, Esai. 1. 26. ita Ecclesia Reformata incipit Episcoporum dominationem exuere. Quemadmodum à perfidis Judæi, & postmodum ab Antiocho vexati sunt: ita Ecclesia liberata à communione Antichristi, à Schismaticis retinentibus & adoptantibus varias doctrinas Babylonicas turbata est, & Ecclesia tradita rursus est in manum regum Papæ servientium, quod multis occasio Apostasiæ fuit. Quemadmodum Judæis dati sunt vindices Maccabæi, ita & Ecclesiæ oppressæ dati sunt pa-

 troni

troni & vindices, Es. 19. 20. Quemadmodum sacerdotes regnum affectarunt: ita fuerunt in quadam parte Ecclesiæ, qui pristinam dominationem voluerunt restituere, quorum consilium in nervum erupit. Es. 24. 21. 22. 23. Quid porro eventurum sit simile, & dies docebit, & ad conjecturam Prophetiæ suggerunt. Saltem hoc clarum est, quemadmodum Judæi secundum promissionem impleverunt totam illam terram post cap. Bab. habitantes in medio gentium: ita exspectandum esse, ut fideles impleant totum mundum, habitantes in medio gentium. Mich. 5: 6. & 4: 4. 5. Et quemadmodum per populum validum deletum est templum & politia Judaica, quod tanquam velum erat libertatem Ecclesiæ obscurans; ita fieri posse, ut regnum Antichristi, quod revera est velum impositum omnibus populis, Es. 25: 7. aboleatur per populum aliquem & Monarcham potentem qualis est, qui hoc tempore Assyrius nominari potest. In qua tamen re partem etiam habebunt reges, qui ipsi serviverunt. Apoc. 17: 16.

§. LXXXV. Verum ut rite atque ordine procedat hæc meditatio, nec temere ac præter mentem Spiritus Sanct. quidvis cum quovis comparetur, notandum est, non esse captandas ullas analogias, ubi totum corpus Prophetiæ verbalis in omnibus & singulis partibus & articulis, omniumque harmonia. tum inter se, tum cum historia, nondum fuerit plene perspectum, & in sua quasi nativa simplicitate, sublatis omnibus typorum, figurarum & emblematum involucris atque coloribus quasi adsciti-

ſcititiis detectum atque illuſtratum; & ſic omnino à ſcrutatione ac demonſtratione Prophetiæ verbalis, adhibitis tantum ad ejus intelligentiam hiſtoriarum implementis eſſe inchoandum ei, qui firmi aliquid, & quod perennet, in eo genere præſtarè ac ſtabilire voluerit: Ut ita Prophetia verbalis, ut ſimpliciſſima, ſit legali atque exemplari, ut magis compoſitis, ceu fundamentum, ſubſternenda. Fruſtra enim quis ritus omnes ac cerimonias V.T. quæ totidem ſunt Prophetiæ, conabitur intelligere, niſi adhibita face Divinorum oraculorum. Et eadem quoque rerum quondam in Eccleſia & mundo geſtarum, quæ & quatenus ſunt rerum ſimiliter gerendarum vivæ quædam imagines & propheticæ umbræ, eſt ratio. Quæ quidem cauſa eſt, quare in hoc ſcripto Prophetiam inprimis verbalem ubique explicare, atque implementis hiſtoricis illuſtrare ſtuduerim, inſuper habens, ut ad ea, quæ aliquam cum typis aut rebus ante geſtis ſimilitudinem habent, qualia ſunt ea, quæ in extremo opere exponuntur, prophetiam quoque legalem & hiſtoricam accommodarem; quia ſcil. verbalis poterat intelligi ſine illis, & eſt uberior ac nihil omittit eorum, quæ in reliquis reperiuntur; tum ut Lectorem his adjumentis ad reliqua eo diſtinctius aliquando cognoſcenda præpararem.

§. LXXXVI. Non erimus igitur faciles in typis & imaginibus temere ac præter Scripturam effingendis, aut propter levem aliquam ſimilitudinem conſtituendis. Nam ſi Scriptura non indicet, debere nos in re una cernere

imaginem alterius, etiamsi res diversæ à Scriptura explicatæ similitudinem & conformitatem aliquam habeant, non possumus tamen asserere, hoc illius typum & figuram esse, nisi quatenus ex Scripturarum comparatione demonstratur. Qua quidem demonstrata patescit Dei sapientia, sed sine ea demonstratione temerarium est à rei præcedentis tanquam typi forma ad rei sequentis formam argumentari. Sic Psalmus 80. proprie & secundum literam exhibet ὑποτύπωσιν temporis & tentationium & liberationum decurrentium usque ad revelationem gloriæ Dei in Christo. In Novo quoque Testamento analoga quædam gesta sunt & geruntur. Sed non possumus ad ea, quæ geruntur in N. Test. verba Psalmi accommodare, nisi quum videmus similia illis, quæ in Psalmo posita sunt, evenire, aut quum Prophetias de Novo Testamento videmus cum illa Prophetia, quæ de Veteri Testamento proprie loquitur, concinere & conspirare. Sic ea, quæ posita sunt sup. Art. LXXXIII. non valent, nisi quatenus ex Prophetia constat, hæc isto modo à Deo temporibus distincta & descripta esse. Satius igitur hic quidem est attendere ad Prophetias, &, si apparet, Deum à parvis initiis ad magna incrementa prodire, cogitare, quod Deus etiam in principio non uno die omnia absolverit. Conf. ex Part. I. Art. XXXII.

§. 87. Sed quia, licet in hoc Opere non persequar Prophetiam historicam vel legalem, nihilominus tamen in ipsa prophetia verbali sæpe occurrunt ex historia antiqua desumptæ variæ

variæ rerum futurarum imagines, de his quidem, h. l. notandum quod inprimis ante rem geſtam ſint revocandæ tales imagines, quæ quidem occurrunt in Prophetia, ad tenorem promiſſionis editæ in paradiſo, & repetitæ Abrahamo ac Davidi, tanquam patri Chriſti; & juxta eum ſignificatio earum exploranda; adhibendæ ad hanc ſcrutationem & reliquæ ſunt prophetiæ. Sed nihil definiendum, niſi quum res geſtæ oſtendunt illud ſubjectum, cui omnia ſimilia evenerunt, & cui verba Prophetiæ in veritate ac plenitudine ſenſus conveniunt. Vid. ad Pſal. 7; verſ. 8. & add. ex P. 1. Art. modo citatus, itemque Art. XXXIV.

§. LXXXVIII. Sæpe etiam uſu venit, in ſcrutatione Prophetiæ verbalis, ut interim talibus locis occurramus, quæ videntur poſſe & de typo id eſt de re vel perſona aliqua Vet. T. & de analogato haud incommode explicari. Ex. gr. multi Pſalmi, qui poſſunt & Davidi & Chriſto aut corpori ejus applicari. De his obſervandum eſt. 1. Non ſemper propter tenues lineas, quæ ſunt in typo, verba Prophetiæ ad typum ſunt revocanda. Vid. ad Pſalm. 2. Nec diſplicet illud Auguſtini ad Pſalm. 7. *Quoniam non ipſa hiſtoria conſideranda eſt, de qua Propheta in myſteriorum velamen aſſumſit. Si tranſitum ad Chriſtum feceris, tolle velamen.* Jure merito. Si enim aliquid in Davide & aliis ſanctis eſt typicum & præumbrans aliquid majus, & hoc Spiritus S. per Pſalmos nos docere voluit, & deſignare; quæ ſtupiditas erit cum Judæis velle hærere in umbra; quum in ipſo corpore & imagine poſſimus fulgidiſſimos intueri

tueri radios, quibus omnis literæ potestas non sit satis. Imo ut cognoscamus, utrum Prophetia de typo, an de analogo loquatur, sciendum, esse præter morem Scripturæ, de typis loqui, & eos non indigitare. 2. Si possit commode, & de typo prophetia, & de re per typum significata intelligi, utrique suo loco est applicanda. Qua ratione non mirabitur diligens Lector, si in hoc opere nonnulla deprehendat diversis subjectis distinctis locis applicata. 3. Si ex parte Prophetia fuerit verificata ante Christi adventum, & ex parte non, vel non ita plene, siquidem res gesta secundum plures & nobiliores circumstantias in analogo N. T. pateat, videri debet Spiritus S. magis analogum, quam typum indigitare voluisse, & in illius imagine quodammodo adumbrare. Unde intelligi potest, quare multa, quæ cæteroquin potuissent aliquatenus de rebus Vet. Test. intelligi, tamen omiserim, & ad Partem sequentem Operis, in qua agetur de rebus N. T. reservarim. Sicuti etiam vividius sine dubio afficere nos poterit talis applicatio, & plus consolationis afferre, si Spiritum S. tam evidenter appareat de rebus ad nos magis pertinentibus esse locutum; & gratior esse videtur illa applicatione, quæ rebus aut personis V. T. hariolando & sine certo ordine attribuit; certe non magis ingratum erit toties audire de rebus regni Christi, quam de rebus priscis, & tam ab usu, quam à temporibus nostris longe remotis.

§. LXXXIX. Nec tamen id impediet, quominus etiam in historia antiqua requiramus ea sub-

subjecta, eaque tempora & conditiones, quibus aliæ atque aliæ partes Prophetiæ convenire utcunque & pro modulo illorum subjectorum & temporum videantur. Ex. gr. Psal. 118, potest David in quibusdam ut typus spectari, dummodo veritas sit in Christo, quum sit certum, Deum non tantum per verba, sed etiam per res nos docere.

§. XC. Imo non iverim inficias, licere hypothesin ad Thesin revocare, & sub nominibus erarum rerum, vel personarum, vel locorum, quæ in Prophetiis de rebus non tantum Veteris, sed etiam Novi Testamenti commemorantur, subintelligere ea vel eos omnes, qui istorum opera imitantur, ad eosque verba Prophetiarum applicare. Vid. exempla ad Ps. 83. v. 1. & Ps. 119. fine.

§. 91. His addi debet, quod eo ipso, quo Prophetia de rebus N. T. sæpeutitur vocabulis typorum ac figurarum, hinc illa suo modo etiam ad typum applicari possint, atque adeo quis possit legitime ex eo, quod de re per typum significata dicitur, ad ipsum typum argumentari. Ita Christus ex Prophetica Esaia cap. 56:7. *Nonne scriptum est, domum meam esse domum precationis*, quæ prophetia non est impleta, nisi in spirituali significatione, recte colligit, domum illam manufactam, quæ est typus domus non manu factæ, institutam esse ad orationem, & aliis rebus, curis, occupationibus, non debere profanari.

§. XCII. Ac denique propter communionem Sanctorum David cum suis in eadem causa Dei intelligendus est, ex Psalm. 7: v. 1. &c.

coll. verſ. 11. & inſuper tanquam typus Chriſti & Eccleſiæ: imo tanquam Propheta & Doctor Eccleſiæ, qui non ſine cauſa Pſalmos ſuos in memoriam uſumque perpetuum Eccleſiæ commendavit. Una ſcil. eſt cauſa capitis & membrorum, una vita omnium, unus ſpiritus. Quid igitur mirabimur, ſi unus de illo corpore, pater Chriſti, qui habet promiſſionem, æque ac Abrahamus, David, inquam, nunc pro ſe, nunc pro Chriſto, nunc pro omni Eccleſia loquitur! Qui etiamnum loquitur in choro cœleſtium, quod in terra locutus eſt per Spiritum Dei? Clariſſima indicatio eſt communionis ſanctorum, quod Prophetis attribuuntur orationes ſanctorum Novi Teſtamenti; & rurſus in eorum ſermonibus introducuntur ſeri loquentes verbis priorum. Nam quæ gratia prioribus exhibita eſt, toti Eccleſiæ exhibita eſt: Et in ea cognoſcit Eccleſia Deum ſuum, Deum gratiæ, Deum miſerationis, Deum veritatis.

§. XCIII. Propter eandem communionem capitis & membrorum quoque ſit, ut non tantum David, ſed etiam Chriſtus, per communicationem ſe conjungens cum ſuis membris, eorum ſermonem imitetur. Nam interceſſor, qui aliorum deſideria regi aut judici exponit, ſi æqua ſint, aut illius, qui exponit, nota voluntas ſit, videtur ſibi petere, quod petit iis, quos amat. Et Chriſtus bona noſtra ſibi petit, quia eſt caput noſtrum, & nos ipſius corpus ſumus. Nam quum ſe nominat, nos ſibi conjungit. quod corporis eſt, ſuum dicit. Omnia beneficia Dei, quæ derivantur in electos

&

& fideles, Christus in iis ut membris suis recipit, ut mercedem sui δικαιώματος. *Accepisti dona in hominibus*, Psalm. 68: 19. Hæc observatio in multis Scripturæ locis, præsertim Psalmorum, multum potest prodesse. Sed hæc obiter.

§. XCIV. Quum itaque Prophetia Verbalis sit Legali & Historicâ, ut simplicior, sic prior & facilior cognitu, & fundamentum reliquarum, de hujus inprimis sensu investigando nunc agamus. Hoc enim cognito, facile erit & de reliquis statuere. Jam satis constat, Prophetas V. Testam. non in uno tempore morari, sed neque res sui tantum sœculi describere, sed ultra illud se extendere, & quidem gradatim non modo usque ad Christum, sed etiam usque ad finem mundi progredi. Id quomodo faciant, nunc dispiciamus Inprimis tenendum, quod est apud Esaiam cap. 46: 10. *Qui indico à principio extremum.* Innuit scil., Prophetiam principium & extremum per intermedia tempora conjungere. quemadmodum Matth. 24: vers. 8--14. ἀρχὴ ὠδίνων & τέλος per intercedentia tempora conjunguntnr. Et hinc fit mentio *temporum*: Ut *temporum gentium*, Luc. 21: 24. *temporum recreationis*. Act. 3: 19 designatorum scil. in veteri Prophetia.

§. XCV. Deinde observandum, id fieri πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, *multis partibus*, sive *vicibus*, *& multis modis*. Heb. 1: 1. Non enim universa Prophetia est unum duntaxat & continuum corpus orationis, in quo uno tantum ordine ac serie antecedentia &

ſequentia uſque ad finem connectantur. Methodus Prophetiæ eſt à fine ad principia redire. Exemplum illuſtre vid. Mich. 4: 1 --- 7. & ſeqq. Itaque & eundem rerum ordinem ſæpius fundit & multis modis: qui quidem omnes modi in eo conveniunt, quod ordinem ſermonis ordini temporum perfectiſſime accommodent, nec confuſe huc & illuc tranſiliant, jam hunc articulum temporis jam illum explicantes; ſed de cœtero ſunt valde diverſi. Nam quod una Prophetia clarius & pluribus partibus, hoc altera brevius & quaſi in compendio ad faciliorem diſtinctionem & ad memoriam firmiorem dicit. Rurſus quod in una dicitur brevibus, hoc in altera dicitur pluribus: Quod in una figurate, in altera proprie: Cum una habet definitum, altera habet definitionem: cum una habet genus, altera habet ſpecies, & ſimiliter. Interdum à principio eſt Propoſitio continens totius Prophetiæ σύνοψιν, ita ut in ſeqq. ſit Exergaſia. Ut Eſai. 21: 1. Pſalm. 18: 2. 68: 2. 3. 4. Interdum Propoſitio habet titulum ſ. Rubricam; ſæpius non. Eſt & ubi Titulus comprehenſionem Propheticam indicat. Ut Eſ. 21: 1. חָזוּת קָשָׁה הֻגַּד לִי /

§. XCVI. Nec tamen putandum eſt, omnes Periochas, ſive comprehenſiones, ut ita dicam, Propheticas, a temporibus Prophetarum uſque ad extrema decurrere. Sunt quæ ex abrupto agunt de certo notabili tempore, v. c. Babylonicæ captivitatis, aut apparitionis Chriſti, aut ſtatus Judæorum ſub certo regno, aut Antichriſti, aut Eccleſiæ exeuntis è regno

ipſius,

ipsius, & cum ipsius ira luctantis, aut denique ad libertatem & regnum nitentis, & si quæ sunt similia insignia Prophetiæ.

§. XCVII. Neque etiam putandum, semper & ubique Prophetas agere de futuris. Habent quandoque & ἐπεισόδια sua & conciones, quæ commemorationem præteritorum habent, & mentionem temporibus Prophetarum convenientem, quæ sunt a filo Prophetiæ distinguendæ. Tale ἐπεισόδιον est apud Esaiam cap. 1. & apud Hoseam nonnulla; & passim alibi.

§. XCVIII. Item non est necessarium, ut putemus, Prophetiam semper absolvere integram seriem, antequam ad priora redeat. Sunt enim & alia ἐπεισόδια, ubi antequam absolvatur integra Prophetia, sub nova specie jam exposita reponuntur in eosdem fines exitura. Sic Apoc. cap. 11. est ἐπεισόδιον mensurati templi, & duorum testium, tubarum jam explicatatum summam revolvens, & sic in septimam tubam se resolvens. Ita Apoc. cap. 15. & 16. phialæ textui Prophetiæ innectuntur.

§. XCIX. Est & ubi superior Prophetia accommodatur ad tempus Prophetæ; atque ita quasi ex nova ἀφορμῆ deducitur Prophetia quasi nova sive explicatio superioris Prophetiæ. Quæ interdum quidem sub communi titulo comprehenditur, alias non. Sic notari potest, tredecim capita Esaiæ a cap. 23. usque ad cap. 36. nullo novo titulo, sive lemmate distingui. Probabile igitur est, ea sub

communi titulo, qui eſt initio capitis 23. contineri. Atque etiamſi a cap. 40. omnes Prophetiæ ejuſdem libri nullam ſuperſcriptionem habeant, ut quis etiam in his capp. putet novas Prophetias non diſtingui novis titulis; tamen quia uſque ad cap. 23. Propheta iſtiuſmodi titulis uſus eſt, in eam partem propenſior eſt ratio, ut ſi omnia cætera quadrent, una potius quam multiplex ratio eſſe videatur. Neque tamen ita eſſe unam Prophetiam, quæ cap. 23---35. continetur, dixerimus, ut perpetuo filo ab initio uſque ad finem omnia decurrant; ſed quod omnia ad unum titulum communem revocari poſſint & debeant. Ubi autem temporum continuatio ſit, id ſignis ſatis evidentibus indicatur. Adverti autem poteſt, quinque priora capita uſque ad cap. 28. cohærere, ibi vero ex occaſione ad priora fieri reverſionem.

§. C. Quin etiam notandum, Prophetias ſæpe proponi, ut hiſtorias, & quaſi in ὑποτυπώσει variam variorum temporum conditionem. In ſingulis autem articulis etiam poſſe reperiri verba tanquam commemorantia ſuperiorum temporum geſta, vel etiam tanquam promittentia, comminantia aut prædicentia in poſterum. Exemplum vid. ad Hoſ. 10: 2.

§. CI. Solet autem Prophetia à principiis ad extrema procedere per certos temporum & rerum in iis gerendarum gradus & articulos, ita aptos & conjunctos invicem, ut unus continuus temporum & rerum gerendarum tractus & decurſus eſſe videatur, nec fieri ulla vel tranſpo-

ſitio

ſitio aut confuſio, vel luxatio aut hiatus, vel anticipatio partium videatur: neque ea, quæ ultimo aut medio loco geri debent, primo, aut vice verſa, ponantur, ſed prima congruentia primis, ſecunda ſecundis, tertia tertiis, & rurſus ſecunda ſubſequentia primis, tertia ſecundis, & ſic deinceps, aptiſſimum ubique tum ordinem & *ἀκολουθίαν*, tum conformitatem & harmoniam ſuaviſſimam in oratione habeant. Id ita eſſe docemur, tum quia ſic optime intelligitur, quomodo *à principio extrema indicentur*, tum quia Periochæ propheticæ, in quibus extrema cum principiis per interjecta tempora junguntur, in Scriptura appellantur צְבָאִים / *Series* ſive *Ordines* rerum ſibi ſuccedentium. Ita enim Dan. 10: 1. *verbum revelatum Danieli* vocatur צָבָא גָּדוֹל *Series* rerum *magna*. Significatur enim hoc nomine Ordo rerum, & in ſpecie ordo militiæ, in quo vigil in locum vigilis, miles in locum militis venit, & quiſque habet tempus ſuæ functionis aut ſtationis. Vid. Job. 14: 14.

§. CII. Ita ſæpe accidit in Prophetia, ut populo attribuatur, quod populus diſtinctis temporibus facit perſonis variantibus ſecundum generationes. Sic Eſai. 45: 11. *Ventura interrogaverunt me*, ſcil. patres veſtri, ſancti, prophetæ, *& de opere manuum mearum præcepta dabitis mihi?* Nec mirum id videri debet in Prophetia, cum nihil ſit uſitatius in communi ſermone, quam ut eidem populo tribuatur, quod ei diſtinctis temporibus convenit.

§. CIII. Imo & hoc fieri neceſſe eſt in prophe-

phetiis, quæ finem cum principiis jungunt, ut nomina propria rerum, personarum, populorum, locorum, urbium, &c. ad quæ vel de quibus sermo habetur in una ejusdem Prophetiæ parte proprie & literaliter, in alia improprie & spiritualiter sint accipienda. Quum enim, ut supra probatum, Prophetæ antiqui res non tantum sui sœculi, sed etiam Novi Testam. explicarent, nec vocabulis typicis abstinerent, quid miramur, in uno sæpe contextu sermonis eisdemque Periochis eadem nomina non uno sensu distinctis locis ac temporibus accipi? & eisdem nominibus indigitari ea vel eos, qui priorum opera ac studia imitantur? Si, inquam, verum est, Prophetas Vet. Testam. non in suis tantum temporibus hærere, sed per omnem futuri ævi ac Novi Testamenti latitudinem exspatiari, quid in eo est absurdi, si dicamus ex. gr. Hos. cap. 1. & 2. usque ad vers. 16. sermonem esse de Israele antiquo & carnali usque ad ultimum ejus excidium & indurationem, quæ contigit sub Romanis: Inde à vers. 16. indigitari & compellari eam partem Israelis, quæ educta ex priori est Israel secundum promissionem succenturiatus veteri Israeli ascendenti ex Ægypto; & in ea reliquum statum Ecclesiæ Novi Testamenti usque ad finem sœculi explicari? Item Hos. 7: 8. 9. & 10. in quibus capitibus est rursus Periocha unversalis, quæ à tempore Prophetiæ usque ad Christum, à Christi adventu primo ad finem sœculi decurrit, cap. 7. & 8. Ephrajimum intelligi proprie de illa tribu, quæ ante capt. Assyriacam & Babylonicam defecit à regno & templo Dei; cap. 8. vers.

versu 3. post capt. Bab. Judæos intelligi, qui κατ' ἀναλογίαν illius prioris Ephrajimi à reliquis descîscentes in Ægyptum abierunt, ibique templum ad similitudinem Hierosolymitani ædificarunt. Postquam autem venerunt *dies visitationis* per adventum Christi, versu 7. rursus vers. 8. & seqq. propter similitudinem peccati Ephrajimum appellari Judæos refractarios & inobedientes, qui se Judæos religione appellabant, sed non erant. Post illorum autem dissipationem, cæteris paribus *Ephrajimum* denuo eandem ob causam indigitari eam partem populi Christiani, quæ variis hæresibus agitata prior à puritate doctrinæ Christianæ defecit, qualis fuit Ecclesia Græca, cap. 9. vers. 6. Denique interjecto tempore rursus Ephrajimum significare partem Ecclesiæ Evangelicæ sive in doctrina, sive in regimine à regula deflectentem, eadem analogia, & propter eandem causam vers. 11. Nemini, inquam, hæc incredibilia erunt, qui scient, & solere veteres Prophetas à suis temporibus velut initiis ad extrema excurrere, & Eliam, & Babylonem, & Ægyptum, & Davidem, & Sionem, & Tyrum, & multa alia πνευματικῶς poni persæpe, & aliquid saltem analogum significare.

§. CV. Id, inquam, facile credemus, si attendamus, esse talia nonnulla, quæ non possunt aliter ad historiam applicari, nisi supponantur habere mysticam significationem, atque etiam in eadem Periocha à proprio & literali significata esse mutata in figuratum. Prioris generis exemplum esto *Edom*. Per eum dicimus

aliquando literaliter intelligi posteritatem Esavi, aliquando gentem Judaicam profanitate simili Esavicæ primogenita sua calcantem, Idumæis mixtam, ad Idumæis rectam, persecutricem fratrum suorum, Christi & Apostolorum, atque ita nominatim accipi Es. 34: Jer. 49. Ezech. 35. & in Obadia: quomodo & Hieronymus recte hic accepit; *qui sunt æmuli Christianis, & persequuntur fratrem suum Jacob, populum supplantatorem; qui illis primogenita præripuit.* Id probatur 1. Quia est, ubi necessario debet, nec potest aliter accipi, ut Es. 66: 5. 6. 2. Quia evidentissimum est, & supra omnem ἀντιλογίαν, eo tempore, quo Edom cum Judæis junctus fuit, nondum impleta omnia in eum pronunciata oracula, & quum Edom non nisi in Judæis esset, non potuisse nisi in Judæis & cum eis judicari. 3. Quod Christus non prius esset revelandus, quam Edom Judæis esset admixtus. Debuit enim exhiberi tum, quum *Edom esset hæreditas & Seir, inimici Israelis.* Num. 24: 18. 19. *Et fiet Edom hæreditas, & fiet hæreditas Seir inimici ejus; & Israel aget strenue.* Et, h. e. tunc, *dominabitur aliquis ex Jacobo, qui perdet superstitem de urbe.* Id est Christus, qui & Hierosolymam & magnam illam civitatem in Prophetiis decantatam penitus aboliturus est. Hebræi contendunt per Edom significari Romanos, & cum iis Christianos, quorum Metropolis ipsis videtur esse Roma. Et sane valde antiqua est illa in Synagoga sententia, per *Edomum* in multis Prophetiis intelligi Romanum imperium, quod vix aliter in Talmude nominatur, atque

אדום

מַלְכוּת אֱדוֹם *Imperium Edomi*, vel רִשְׁעָה מַלְכוּת *Imperium improbum.* Hactenus ergo fatentur, alicubi ſtatuendum ænigma & denominationem unius populi nomine alterius.

§. CVI. Poſterioris inſtar eſt *Moab*, ſubjectum Prophetiarum Eſai. cap. 15: 16. & Jerem. 48. In his dicimus partim Moabitas genuinos, nempe Eſ. cap. 15. toto, & Jerem. 48: 1--28. partim, ubi Prophetia ad citeriora tempora progreditur, ut Eſaiæ cap. 16. & Jerem. 48:29. & ſeqq. Iſraelitas tum inſeſſores Moabitidis, tum religione, ſuperſtitione, animoque Moabitis conjunctos, ut poſt capt. Bab. fuerunt, intelligendos eſſe. Quia enim Moabiticæ quædam urbes Judaismum receperunt ſub Hyrcano filio Simonis, & alioqui Judæi tempore Chriſti per Moabitiden habitarunt, ſatis perſpicuum eſt, ſub nomine Moabitarum in hujus temporis conſideratione omnes Judæos poſſe intelligi. Quod & Lutherus voluit. Nec tantum poſſe, ſed etiam debere ſic accipi, hinc manifeſtum eſt, 1. quod Eſ. 16: 5. expreſſa eſt mentio regni in domo Davidis confirmati, quod non poteſt eſſe niſi regnum Chriſti. 2. Quia cap. 16: 13. Eſaias provocat ad Prophetias ante editas de Moabo, verbi cauſa Moſis, Davidis. At de Moabitis parum admodum Deus locutus eſt ante Eſaiam, de Iſraelitis autem habitantibus in locis Moabitarum, & communem cum ipſis cultum externum, communia peccata habentibus, omnia eadem.

§. CVII. Dum autem ſic à propria ſignificatione ad emblematicam & figuratam tranſitur, & variis ſubjectis hæc applicatur, cavendum

 eſt.

est. 1. Ne ab alio genere rerum hæc desumatur, quam ab iis, quæ primitius hæc nomina ceu proprias appellationes gesserunt, quæque in S. Historia claram expositionem habent. 2. Ne ratio communis emblematica mutetur; quam ubi retinent, quamvis mutatis subjectis, quibus applicantur, emblemata tamen manent eadem, nec mutari censentur. Ex. gr. quamvis nomen Ephrajimi tam variis subjectis, ut ante visum, applicetur, non tamen idcirco emblematis hujus communis ratio ullatenus mutatur. Semper enim notat partem populi Dei, quæ vel doctrinæ aut regiminis vitio, vel studio oppugnandi fratres, veteri illi tribui se assimulat. Sic regnum humanum, Idololatricum, admixtum habens populum Dei idololatris, omnia regens astu & vi ad populum Dei in servitutem & communionem peccati & abnegationem justitiæ, & regni Christi, subigendum, induratum contra verbum & plagas Dei, Ecclesiam mirabili potentia Dei & plagis multis liberatam retrahens, denique horribili modo interiens, ænigmatice *Ægyptus* in Scripturis appellatur. Id imperium est. 1. Gentile Romanum, quod persequebatur Christianos. 2 Hujus tradux quoad potestatem politicam & hæreditatem persecutionis, Roma, & potestatem in ea habens Papa cum Imperatore & regibus. Vid. Apoc. 11: 8. ubi magna civitas dicitur *in Spiritu* h. e. ænigmatibus Propheticis, *appellari Ægyptus*. Eadem omnium aliorum emblematum est ratio. Facile enim est in his omnibus rationem aliquam communem, quæ omnibus subjectis eodem nomine designa-

tis

tis ex æquo conveniat, invenire, ac retinere; neque idcirco emblemata mutantur, quoties sic diversis subjectis applicantur.

§. CVIII. Quamvis autem sic, uti ostensum, Prophetia per certos temporum gradus & articulos à principiis ad extrema excurrat, non tamen est necesse, ut id omne, quod proponitur in Prophetia, ad certum aliquem temporis articulum pertineat. Sunt quædam in Prophetia non unius temporis, sed vel sunt omnis temporis, vel saltem diutius durant, antequam finem ac impletionem suam habeant: Et fere semper usu venit, ut præmittantur ea, quæ continent Summam sive Propositionem eorum omnium, quæ deinceps particulatim explicantur. In horum ergo applicatione non tantum de uno tempore & uno implemento cogitandum est, sed fini atque initio applicari, imo ad diversa subjecta referri possunt. Exempla vid. Psal. 2: 2. Hos. 13: 12. Coll. 1. Cor. 15: 55. Hab. 1: 5. coll. Act. 13: 14. & rursus Hab. 1: 5. col. 1. coll. 2. Reg. 16: 8. 9. 10. & Joh. 19: 12. 15. item Hab. 2: 3. coll. Heb. 10: 37. 38. Sic Matth. 13: 3. 24. 31. 33. 44. 45. 47. septem parabolæ à Christo proponuntur, quibus excepta prima præmittitur præfatio: *Simile est regnum cælorum.* Unde apparet, primam parabolam pertinere ad omne tempus, quo prædicatur verbum Dei in mundo; cæteras exhibere aliquem typum, faciem ac conditionem Ecclesiæ Novi Testamenti, ita ut in illis sit Prophetia de rebus in regno Christi distinctis temporibus eventuris.

§. CIX. Fieri etiam potest, ut verba Pro-

hetiæ & omni tempori & certo temporis articulo conveniant. Ex. gr. Pſalm. 110: 2. In his utraque interpretatio conjungenda eſt generalis & Periodica, in theſi & hypotheſi.

§. CX. Non ergo eodem articulo temporis omnia, quæ in Prophetiis continentur, ſunt conjungenda, ſed ſucceſſive multa ſunt intelligenda, quæ ſunt diſtinctorum temporum. Hi temporum ac rerum gerendarum articuli inter ſe certis inſignibus ac notis ipſi orationi propheticæ impreſſis diſtinguuntur. Ne jam dicam de ſeptiformi diſtinctione ſæpius iterata & variis modis in Apocalypſi; quæ etiam non ad articulos, id eſt gradus temporis minores, ſed ad Pericopas, id eſt gradus majores demonſtrandos eſt inſtituta: Frequentiſſima atque ordinaria fere diſtinctionis nota eſt conjunctio *Et*, quæ ad ſequelam & ſeriem rerum indicandam ita adhibetur, ut ſimul diſtinctionem faciat, & conſecutionem proprie notat. Vid. Dan. c. 11. toto. Pleniores autem & magis expreſſæ diſtinctionum notæ ſunt hæ: *Illo die*, vel *In illo die*, *in die*, *quo*, &c. Vid. Eſ. 2: 20. 14: 3. 19: 16. 18. 19. 23. 24. 27: 1. 28: 5. Ezech. 29: 21. Obad. verſ. 8. Mich. 2: 4. 4: 6. 5: 9. 7: 11. Zeph. 3: 11. 16. Hagg. 2: 23. Zach. 12: 4. 6. 8. 9. 13: 1. *In tempore illo*. Eſ. 18: 7. Jerem. 31: 1. Dan. 12: 1. Zeph. 3: 19. 20. *In diebus illis & in tempore illo*. Joh. 3: 6. *Et erit*, vel *fiet*, *in die illo*, Eſ. 7: 23. 10: 20. 11: 10. 12: 1. 4. 17: 4. 7. 9. 23: 15. 25: 21. 27: 2. 12. 13. Jer. 24: 6. Hoſ. 2: 18. 23. Mich. 5: 19. Zeph. 1: 10. 3: 16. Zach. 12: 3. 13: 2. 14: 6. 8. 13. 20. *Dies eſt* &c. Mich. 7: 11. 12. *Tunc* Pſal. 51: 21. Eſai. 35: 5. 6.

Dan. 2: 35. 7: 11. Mich. 3: 4. Hab. 1: 11. Mal. 3: 15. Et sic in Evangelio τότε, Matth. 24: 9. 10. 14. coll. 16: 23. 40. item cap. 25: 1. *Nunc* Es. 33: 10. Hos. 8: 13. 15: 2. Amos. 6: 7. Mich. 4: 9. 11. 14. 5: 3. 7: 4. 10. Nah. 1: 12. πάλιν, *rursus*, q. d. alio atque alio tempore Matth. 13: 44. 45. 47. &c. Quæ omnia aliquando quidem congruentiam, sæpius tamen sequelam & ordinem in sermone Prophetico designant. Huc refer præfationem, *simile est regnum cœlorum* quam ad designandam aliam atque aliam faciem Ecclesiæ sub Novo Test. de Christo adhibitam in parabolis paulo ante advertimus.

§. CXI. Sed omnium clarissime hic ordo exprimitur per *Postea, Post illa.* Ut Es. 1: 26. Dan. 7: 6. 7. Mich. 3: 4. *Et erit post illa.* Joh. 3: 1. *Post septuaginta annos.* Esai. 23: 5. *Post septimanas illas sexaginta duas.* Dan. 9: 26. *Et post te surget.* Dan. 2: 39. &c.

§. CXII. In quibus autem Periochis hæ notæ non apparent, facile per comparationem aliarum Prophetiarum, & rerum ipsarum diversitatem aliis atque aliis partibus sermonis Prophetici expressarum, aut ex modo elocutionis & figuris dictionis diversis aut constructionis varietate, eas intelliguntur habere. Sic ea, quæ in versibus 2. 3. 4. Psalmi 85. dicuntur, non est necesse accipere, ut συναθροισμὸν, quasi idem sæpius dicatur. Libentius illa distinguimus secundum diversa tempora, quibus Deus gratiam suam exhibuit. Item Psalmi 9. diversarum partium exempla ex diversi temporis historia lubenter petimus, sequentes ordinem &

ἀκολα-

ἀκολεθίαν articulorum in claris Prophetiis deſignatorum: Nam cur non ſuſpicemur, Davidem in ſpiritu eadem delineaſſe Eccleſiæ in regno Chriſti certamina, quæ & alii Prophetæ delinearunt? Notandæ itaque ac deligendæ ſunt Periochæ propheticæ inſigniores, quæ ordinem rerum V. & N. T. clarius ob oculos ponunt, ut cum uſus poſtulat, ad eas referri aliæ & componi ad ſcrutationem atque intelligentiam earum poſſint. Talis eſt ex. gr. ea, quæ habetur Mich. 4. à verſu 8. uſque ad cap. 6.

§. CXIII. Sed Pſalmus 93. & iteratione phraſeos, & mutatione temporis, & mutatione phraſeos, ſatis indicat, oppugnationem regni Chriſti nec unius temporis eſſe, nec unius modi, aut per eoſdem. Huc pertinet, quod ſolent Rabbini, quando idem bis videtur repeti, ſtatuere, id diverſi temporis eſſe deſignationem. Cujus regulæ vid. exempla Eſai. 2:11. 17. 40:1. Obad. verſ. 15. Item quod dicunt, *Scripturam nunc* לְנֹכַח *directe*, h. e. per directam compellationem, *nunc* שֶׁלֹּא לְנֹכַח *non directe*, h. e. non compellando, tanquam de tertio, *loqui:* quamvis non æque ſemper commode ab ipſis hoc axioma applicetur. Vid. ad Pſ. 145:12.

§. CXIV. Sed magis inſignis eſt diſtinctio temporum indicata per diverſa ſchemata & figuras orationis. Quia enim Prophetia res diverſis temporibus gerendas à primis ad ultimas uno ambitu ſermonis complectitur, & hæ ſunt ſæpenumero valde diverſæ, hinc etiam fit, ut pro diverſitate rerum, ſermonis etiam Prophetici forma in diverſis Pericopis & Articulis ſæpe

variet,

variet, & ſit una pars ab alia valde diverſa. In multis Pſalmis Propheticis id obtinet, in quibus oratio una affectum diverſum diverſis conditionibus accommodatum tanquam in uno rei gerendæ theatro exprimit. Quia enim Pſalmi illi, ut & reliquæ Prophetiæ, plures Periodos temporis comprehendunt, hinc fit, ut mutato Eccleſiæ ſtatu mutetur etiam ſermonis genus, & querimoniæ, ſollicitæ atque anxiæ preces, deſideria ac vota, gratiarum actiones, ἐπινίκιοι acclamationes, &c. ſæpe miſceatur, prout ſcil. tempora alia aliis ſucceſſerint. Tales ſunt Pſalmi 28. 67. 94. 116. & ſimiles.

§. CXV. Et facilis quidem ex dictis hujuſmodi eſt textuum periodicorum reſolutio, ſi quis attendat. Nihil enim aliud ſignificatur, quum Eccleſia cum aliis atque aliis querimoniis, ſive de ejuſdem generis malis, ſive de ſimilibus, cumque gratiarum actionibus vel diverſis vel ſimilibus (ut Pſalmo 116. verſus 13. 14. itemque 17. 18. conveniunt.) introducitur, quam hoc, Eccleſiam poſt unam tentationem in aliam venturam, & ex omnibus liberandam eſſe, eaque de cauſa talem affectum communiter in fidelibus extiturum eſſe, qualem verba Prophetiæ exprimunt. Hoc autem futurum eſſe toties, & tot modis, & in tali ordine: quoties & quot modis, qualique ordine Prophetia Eccleſiam loquentem introducit.

§. CXVI. Sic itaque ipſa deſideria ac vota Eccleſiæ in S. literis à Spiritu Dei ſunt ante deſcripta; qui gemitus & verba à Deo exau-

dienda ad fiduciam orandi & sperandi constantiam dictavit. Ut certissime hinc constet, ea esse à Spiritu Dei, & æque valere apud Deum, atque si Christi ipsius essent propter ipsum & spiritum ejus, qui est in ipsis: & jure potuerit dicere Apostolus, αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις. *Ipse Spiritus pro nobis intercedit sine loquela gemitibus.* Rom. 8: 26. Quod Ecclesia sic orat, secundum voluntatem Dei orat, & scit se à Deo obtinuisse. Nam hisce gemitibus Spiritus hos dictans & excitans pro Ecclesia intercedit.

§. CXVII. Et quidem sic solet Prophetia diversi temporis cogitationes & sermones in una plerumque oratione conjungere. Ecclesia enim omnium temporum velut una est, quæ pro diversis occasionibus aliud atque aliud loquens introducitur. Sed & orationes Propheticæ πολυπρόσωποι sunt multæ. Tanquam in cœlesti concilio, ita in sermonibus Propheticis sæpe occurunt διαλογισμοὶ, & nunc hæc nunc illa persona introducitur loquens, velut in dramate. Talis διαλογισμὸς perpetuus est in Cantico Canticorum. Item in Psalmo 2. & 16. Add. & Ps. 87.

§. CXVIII. Quia autem res ita agetur, quemadmodum præscriptum est in Prophetia, hinc sæpe solet Prophetia in rem quasi præsentem venire, & de re quasi præsenti loqui. Igitur & in Prophetia non solum verba futuri temporis, sed etiam præsentis & præteriti, usurpantur de rebus futuris, quas Prophetæ in spiritu vident. Ut propterea, quod sæpe Prophetæ induentes

ani-

animos & uſurpantes verba eorum, qui res præſentes viſuri eſſent, loquantur de rebus repræſentatis in viſione tanquam præſentibus vel præteritis, & verba aptentur tempori τ῀ς ἀποκαταςάσεως ſive repræſentationis rerum futurarum, ipſos non de futuris loqui non ſit putandum. Add. ſup. Art. C.

§. CXIX. Et in hoc quidem genere interdum uſitatum proſopopœïæ prooemium præmittitur, v. g. *In illo die dices talia.* Ut Eſai. 14: 3. 4. Sed ſæpius tamen illud omittitur. Unde etiam fit, ut Prophetæ aliquando aliena verba ſic aſſumant, ut de ſe ipſis plane non loquantur, ne ut typis quidem. Vid. Eſai. 49. à verſ. 1. nominatim verſ. 6. & cap. 61: 1. 2. & ſic pluribus in locis. Nam proſopœïæ iſtæ apud Prophetas ἀκέφαλοι ſunt multæ. Quia nempe ut, quum res geritur, tales ſermones audiuntur, vel ſaltem audiri poſſunt, ſine omni nomenclatore, qui indicet, quis ille ſit, qui loquitur; ita Prophetæ in viſione ſermones audiunt & renunciant.

§. CXX. Hinc porro quoque eſt, quod tam ſæpe pronomen δεικτικὸν loco nominis expreſſi puta perſonæ, vel civitatis, &c. ſit adhibitum in Prophetia. Quia enim Prophetæ loquuntur de rebus quaſi præſentibus, loquuntur ad eum modum, ut ſolent ii loqui, qui in rem præſentem veniunt, qui etiam digito demonſtrare poſſunt ea, de quibus loquuntur; ita ſcil. ut non exprimant id, quod indigitant, ſed ſubintelligendum lectori vel auditori rebus exſtantibus relinquant. Exempla vid. Pſ. 12:

 8. 119:

8. 119. 127. 128. 149: 6. & passim alibi. Huc refer, quod de ellipsi usitata nominis agentis sive subjecti in lingua Hebræa est observatum Part. I. Art. LIX.

§. CXXI. Adduntur quandoque & numeri annorum, ad eosque in certa prius intervalla certosque articulos descriptos ac digestos ordo rerum dirigitur in Prophetia, indicato interdum & initio exsecutionis earum, & quo quidque temporis intervallo sit gerendum. Ut nominatim Daniel. cap. 9: vers. 24: 25. 26. 27.

§. CXXII. De his temporum mensuris sæpe interpositis Prophetiæ, ad eam distinctius cognoscendam, hic notandum 1. Eas non semper accipiendas proprie, quod docet Esaias cap. 16: vers. 16. ubi facit mentionem *annorum, quales sunt anni mercenarii*; alios esse annos innuens, qui non sint eodem modo intelligendi. 2. *Annum* semper valere in Scriptura 360. & *mensem* 30. dies, quemadmodum constat ex historia diluvii. 3. *Annum* comparari *diei* in Prophetia. Vid. Ezech. 4: 4. 5. Quemadmodum enim dies alter fit, quando ad nos redit Sol; ita quando Sol tale tempus iterum facit, positus in eodem loco Zodiaci, novus quasi dies est. Et hinc dies *mille ducentos & nonaginta*, Dan. 12: 11. & *dies mille ducentos & sexaginta*, Apoc. 11: 3. 12: 6. nemo dubitaverit esse totidem annos, quibus nempe *mille anni* inclusionis Satanæ alibi designati (Apoc. 20: 2. 3. 7.) includantur. 4. *Septimana* ex analogia, id est septem dies, sunt septem anni; & *septuaginta septimanæ*, 490. anni, Dan. 9: 25. 5. *Mensis*, id est triginta

ginta dies, eadem ratione ſunt triginta anni, Zach. 11: 8. & *menſes quinque* anni 150. *cruciatus locuſtarum*, Apoc. 9: 5. 10. & *menſes quadringinta duo*, Apoc. 11: 2. 13: 5. *dies* id eſt anni *mille ducenti & ſexaginta*, ex Apoc. 11: 3. 12: 6. Et *dies* rurſus pro *anno*, id eſt pro 360. diebus, ſive annis; ſiquidem *dies tres & dimidius* Apoc. 11: verſ. 9. ſint dies ſive anni 1260. de quibus jam demonſtratum.

Nec tamen hæc ſunt perpetua. Nam eſt ubi *annus* ænigmatice non 360. dies ſive annos, ſed in genere magnam aliquam temporis periodum, nempe ſpatium 10. annorum, videtur ſignificare, & *ſeptem anni* 70. annos, ut Ez. 39: 9. coll. Eſ. 23: 14. & *ſeptem menſes* eadem analogia 5. annos & 10. menſes. Ibid. Ezech. 39: 12.

§. CXXIII. Adde quod non ſemper ſoli numeri omne intervallum inter terminum inchoantem & finientem amplectuntur. Sed vel temporis qualitas aliqua numerum ſupplet, vel quod excedit numerum, in Divinâ poteſtate ponitur, ut *non minus* definito tempore ſpatium notificatum intelligatur, reliquum vero parvum fortiſſis, reticitum. Qua ratione omnis circa exoticæ hiſtoriæ diſcordiam ſcrupuloſitas tollitur. Reliqua de numeris propheticis vid. inf. Art. CL. & LI.

§. CXXIV. Supereſt hic notandum, quod Prophetia præterquam quod de futuris aliquando figuris utatur & typis ſive vocibus, quæ ſunt figurarum & troporum, quod etiam quandoque, ut ſupra oſtenſum, rem & figuram miſceat; utatur ut plurimum terminis in-

definitis, ita ut momenta temporum, locos, personas, aliasque circumstantias & species rerum reliquerit in Dei potestate; sed his tam aptis tamen & commodis, ut implementis exstantibus & formis rerum, ad has significandas singulariter delecti, neque accuratiores ulli inveniri aut exoptari posse videantur. Sic *prævidens Scriptura, quod ex fide justificet gentes Deus, promisit ante Abrahamo, benedicentur gentes in te.* Gal. 3: 18. ex Gen. 18: 7. Dixi *ut plurimum.* Nam interdum & personas nominatim expressas legimus; ut Esai. 8: 2. 44: 28. 45: 1. 4. Matth. 23: 35. & initium exsecutionis rerum gerendarum, & quo quidque articulo sit gerendum, simul indicatum; ut Matth. 24: 3. 15. 34. Add. Matth. 16: 28. Sed id rarius est. Sunt & nonnulla, quæ prorsus Scriptura nos voluit ignorare; ut dies & hora adventus Christi, Matth. 24: 3. & quæ sunt alia ejusdem generis.

§ CXXV. Sed nos jam reliqua componamus, & postquam demonstravimus, solenne esse Prophetis, ut à primis, quibus vixere, temporibus ad ultima ordine & gradatim procedant, idque faciant multis vicibus & modis, terminis quidem ac vocibus quoad modum & circumstantias rerum gerendarum, vel indefinitis, vel ænigmaticis, aptissimis tamen ad res suo tempore exstantes significandas, & ordine ac partibus sermonis ordini ac partibus temporum ita accommodatis, ut una continua rerum futurarum historia esse videatur: Jamnunc videamus, quæ sit ratio Prophetiarum interpretandarum, & veri earum subjecti in unoquoque Articulo reperiendi. Et

Et ad sensum quidem indefinitum ac generalem sermonis Prophetici, quique in verbis ipsis & contextu orationis proxime atque immediate resideat, inveniendum, nobis ministrabunt, 1. Analogia fidei ac testamenti divini, id est quod de mysterio salutis & fœdere Dei ex Scriptura didicimus. 2. verborum proprietas. 3. Phrasium & sententiarum conformitas. 4. Scopus & series antecedentium & consequentium, & cætera omnia, quibus sensus cujusque partis orationis solet ac debet investigari, de quibus in parte superiore hujus Hermeneuticæ est satis superque demonstratum.

§. CXXVI. Ut autem suum cuique Prophetiæ subjectum assignemus, quo sensus definitior reddatur, adhibendus 5 & canon sive historia temporum, & ordo temporum cum ordine sermonis est comparandus. Hic enim locum habet illud Irenæi: *Omnes Prophetiæ priusquam habeant effectum, ænigmata & ambiguitates sunt hominibus: cum autem venerit tempus & evenerit, quod prophetatum est, tunc Prophetiæ habent liquidam & certam expositionem.* lib. 4. cap. 43. Et faciendum, quod Cyrillus in expositione Prophetiarum oppido necessarium existimat: Χρῆναι δέ φημι, inquiens, τοὺς θέλοντας διατρανοῦν τὰ οὕτως ἰσχνὰ καὶ αἰνιγματώδη τῶν θεωρημάτων πλάτει διανοίας ὄμματι περιαθρεῖν ἐπείγεσθαι καὶ μάλα εὐφρόνως τοῦ το μὲν τῆς ἱστορίας τὸ ἀκριβές, τοῦτο δὲ τῆς πνευματικῆς θεωρίας τὴν ἀπόδοσιν

ἵνα

ἵνα πανταχόθεν τοῖς ἐντευξομένοις ἐκβαίη τὸ ὠφελεῖν, καὶ ἡ τῶν προκειμένων ἐννοίας διασάφασις οὐδὲν ἔχουσα ἐνδεὲς διαφαίνοιτο. Ob oculos, inquam, habenda ſunt omnia ea, quæ ex hiſtoria ſuperiorum temporum conſtat in populo Dei & reliquo mundo tam ſub Vet. quam ſub Novo Teſtamento uſque ad tempora noſtra eſſe facta, & his cum Prophetia collatis tentandum, num eodem ordine, quo geſta ſunt poſſint verba Prophetiæ Eccleſiæ, aut illis, de quibus prædictum, ſive in Eccleſia ſive extra eam, proprie vel typice ſumpta, ſine ulla contorſione, in maxima emphaſi applicari. Quum enim, ut jam ſæpius eſt dictum, Prophetæ omnes ſtatum mundi & Eccleſiæ deſcribant uſque ad conſummationem ſœculi, quid ad earum intelligentiam eſt efficacius, quam lumen hiſtoriarum? & quum eodem ordine ſingula prænuncient, quo ſunt geſta, quid eſt promptius, quam ut ſingulos rerum articulos, prout ſibi ſuccedunt & ſuccenturiantur in hiſtoria, ordini verborum applicemus? Ut ita in diſtinctione ac digeſtione temporum ad ordinem hiſtoriæ ac rerum geſtarum tota ratio ſolidæ Prophetiarum intelligentiæ conſiſtat.

§. CXXVII. Ut autem à ſimpliciſſimis ac facillimis cognitu initium fiat & habeat meditatio noſtra aliquid certi, à quo omnis expoſitio ſacrorum oraculorum, ut à prima origine expullelet, & inde ad reliquas partes derivetur, primum omnium conſiderare oportet id, quod maxime in Prophetia univerſale

le eſt. in quo explicando eſt omnis occupata, ex quo deſcendit, & vitam quaſi ac formam ducit omnis Prophetia. Facile autem apparet ex iis, quæ ſupra Art. LVII. ſunt dicta, id perpetuo agere omnem Prophetiam, ut explicet *Diem Domini.* Per hunc diem pronum eſt intelligere totum tempus gubernationis mundi & Eccleſiæ, hunc tandem exitum habens, ut Deus ſolus ſit magnus, & agnoſcatur ac celebretur, id eſt revera regnet in toto mundo & Eccleſia. Nihil prius, nihil facilius, ubique hoc regno Dei occurrit in omni Prophetia; hoc ejus initium eſt, & medium, & finis; in regno Dei tanquam ultimo actu Divino gubernationis in mundo & Eccleſia omnis comprehenſio, &, ut ita dicam, ſcena Prophetica terminatur. Ut non poſſit videri eſſe ordine inſtituta ea interpretatio Prophetiarum, quæ non ſit facta intuitu hujus regni, ejuſque majeſtati ac magnificentiæ non ſit quodammodo attemperata.

§. CXXVIII. Poſt deſignatum hunc diem magnum, utpote omnia ſœcula à condito mundo ad conſummationem eorum complectentem, notanda eſt ejus primaria & maxime univerſalis diſpertitio in Prophetia. Hæc enim ſimiliter ut ſimplicior ac facilior cognitu reliquis, eſt prius veſtiganda. Hic vero in V. Teſt. nullam invenimus Periocham ex iis, quæ principium & finem per intermedia connectunt, quæ non in duas inprimis partes majores ſive duo tempora diſtribuat ſeſe. Ita enim diſerte Eſaias duo tempora diſtinguit; unum; quod appellat *Tempus primum*, ſive *prius*, alterum,

 quod

quod *posterius*. Es. 8: 23. Item Prophetia meminit *Temporum*, Dan. 7: 25. & 8: 19. Hab. 2: 3. *Annorum*, Hab. 3: 2. Es. 61: 2. *Dierum*, Jer. 17: 11. & S. Paulus *Sæculorum*; quorum alterum jam ad finem vergens vocat *Sæculum hoc*, 1. Cor. 2: 6. 8. Eph. 1: 21. alterum, quod jam instabat ac præ foribus erat, *Sæculum futurum*, Eph. 1: 21. Qui & *præsens tempus* vocat id tempus, quo sacrificia offerebantur; Hebr. 9: 9. & Ecclesiam N. T. in plenaria libertate agentem *Habitabilem futuram*. Hebr. 2: 5.

CXXIX. Hæc tempora non tam numerando sœcula & genealogias, quam conditiones vetusti temporis à novo removendo, discernenda sunt. Nimirum decretum Dei, quod habuit ab æterno, de regno inter homines erigendo, cujus decreti exsecutio, consistens in certa gubernatione hominum, *Dies Jehovæ* appellatur, duplicem generalem admittit œconomiam, prout duplici ratione Deus exsequi hoc decretum moliebatur: 1. Quatenus per judicia & beneficia singularia, quibus videretur posse ac debere homo lapsus & carnalis, si quid in eo sit virium ad se convertendum ad Deum, & dignum faciendum gratia ac salute æterna, ad id faciendum potenter excitari, necessitatem gratiæ ac doni cœlestis tantisper differendi, erat manifestaturus. 2. Quatenus exhibita jam causa salutis, & Christo per passiones consummato, ingentibus iterum judiciis erat vindicaturus eos, qui tantam salutem negligunt, & profligatis tandem omnibus iis, qui veritati in Evangelio patefactæ non obediunt

diunt ac resistunt, regnum amplissimum occupaturus in toto mundo. Pro hac duplici Oeconomia duo sunt tempora gubernationis mundi & Ecclesiæ, quorum utrumque suis characteribus insignitur & ab altero distinguitur in Prophetia. Nimirum alio atque alio respectu prius tempus sive annus Promissionis, posterius tempus sive annus Evangelii, sive Annunciationis; prius Iræ & Excandescentiæ sive Severitatis, posterius Gratiæ; prius Tolerantiæ, posterius Iræ sive Ultionis; prius Visionis, scil. secundum spem, posterius Obsignationis Prophetæ, aut Visionis scil. secundũ rem, &c. appellatur. Quæ omnia diligenter sunt notanda discipulo prophetiæ, antequam ad alia applicet sese.

§. CXXX. Et notatu dignum est, nullam esse insigniorem Periocham in V. Test. in qua non hæc prima distinctio temporum habeat locum. Omnes enim à temporibus Prophetarum I. usque ad Christum, deinde à Christo usque ad finem sæculorum progrediuntur. Ut ita, quod fieri debere ex dictis patet, Christus ubique inter hæc duo tempora, sive, ut loquitur Scriptura, Hab. 3: 2. *in medio* horum *annorum*, inveniatur; ne quis putet, in Christi adventu & beneficiis quibusdam generalibus Novi Test. Prophetiam V. T. terminari.

§. CXXXI. Ab hac prima distributione bimembri videndum est, in analysi Scripturæ, ecquæ ulterior sit distributio facta, tam hujus, quam illius temporis, in Prophetia. Et reperiemus inquirendo, utrique Tempori jam notato iterum sua assignari *tempora* minora,

 h. e.

h. e. *dies*, *annos*, *septimanas*, *menses*, ut totidem gradus & progressus, per quos paulatim ad consummationem alterutrius eatur. Sic priori adscribuntur *Tempora*, Dan. 9: 25. *Anni*, Zach. 1: 12. 7: 5. *Septimanæ*, Dan. 9: 25. 27. *Menses*, Zach. 11: 8. *Dies*, Dan. 10: 14. Mich. 4: 1. ubi simul extremum s. finis iisdem adscribitur. Posteriori etiam designantur sua *Tempora*, Dan. 7: 25. 12: 7. cum Ap. 20: 3. *Anni*, Es. 23: 15. Ap. 20: 2. 3. 7. *Menses*, Ap. 11: 2. 13: 5. *Dies* Dan. 12: 11. 12. Ap. 2: 10. 11: 3. 9. 12: 6. Imo *Hora* Apoc. 8: 1. Ut hinc etiam appareat, non pati hanc distributionem, ut in uno vel altero tempore in generalibus quibusdam vel judiciis vel beneficiis, quæ uni tempori non magis quam alteri conveniant, subsistamus atque immoremur.

§. CXXXII. In his temporum gradibus ac membris iterum facto à primo generali tempore initio, discipiendum, quot & qualibus rerum gerendarum articulis, tanquam notis & characteribus, illud distinguatur. Et facile intelligemus, conditiones prisci temporis, quibus tanquam notis illud distinguitur, consistere in beneficiis & judiciis, quæ Deus decreverit, ut in reliquum mundum, sic præcipue in populum selectum exercere. Hæc ergo beneficia & judicia, ut sui quique temporis characteres in Divinis oraculis diligenter scrutandi sunt ac notandi.

§. CXXXIII. Hinc gradu facto ad tempus alterum, quod est revelatæ salutis, illud quoque omnibus suis characteribus & signaturis diligenter à Prophetis annotatum ac descriptum esse advertemus. §. CXXXIV.

§. CXXXIV. Quin etiam ut hæc meditatio tanto plenior ac facilior exiſtat, operæ pretium eſt, ut ſiquidem in deſcriptione utriuſque temporis, ſive in Prophetia, ſive in Hiſtoria, Spiritus S. deſignaverit partium quarundam majorum diſtinctas quaſdam notas ac cæſuras, has prius annotemus, & ſuis characteribus diſtinctas, prout partium ordo requirit, diſponamus, antequam ad ſingulos rerum gerendarum articulos, qui ſub iis debent contineri, accedamus. Hæc membra atque intervalla majora Propheticæ orationis à reliquis præciſa, & ſuos ſeorſum Articulos, per quos à principiis per intermedia ad fines quæque ſuos progrediantur, habentia, *Pericopas*, *&* *Periodos*, appellemus licet. Sic notum eſt, Apocalypſin totum tempus Novi Teſtamenti in ſeptem Periodos, quas modo *Sigilla*, modo *Tubas*, &c. appellat, diſtribuere. Item S. Matthæus cap. 1. totum tempus exſpectationis Chriſti in diverſos ſtatus populi apte diſtribuit; idque ut Deum paulatim ad regnum libertatis introducendum omnia præpârantem commendet. Habuit enim populus primo Legem poſt Libertatem patrum: deinde Regnum: tum in captivitate fuit tribus Judæ: tum redditi Judices. Tandem poſt exſpectationem ſatis longam venit Chriſtus, impletis omnibus, quæ ante fieri debebant, ſublato ſceptro Davidis, ſparſo populo inter gentes, toto mundo ſub unum imperium reducto. Is orſus eſt regnum ſpirituale.

§. CXXXV. Nec tantum Evangeliſta, ut in hiſtoria, ſed etiam ipſa Vet. Teſt. Prophetia

ita diſtinxerat. Ex. gr. ab Abrahamo ad exitum Iſraelis ex Ægypto deſignat annos 480. 2.Reg 4: 1. A Salomone ad templi deſtructionem & capt. Bab. annos 390. Ezech. 4: 5. & Pſ.80: 6. Hinc dilapſis 70 annis captivitatis 70 ſeptimanas annorum, Dan. 9. Item Eſ. 29: 1. duo *Anni*, id eſt, duæ Periodi inhabitationis Hieroſolymæ, & cultus cerimonialis in templo & altari obeundi diſtinguuntur. Atque hæc eſt ratio, cur nos ſimiliter in hoc opere totum tempus veteris gubernationis in ſex Periodos diſtinxerimus, quarum Prima à condito mundo ad Abrahamum; Secunda ad Moſen; Tertia ad Solomonem; Quarta ad Captivitatem Babylonicam; Quinta ad nativitatem Chriſti; & ſexta ad Chriſti aſcenſionem in cœlum pertineret; quia ſc. præter rerum ipſarum claram ac notabilem differentiam, ipſam Prophetiam & S. hiſtoriam in ea diſtributione nobis præeuntem habebamus, à cujus auctoritate religio erat vel latum unguem diſcedere.

§. CXXXVI. His itaque animadverſis primariis rerum Propheticarum capitibus atque intervallis, quæ pro totidem ſignis & quaſi paſſibus aut veſtigiis habeantur, Chriſti quidem primi adventus in humilitate, ſub tempore primo, ſecundi autem adventus in gloria, ſub tempore ſecundo, & notato, quid primum, quid ſecundum, quid tertium antecedat Chriſti adventum, & cum quo ſigno Chriſti adventus ſit conjunctus; facile erit, adhibita porro luce hiſtoriarum, in unaquaque Periodo, quotquot ſunt Articulos invenire, atque etiam, quæ generaliorem conceptum habent,

&

& vel indefinita, vel in nominibus analogis certarum urbium, terrarum, perſonarum, vel rerum ceu typorum ac figurarum, vel etiam in proſopopæiis ſine procemio & abrupte, vel non expreſſis nominibus agentium aut perſonarum, vel pronominibus tantum δεικτικοῖς, ſunt propoſita, quæ & cujus temporis eventa ſignificent, in quo ſubjecto verificentur, atque implementum ſuum Propheticum habeant, in iſto ordine determinare.

§. CXXXVII. De cujus determinatione ſubjecti Prophetici in quolibet Articulo, ut quouſque jam ſit ſubjectum cujuſque Articuli ante rem geſtam in S. Scriptura determinatum, & quid huic determinationi ab re geſta perfectionis accedat, ut conſummatam tandem atque impletam formam habeat, & defunctum oraculum ſuo munere videatur, jam paulo diſtinctius eſt explicandum.

§. CXXXVIII. Notandum itaque, quamvis ſic verba indefinita & ænigmatica ſua generalitate & obſcuritate animum ſuſpenſum & ambiguum debeant tenere, ut ad certum rerum genus, de quo verba Prophetiæ veniant interpretanda, revocari non poſſe videantur; quamvis etiam hæc dubitatio ac incertitudo multum debeat augeri, quando, ut ſupra notatum, vel eſt proſopopœia ἀκέφαλος ac ſine procemio, vel ſermo nulla ſubjecti aut agentis indicatione abruptus, vel pronomen δεικτικὸν loco nominis: non ita tamen id fieri, ut non vel in ipſa re, vel in contextu ſermonis aliqua relicta ſint indicia & veſtigia, ex quibus quo

de

de genere rerum ſint intelligenda, poſſit exiſtimari. Primo enim quando nomen ſubjecti non exprimitur omnia prædicata conjunctim inſtar definitionis indicant ſubjecta; ſi ſit nimis generale & indefinitum, vel prædicata teſtantur de ſubjectis: Talia enim ſunt ſubjecta, qualia permittuntur eſſe à prædicatis: Vel exitus Periochæ ſubjectum Prophetiæ demonſtrat; in quam rem notabilis eſt animadverſio Hieronymi: *Juxta conſuetudinem ſuam verba Prophetalia in fine panduntur;* הַפָּסוּק מוֹכִיחַ עַל רֹאשׁ סוֹף, *finis Periodi* vel *ſententiæ arguit initium ejus*, dicunt Rabbini; vel ut Abarbenel, תְּחִלָּתָהּ סוֹף הַנְּבוּאָה מוֹכִיחַ עַל, *finis Prophetiæ arguit initium ejus.* Sic v.g. ex iſtis verbis Eſaiæ cap. 11. verſ. 9. *Plena erit terra cognitione Domini;* cognoſcitur, ut ex oppoſitio, quid ſit *læſio & deſtructio Aſpidis & Baſiliſci*, ibid. verſ. 8. nim. ut exſtinguatur & ſupprimatur veritas per ſeductionem etiam per excidium eorum, qui veritatem agnoſcunt. Item *mons ſanctus Domini*, ibid. verſ. 9. arguit locum habitationis Eccleſiæ intelligi. Ex horum autem analogia patet, quid ſint *lupi & agni*, verſu 6. &c. Item in Prophetia de Tyro cap. 23. Eſaiæ nos maxime movet finis capitis, ut putemus, omnia pertinere ad citerius aliquod tempus. Nam verſus ultimus hujus capitis non ad prima tempora Eccleſiæ Chriſtianæ, ſed ad ultimos dies mundi pertinet. Sed quod ex hac regula ad Obadiam colligat Abarbanel, ſi extrema nondum ſint impleta, totam Prophetiam pertinere ad tempus futurum, in eo fallitur: Poteſt enim finis Prophetiæ pertinere ad tempus futu-

futurum, quum initium pertineat ad præteritum: ita ut Prophetia aliqua sui parte sit impleta, aliqua parte non: quia prophetiæ res ordine & successive proponunt.

§. CXXXIX. In prosopopœiis ἀκεφάλοις est subintelligenda hæc aut similis præfatio. *Aliquando aliquis ita loquetur. Erit aliquando aliquis, qui hoc sermone jure suo uti poterit.* Facile enim est in his talem aliquam formulam subintelligere; & ipsum sermonis genus eam postulat; quum sit evidens, hos sermones ita pronunciatos ex abrupto non posse intelligi, nisi quis animo concipiat aliquem de re nova ac insolenti visa alio atque alio tempore sic pronunciantem. Tali autem formula subintellecta ex ipsis verbis, quæ quis loquens introducitur, potest cognosci persona, quæ loquitur. Similiter quum talis sit plerumque sermo Ecclesiæ & singulorum fidelium, diversum affectum diversis conditionibus in una oratione accommodantium facile intelligimus, nobis eum sic considerandum esse, quasi Spiriritus Sanct. præfaretur in hanc sententiam; *Ecclesia Christi in distinctis statibus hunc in modum loquetur ad Deum*, nunc orans in periculo, nunc gratias agens pro Divina exauditione, & ad ulteriorem benedictionem anhelans, eamque precibus suis expetens, in fide Divinæ promissionis.

§. CXL. Et sic quidem ipse contextus subjectum Prophetiæ, quod cæteroquin ipsa natura verbi & conceptus generalior, ipsaque forma orationis, qua exprimitur aut supprimitur, incertum relinquit & ambiguum, utcun-

que reſtringit & determinat, ut qualitas ſaltem ejus, & cujus generis ſit, diſtinctius cognoſcatur. Ut autem hæc cognitio ac determinatio ſubjecti, ſaltem ad qualitatem ejus cognoſcendam, illuſtrior ac certior evadat, ad primariam illam diſtributionem temporum omnisque Prophetiæ, quam ſupra diximus Art. CXXVIII. & CXXIX. reſpiciendum eſt, videndumque, in quo tempore pericopa illa, quam tractamus, verſetur. Non enim vulgariter ſunt verba Spiritus Sanct. accipienda, ſed ut ſuadet in Vet. Teſtam. analogia Promiſſionis, in Novo Evangelii. Sic ſermo Pſalmi 78. inprimis verſ. 1. & 2. ſub Vet. Teſtam. quamdiu lex & Prophetæ prophetabant, à nemine ut proprius & congruens ſermo dici potuit. Quæ enim verſ. 1. & 2. habentur; ſunt verba tanquam Regis ad populum: & tanquam Prophetæ ænigmata præcedentium temporum ſe enarrare, quanquam non ſine parabola profitentis. Quod quum faceret D. Jeſus, recte Apoſtolus Matth. cap. 13:35. id, quod hic verſ. 2. ſcriptum eſt, de Chriſto prædictum eſſe affirmat. Nam Chriſto loquente in parabolis, dicit, impletum eſſe, quod hic legitur. Itaque cum dicitur verſ. 1. *Auſculta, popule mei*, cum ea verba nemini de populo, ſed Domino populi conveniant, facile eſt ſubaudire, tanquam procemium propheticum tale: *Olim ſurget in Iſraele, qui ita loquetur: Aliquando talis ſermo audietur.* cui oportet omnes attendere.

§. CXLI. Comparandæ ſunt & aliæ Prophetiæ, inprimis eæ, quæ de rebus iisdem vel

vel ſimilibus in eodem Articulo loquuntur. Iisdem: Sic nomen ſuppreſſum per pronomen δεικτικὸν ſæpe obſcurum eſſet, niſi vel à prædicatis, vel ab aliis prophetiis lux eſſet. Item ænigmata Scripturarum & parabolæ ſæpe non intelliguntur, niſi interpretationem haberent ex aliis oraculis. Similibus: Nam diligens lector in Prophetiis annotabit in diſcrepantibus temporum articulis vel unam aliquem effectum tanquam ſui temporis characterem: eumque effectum comparabit cum alio convenienti effecto & charactere, qui in alia Prophetia ſignatur. Verbi cauſa; Eſai. cap. 9. legimus, *principatum devolutum iri in humerum Filii*, & quidem ad *amplitudinem* principatus & ad *pacem* ſine fine. Eſai. 2. *Legem Domini & verbum ejus exiturum Hieroſolyma, & gentes ituras ad montem domus Dei.* Eſai. cap. 3. dicitur, *Deum habere judicium cum Senioribus.* Eſai. cap. 14: 1. *Advenas adcorporatum iri domui Jacobi.* Atque hoc ipſum aliis atque aliis locis explicatur. Hoc eſt, quod Heb. 1: 1. legitur πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως. & Pſal. 79: 2. *Aperiam in parabola os meum, ut ſcatebra effundam ænigmata ab antiquo.* Non poſſumus etiam non ea quæ ſimilia ſunt & ſimilibus phraſibus indicantur, comparare. An vero ſint ejuſdem temporis, ordo hiſtoriæ Prophetiæ ordini congruens indicare debet. vid. ad Pſal. 124: 4.

§. CXLII. Inprimis Prophetiæ ſuperioris temporis & promiſſiones Patribus factæ ad eam rem ſunt efficaces. Nam qualia prædicata qui-

bus ſubjectis conveniant, ſæpenumero patet ex tenore Promiſſionis, quæ in paradiſo primitus edita eſt, & patribus ſæpius repetita. Vid. ad Pſalm. 40: 1. Sic quum Adam & patres acceperint promiſſionem de ſemine, in quo eſt benedictio, redemptio, ſanctificatio, juſtificatio; de rege, & quidem ex domo Davidis, cujus regnum ſit univerſale; quis tam hebes & pervicax exiſtere poteſt, ut quæ maxima de aliquo rege dicuntur, qualia ſunt, quæ leguntur Pſal. 45: 72. ea non intelligat, aut nolit, de illo *ſemine* dici.

§. CXLIII. Ex his jam elucet, quid non ſolum contextus & antecedentia atque conſequentia orationis, ſed etiam comparatio aliarum Prophetiarum faciat ad ſubjecti cujuſque Prophetici determinationem. Quæ autem indefinitius dicta per Prophetias parallelas non ſunt determinata, in his eſt noſtrum ante rem geſtam ejusve applicationem eam generalitatem retinere, ne vel verbis aliquid adjiciatur à Deo non dictum, vel à ſenſu detrahatur.

§. CXLIV. Et facit quidem hæc ſubjecti indicatio ac determinatio generalis ſic facta ex Scripturis, ut ejus ſaltem qualitatem, & in quo genere rerum ſit exſpectandum aut inquirendum ejus implementum, ſaltem probabiliter, & quantum id fieri poteſt ante rem geſtam, ejuſque applicationem, ad ſpem faciendam, & ſcrutationem dirigendam, cognoſcamus. Quod ſi ulterius non placeat illud veſtigare, vel etiam antequam id fiat, ut in quo genere rerum ſint quærenda implementa prophetiarum, id certius etiam conſtet, tum ut aliquem in ante-

ceſſum

ceſſum colligamus uſum, ut reliquæ Scripturæ, ſic Prophetiarum, poſſunt ea, atque adeo neceſſe eſt, ut quæ hactenus inventa ac determinata ſunt ex Scripturis, ad ſuam quæque claſſem & genus rerum referantur, ſive poſſunt in Theſi conſiderari, antequam in Hypotheſi ſpectentur. Nempe referentur vel ad regnum Dei, vel ad regnum Diaboli. Et ſi ad regnum Dei, vel ad tempus exſpectati Chriſti, vel patefacti, vel ad omne tempus. Eritque aliquid vel Dei vel Chriſti, vel hominis, vel cuicuimodi id ſit. Et in hac potiſſimum meditatione διδασκαλία verſatur.

§. CXLV. Poſſunt etiam ea, quæ indefinitius dicuntur, certis eventibus ex cujuslibet temporis hiſtoria petitis, tanquam exemplis, quibus illuſtrentur, accommodari; & de iis hæc ſcripta eſſe ſi non in ſpecie, ſaltem in genere, tuto affirmari. nempe ſi eventus nulla in parte prædictione generali refragetur.

§. CXLVI. Quin etiam cum Prophetiæ partes in generali ſuo conceptu videantur diverſis accomodari poſſe ſubjectis, non ſunt judicandi diſſentire, qui ſubjectis aliis atque aliis, dummodo ſimilibus, & ad idem genus pertinentibus, eas partes applicant.

§. CXLVII. In hac vero applicatione uſuque generali Prophetiarum hæc ſunt obſervanda: 1. Quæ generaliter dicuntur in S. literis, ea poſſunt late ut multis analogice vel æquivoce, & ſtricte, ut paucis vel uni conveniunt, explicari; quæ autem expreſſius & ſpecialius dicuntur, ea minime ſunt per generalem & latam explicationem, quæ oſtendat

subjectum cui dicta quovis modo & tantum non competunt, extenuanda. In eo est genere Psalm. 45. 2. Ut cavendum est, ne illa, quæ de hominibus dicuntur, amplificemus nimium; ita ex altera parte æque diligenter cavendum est ne ea, quæ de regno Christi dicuntur, in quo est gloria Dei, extenuemus. Vid. Part. I. Art. XIX.

§. CXLVIII. Ut autem tandem inveniamus subjectum Prophetiæ non tantum generale & indefinitum, sed etiam specificum aut numericum, in quo illud existentiam suam, formam atque implementum Propheticum habet, simul ut plane simus certi de generali subjecti determinatione ante facta, lux ei debet accendi ab historia, & exempla dictorum illustria in eventibus, in quibus historia, & vim eorum omnium, quæ de aliquo subjecto dicuntur in Prophetia, & in eodem ordine antecedentium & consequentium, accurate exprimit, pro ipsis *Implementis* sunt habenda. Ut ita oracula Divina, in quolibet etiam Articulo, sensum quidem habeant aliquem manifestum, nempe indefinitiorem & generaliorem, eum nempe, quem vel ipsa verba fundunt, vel contextus docet orationis; determinatiorem autem interpretationem habeant ex analogia aliorum oraculorum; certam vero & indubitatam lucem ex implemento. Ex. gr. Esai. 18: 5. 6. parabola est aptissima ad significandam humiliationem & deportationem populi. Aliæ Prophetiæ idem dicentes Parabolam interpretantur. Historia respondens omnibus partibus Prophetiæ non patitur nos quærere aliam

aliam applicationem. Conf. Part. I. Art. XXXII.

§. CXLIX. Eoque possumus esse de recta applicatione magis securi, quo sæpius in Prophetia eundem ordinem, variis quidem sæpe modis, & partibus atque circumstantiis, in rei tamen summa, iisdemque primariis capitibus & Articulis, perpetuo sibi similem, eadem serie historiæ atque exemplorum, cum omnibus circumstantiis, illustratum atque comprobatum reperimus. Quæ perpetua conformitas & harmonia Prophetiarum, tum inter se, tum cum historia, dici non potest, quantopere fidem roboret & animum tranquillet. Necessaria itaque est hæc plurium Prophetiarum conjunctio & conformis explicatio tum ad singulorum temporum pleniorem cognitionem, tum ad expositionis & applicationis Propheticæ firmiorem persuasionem.

§. CL. Accedere potest & firmamentum à numeris, ad quos sup. diximus distinctionis gratia sermones Propheticos quandoque alligari. Non quod circumstantiæ temporis per se demonstrent subjectum Prophetiæ; sed quod si cum veritate prædicatorum etiam circumstantia temporis congruat, sigillum sit magnum rectæ applicationis.

§. CLI. Notandum enim de numeris, quibus utitur Prophetia, primam curam esse debere, characteres ipsos rerum contemplari: Neque enim numeris annorum aliquam historiam accommodari est necesse. Numerus ante rem patientiæ est subsidium; re completa, expositionis aptæ signaculum. Parallelia tamen numeri ad parallelliam rerum nos ducit.

Unde

Unde non male, quæ apud Danielem & Apocalypſin ſimilibus definita numeris comperiuntur, ejuſdem eſſe generis reputantur.

§. CLII. Etiam obſervare eſt, Prophetias eodem tempore, quo ſpiritualiter implentur, habere implementum literale ſive abſque metaphora, quo homines admoneantur & excitentur ad recognoſcendas Prophetias. Vid. ad Hoſ. 4: 3. Et nihil impedit, quo minus unum implementum pro certo indicio atque argumento alterius habeatur.

§. CLIII. In hac ultima applicatione ac determinatione ſubjecti Prophetici ſæpe uſu venire neceſſe eſt, ut ea, quorum ſenſum Scriptura reliquit latiorem, quæque videntur multis exemplis etiam ſpecie diverſis poſſe accommodari, ſenſum accipiant ſtrictiorem ac ſpecialiorem ex hiſtoria. Atque hæc eſt cauſa, quare Eſ. 14: 21. *filios* non de quibuſvis Papam patrem nominantibus, ſed ſpecialius accipiamus. In eam enim mentem ſunt accipiendæ prophetiæ indefinitius loquentes, cui opera Dei atque implementa reſpondent.

§. CLIV. Ordo quoque in applicatione Prophetiæ ad ſubjecta hic obſervandus eſt, ut facto à primis temporibus, & iis, quæ in prima cujuſque Periochæ parte deſignantur, initio, inde ad ſequentia ordine progrediamur. Ut autem quæ ſint prima tempora, à quibus ducendum hoc applicationis initium, diſtincte intelligatur, ne hic ab ipſo ſtatim limine aberretur, diligenter advertendum eſt, quo ordine hic vel ille propheta docuerit, idque partim in comparatione antecedentium, partim in comparatione-

paratione συγχρόνων. Nam ſequentes prophetiæ præſupponunt priores, & illis partim lucem afferunt, partim ab illis lucem accipiunt. Utile erit hoc obſervaſſe, tum ut appareat, quouſque Iſrael in cognitione myſterii Dei profecerit hoc vel illo Propheta concionante, tum ad notandum rerum ordinem: nam prolixiora poſſunt eſſe ſpatia oraculorum, quæ priores cecinerunt; nempe ſi à temporibus ſuis incipientes deſcendant per omnia temporum climata ad noviſſimum tempus. Dico, poſſunt eſſe. Non enim ſemper ſunt. Tum. 2. ut quum in prioribus hæſitet aliquando cogitatio, utrum id, quod dicitur, ad proxima ab edito ſermone, an ad ulteriora tempora pertineat, in ea hæſitatione ſubſequentes Prophetæ, qui de anterioribus non poſſunt eſſe vaticinati, ſubveniant, eam partem, quæ ultra ipſos eſt jam editæ ab anteceſſoribus Prophetiæ retractantes & illuſtrantes.

§. CLV. Ex quo facile eſt utilitatem Prophetiarum poſt Capt. Babyl. editarum æſtimare, quæ in eo conſiſtit, quod clavis ſint ad antecedentes; ut in iis, quæ pertinent ad tempus antecedens captivitatem Babylonicam, & quæ pertinent ad tempus eam conſequens, melius diſtinguantur. Eademque ratione de ultima omnium Apocalypſi credendum eſt, eam digito intento nobis monſtrare, quid de rebus Eccleſiæ Chriſtianæ priores prædixerunt. Cujus etiam ſtudium hanc utilitatem habet, quod dum vocibus & emblematibus ex Prophetia Vet. Teſt. petitis utitur, & tempora Novi T. in particulas dividit, ex dictis Art. CXXXIV.

nobis aditum Prophetiarum Vet. Test. reseret, ut in iis plenissimam explicationem eorum, quæ ipsa indigitat, vestigemus. In qua vestigatione tenendum hoc Principium: Interpretatio Vet. Test. pugnans cum Prophetiis Novi Test. ipso usu comprobatis, non potest esse vera. Igitur hæ illarum explicationem continent. Conf. Part. 1. Art. LXXXVI

§. CLXVI. Cum ætate autem Prophetarum utile erit identidem animo objicere conditionem illorum temporum, quibus prophetarunt; ut & verba intelligamus ipsorum, quando de rebus sui temporis loquuntur; & conferre Prophetarum ejusdem temporis dicta, ut videamus, quot testibus Deus imminentia, tum judicia, tum beneficia, & imprimis adventum Christi, insinuaverit in eorumque recta explicatione & applicatione tanto magis confirmemur.

§. CLVII. Quod autem ea exempla quibus verba omnia Prophetiæ cum omni sua circumstantia sine ulla contorsione, in eodem genenere rerum, eodemque ordine antecedentium & consequentium, & æquabili harmonia & consensu aliarum Prophetiarum, ita conveniunt, ut vim & significationem eorum expleant, ex mente & intentione Spiritus S. sint pro *Implementis* propheticis habenda, id probatur ex eo, quia cum Deus non sit fallax, fieri non potest, ut adhibitis omnibus mediis rectæ interpretationis, quæ tum ratio sana in hoc genere tum ipse Spiritus in verbo loquens dictat menti sine ullis præjudiciis cum timore Domini & accuratissima circumspectione &

cautio-

cautione, ne quid omittatur eorum quæ tum ad intelligentiam sensus verborum Spiritus Sancti, tum ad rectam eorum applicationem requiruntur, ad scrutationem verbi ejus accedenti, per sensum omnibus partibus convenientem à mente Spiritus S. in depravationem Scripturæ aberretur; fieri, inquam, non potest, ut præter mentem & intentionem Spiritus Sancti prænunciantis futura quicquam geratur, quod mensuram omnem dictorum ejus expleat.

§. CLVIII. Præsertim si attendamus, eundem esse auctorem oraculorum, qui & operum, quæ secundum tenorem & formulam ipsorum fiunt ac geruntur in mundo: quæ sane talia sunt ac tanta, ut tam consilium, quam vires omnes humanas superent, & à nemine alio, nisi ab eo, qui potuit omnia ab æterno providere, produci posse videantur. Qui certe si in antecessum annuncians futura, vel id curans fieri in suo nomine, utatur verbis aptissimis ad ea opera significandum, idque eodem ordine, & circumstantiis, quibus geruntur, & tam accurate, ut quamquam id faciat sæpissime & multis partibus ac modis, id tamen faciat servato semper eodem ordine antecedentium & consequentium, ut ordo rerum gestarum unus est; quis dubitabit, quin in tali ordine rerum gestarum sint implementa talium oraculorum, & Spiritus Sanctus talia prædicens hæc & non alia opera voluerit in antecessum futura significare?

§. CLIX. Hoc firmamento ducto ab efficacia sua in perpetrandis destinatis Deus ipse verba Prophetiæ obsignat, & simul viam mon-

ſtrat ad ea verba rite interpretandum. Inſigniter huc pertinet locus Amoſi c. 9. v. 12. eoque magis, quia ab ipſis Apoſtolis non ſine delectu in N. T. in hanc rem eſt uſurpatus. Ita enim ibi Deus: *Illo die erigam tugurium Davidis jacens; & ſepiam rupturas illorum* regnorum, *& deſtructa ipſius* Davidis *ſuſcitabo, & ædificabo illud* tugurium, *ut diebus ſæculi. Ut hæreditent reliquias Edomi & omnium gentium, ſuper quibus nuncupatum fuerit nomen meum: ait Jehova faciens hoc.* Verba ultima. *Qui facit hoc*, quibus hæc Prophetia obſignatur, id quod diximus, clariſſime demonſtrant.

§. CLX. Hanc rationem interpretandi Prophetias atque inveniendi implementa ſic ab ipſo Spiritu S. præmonſtratam quum tenerent Jacobus & Apoſtoli Apoc. 15: 14--17. in certis operibus Dei, iis nempe, quæ Petrus, Paulus, & Barnabas ſuo miniſterio eſſe facta memorarant, non dubitarunt ponere illuſtris oraculi implementum. Expoſitioni & applicationi ſuæ ut fundamentum ſubſtruunt hanc infallibilem regulam: *Nota eſſe Deo à ſæculo opera ſua.* Nempe converſio Cornelii in præputio & fides in J. Chriſtum opus Dei eſſe videbatur. Effuſio Spiritus S. in credentem hujus operis Divinitati fidem faciebat. Opus adeo inſigne tali oratione, quali Prophetia utitur, quod gentes, ſuper quibus nuncupatum eſt nomen Dei, ſint futuræ hæreditas Iſraelis & quæſituræ Dominum, ſignificari apte ac prædici poterat. Nec tantum: Sed etiam revera prædictum erat. Præterquam enim, quod aliæ etiam omnes Prophetiæ huic operi

in eodem ordine antecedentium & conſequentium atteſtarentur, verſ. 15. idem proculdubio Deus eſt, qui id, quod facit, & notum habet à ſœculo verſ. 18. Supponit Apoſtolus, eadem eſſe Dei opera, quæ ab æterno nota habet, ſi verbis aptis ſignificentur in Prophetia, quæ & his verbis prædicta ſunt. Conf. ſup. Art. XX. Si ergo hoc opus, quod Divinum eſſe res ipſa clamat, ſit prædictum, non eſſe dubium, quin iis in locis, quorum verba ſic ſint apta ad illud plene ſignificandum, ſit prædictum, & intentio Spiritus Sanct. fuerit in his locis, his talibus verbis, id futurum ſignificare. Fieri enim non poteſt, ut verba Spiritus S. citra ipſius intentionem impleantur. Quid hac demonſtratione Apoſtolica certius, quid evidentius fingi poteſt? Quid his amplius requiri, ad concludendum quod ea exempla in quibus verba Prophetiæ eo, quo dictum, modo aptam ac plenam ſignificationem habent, ſint pro ipſis *Implementis* habenda?

§. CLXI. Eadem quoque demonſtratione utitur S. Petrus Act. 2: 31. ubi ab implemento ipſo ad interpretationem & applicationem Pſalmi 16: 10. ita argumentatur: *Propheta igitur quum eſſet ... prævidens locutus eſt de reſurrectione Chriſti; quia non relicta eſt anima ipſius in inferno, neque caro ipſius vidit, ut* vidit David, vident pii, *corruptionem.* Item Paulus Gal. 3: 18. Ubi ſententiam Gen. 18: 7. ad ſuum implementum hunc in modum accommodat: *Prævidens Scriptura, quod ex fide juſtificet gentes Deus, promiſit ante Abrahamo, Benedicentur gentes in te.* Imo & reliqui Apoſtoli & Evan-

gelistæ, apud quos nihil est usitatius hac formula: *Hoc factum est, ut impleretur*, &c. Ostendunt enim, Spiritum S. in Prophetis futura prædicentem, quoniam qualia ea futura essent, perspecta haberet, quum ipse ea esset effecturus, ejusmodi verbis esse usum, quibus ea apte significarentur, & his exstantibus formis rerum, quibus ea verba congruunt, non esse dubitandum, quin vera hæc sint ipsorum implementa.

§. CLXII. Et vero si hæc non sint implementa, quæ sic geruntur, sic videntur, sic audiuntur, ut præscriptum est, & prænunciatum, quæ ergo erunt; aut unde desumentur? quum homo nullus fingere possit, etiamsi ingeniosissimus sit implementa omnium Prophetiarum; quæ multa ænigmata continent, & de rebus insuetatis loquuntur. Vel ergo necesse est, ut ea, quæ vere narrantur sic gesta esset ut prædictum, sint ipsa implementa, vel qui velit negare, Prophetiam certis eventibus, quibus verba Prophetiæ aptissime conveniunt, sive in genere atque indefinite, si indefinite spectentur, sive definite & in specie ac nominatim, si definite, tuto posse accommodari, & hæc esse vera implementa, is necesse est, ut statuat, Prophetiam prorsus inutilem esse, & nec de Jesu Christo nominatim, nec de Antichristo, nec de Regno utriusque, neque de fidelibus, neque de infidelibus dici posse, quæ scripta sunt de iis, scripta esse. Denique efficietur, ut verba Spiritus Sancti significent id, quod non significant, h. e. id nobis tanquam pictura aliqua osten-

oſtendant, quod Spiritus S. non voluit per ea verba cognoſci & dijudicari. Atqui tamen, ut pulchre Auguſtinus de Doctr. Chriſt. lib. 2. c. 25. *In picturis & ſtatuis cæteriſque hujuſmodi ſimilatis operibus maxime peritorum artificum nemo errat, quum ſimilia viderit, ut agnoſcat, quibus ſint rebus ſimilia.*

§. CLXIII. Ex his jam ſatis ſuperque intelligitur, Prophetias etiam indefinitius loquentes ſecundum opera Dei atque implementa eſſe interpretandas, ab iisque accipere, ut ſuam lucem, ita ultimam quaſi formam & modum, quem debent habere, etiam ex conſilio Dei, in rerum natura, ipſoque intellectu; Adeo ut, quod ſecundum Prophetiam fit, id illuſtret Prophetiam, non aliter atque ſi ea id in ſpecie ac nominatim dixiſſet. Id, inquam, ex dictis adeo eſt evidens, ut hinc Evangeliſta ſeceſſum atque habitationem Chriſti Nazarethanam memorans, atque adhunc eventum Prophetias applicans, in quibus prædictum eſt, Chriſtum primo revelatum iri cum verbo & factis ſalutaribus partim in genere extra Hieroſolymam, partim in ſpecie in Galilæa, vid. Zach. 12: 7. Eſai. 8: 23. & 9: 1. diſerte dicat id factum eſſe, *ut impleretur, quod dictum eſt per Prophetas, ut Nazarenus vocaretur.* Matth. 2: 23.

§. CLXIV. Simul huic meditationi argumentum ineſt apodicticum contra Judæos & Pontificios veritatis religionis Chriſtianæ, & nominatim Reformatæ. Illi enim Prophetias vel per ficta, (ut Rabinicum eſt fingere hiſtorias, ut ſubjectum Prophetiæ,) vel per falſa im-

implementa à vero sensu distorquent; quum tamen ea, quæ Deus operatus est in mundo & in gentibus per vocationem Evangelii & Reformationis, Prophetiis, ut cunque videantur esse ænigmaticæ, exacte conveniant, ita ut sine contorsione de illis operibus accipi ex ordine possint. Indidem & patet divinitas Scripturarum. Nam eæ literæ, quæ exactam hypothesin eventorum continent, sine dubio ab illo sunt, qui à sœculo novit opera sua.

§. CLXV. Atque hæc sunt, quæ de ratione interpretandi Prophetias, deque implementis dicenda habuimus: quæ tum valebunt, ubi, ut supra observatum, & genera rerum, & classes ac familiæ hominum, & quæ sit vera Ecclesia, quæ falsa, prius ex Scripturis fuerit clarissimis argumentis designatum. His enim ante determinatis & generalibus subjectis Prophetiarum cognitis, facile erit & cursum temporum ex ordine sermonis, & veritatem applicationis, in singulis Periodis & Articulis invenire.

§. CLXVI. Sed sive opera Dei, quæ, his generalibus prius recte positis, in eodem ordine inveniuntur verbis Prophetiæ congruere, pro ipsis implementis habeantur, sive non, hactenus saltem de recta applicatione nemini potest esse dubium, si opera Dei, quæ *diximus* esse pro Implementis habenda, saltem spectemus, ut Exempla eorum, quæ in singulis partibus Prophetiæ dicuntur, ut si non eadem sint, saltem talia intelligantur esse, qualia prædicuntur, & sive ordinem temporum cum ordine sermonis comparemus, sive non,

istius-

iſtjusmodi exempla non poſſint referri ad alia rerum genera, ſive ad aliam formam. Ita ad rem ſufficiet, etiam neglecto rerum deſcriptarum ordine & tempore, id animadvertere, quod eo exemplo factum eſt, quemadmodum dicitur in Prophetia. Et licet in tali differentia non obtineatur omnis uſus Prophetiæ, nempe ut cognita integra Prophetiæ hiſtoria, evidenter Prophetiæ veritas in omnibus partibus cognoſcatur, & ſecundum illa judicium Dei, ſive ejus in Scriptura edita ſententia de Chriſto, juſtitia Dei, regno Chriſti & Antichriſti, & de controverſis Eccleſiam turbantibus, ſic audiatnr & præcipiatur, ut adverſarii vix poſſint obloqui: tamen aliquis uſus Prophetiæ hinc percipitur, quatenus per eam hominum genera & familiæ diverſæ diſtinguuntur.

§. CLXVII. Et obtinet quidem hæc ratio omnis, quam hactenus explicui, in illis Prophetiis, de quibus poteſt ſtatui, quod in hiſtoria præteriti temporis habeant exempla & implementa. Ut ita quantum ad eam partem attinet Prophetici ſermonis, quæ agit de rebus Vet. Teſtam. uſque ad Chriſtum, quæ ſine controverſia jam longo tempore abierunt, quam partem ſolam hoc ſcriptum exhibet, de ea ſaltem parte Prophetici ſermonis, ut & de ea, quæ porro uſque ad noſtra tempora eſt impleta, nullum poſſit videri dubium, quin ſit iis rationibus, quas expoſui, ſatis ſuperque demonſtrata.

§. CLXVIII. Sed quia nondum omnes Prophetiæ in rerum ordine per eas deſignato & deſcripto implementum ſuum nactæ ſunt, tem-

tempus visitationis præsentis cum præteritis à futuris est necessario distinguendum.

§. CLXIX. In futuris autem non indulgeamus nobis ipsis & conjecturis nostris, sed ut dignum est fide & modestia Christiana, quæ indefinitius dicta per Prophetias parallelas non sunt determinata, in Dei ea potestate, quoad certum modum, tempora & personas relicta esse reputemus. Ut in his debeamus esse contenti iis regulis, quas supra dedimus, ubi de subjecto cujusque Prophetiæ ex Scripturis describendo, & qualitate ejus saltem in genere cognoscenda agebamus; Ac de cætero, quid Deus sit facturus, exspectare, & officio nostro incumbere. Act. 1: 6. 7. 8. & 14: 22. item Matth. 24: 45. &c.

§. CLXX. In iis autem, quæ geruntur, & tota non sunt consummata, ita se res habet, ut in dubia luce crepusculi, ubi aliquid videtur, aliquid latet. Ut igitur in omnibus Prophetiis, quæ futurum tempus spectant, Deus locum, personas, tempus, qualitatem rei, in sua posuit potestate, nisi quatenus parallelæ ea explicant: ita & in iis, quæ in exortu sunt, non statim qualitas finis nosci potest. Et quod attinet Prophetias parallelas, sciendum est, non in omnibus omnia pandi, sed in distinctis gradibus temporis, quos communes habent, diversas aliquando prodere diversa & propria facta. Unde ante eventus plenos difficillimum est illa ordinare, & plenam harmoniam concinnare. Ideoque in talibus indefinitis & generalibus insistendum est, nec ulterius quicquam definiendum, donec dies particularia aperiat

aperiat, & jam cogitata vel corrigat vel confirmet.

§. CLXXI. Tantum abeſt ut ſit probanda temeritas illorum, qui Dei arcana à regulis prudentiæ non diſtinguentes, audent ea, quæ putant eſſe prædicta, vel quæ prædicta quidem, ſed indefinite, & ita, ut Deus illa quoad modum, perſonas, tempora aliaſque appendices, reliquerit in propria poteſtate, facere regulas conſiliorum & actionum ſuarum; qui Divinas prædictiones rapere malunt, quam exſpectare, & in patientia & bōna conſcientia Dei providentiam ducem ſequi: Quemadmodum ſic olim Jeroboam, cui regnum X tribuum aſſignaverat Deus, in illo occupando ab arte & dolo malo non abſtinuit. Quorum certe conſilium non poteſt non eſſe periculoſum; dum ſe & alios in mala enormia & judicia Dei de talibus ante deſcripta conjiciunt. Cujus rei terribile exemplum exſtat in Judæis. Et valde verendum, ne & hoc ſœculo ſint, qui abutentes Scripturis, dum videri volunt ſpiritu Dei incitari ad aggrediendum ea, quæ vocationem ipſorum excedunt, & mandata ipſis non ſunt, à ſpiritu carnis elati, alios quidem turbent, ſe vero faciant partim flagella Dei ad ipſius judicia exſequendum, partim exempla humanæ ſtultitiæ & organa Diaboli; quales erant ſuperiori ſœculo Anabaptiſtæ Monaſterienſes. Quorum exitus triſtes eſſe ſolent: niſi Deus ipſorum miſereſcat.

§. CLXXII. Quæ hactenus demonſtrata ſunt, ad generales pertinent, nec niſi ex implementis definiendas Prophetias. Dantur &

nonnullæ, quæ ſingulares perſonas ſpectant, de quibus hiſtorias integras non habemus, Ex. gr. Eſai. 22: 15. & ſeqq. Amoſ. 7: 17. &c. Hæ quomodo impletæ ſint, inquirere noſtrorum non eſt. Quemadmodum enim Amoſ. 7. Amathiæ ſacerdoti Bethelitæ denunciatur pœna, quæ tamen ſic geſta non narratur; ita & Eſ. 22. ſufficit veritatem Prophetiæ in veteri Eccleſia à piis recognitam fuiſſe. Potuit enim recognoſci, quum de unius hominis ſtatu & ætate agat. Adde quod non ſit eadem ratio minarum Dei, quæ eſt reliquarum Prophetiarum. Minæ Dei per pœnitentiam aliquando præoccupantur. Ezechias morte denunciata ſupplicatione vitam prolongavit. Omnes minæ Dei vocant ad pœnitentiam, ut occurramus Deo. Amoſ. 4: verſ. 12. & nos excutiamus, antequam ſuperveniat ira Domini, & quæramus Deum, ſi forte occultemur in die iræ. Zeph. 2: verſ. 1. 2. 3. Conf. Jerem. cap. 26: verſ. 18. 19.

§. CLXXIII. Atque hæc quidem de ratione ac Methodo ſequenda in interpretatione Prophetiarum analytica, deque illis principiis, ex quibus omnis earum demonſtratio pendet, ſat dicta ſunto. Hac via ac ratione uſus Vir incomparabilis JOHANNES COCCEJUS, ὁ μακάριος, ſagaciſſimus venator & exactiſſimus trutinator ſenſus S. literarum, cui ob enixum ſtudium de Eccleſia bene merendi, & multas inſignes veritates, quas ope hujus Hermeneuticæ vel primus eruit ex penetralibus Scripturæ, vel jam cognitas illuſtravit, plurimum debemus, & cujus idcirco memoria in Eccle-

Ecclesia est in benedictione, quum per eam animadvertisset Prophetias admittere facillimam & clarissimam explicationem, hortante successu, & materiam nactus perspicacissimo suo ingenio parem, quam etiam interpretes, ob rei difficultatem, & quod aliis intenti, vel prorsus intactam, vel non ita pertractātam reliquissent, ut non ipsi maximam partem incertam haberent, integrum sibi putavit in ea quid valeret, & quid à Deo ad ædificationem Ecclesiæ accepisset, experiri, & quod in eo genere reperisset non sic neglecta tamen ratione instituendi communiter recepta, quæ in doctrinæ Christianæ partibus ex S. Scriptura explicandis & vindicandis præcipue versatur, ut non hanc semper potissimam haberet, id omne fideliter in commune conferre. Quod etiam adeo ipsi feliciter successit, ut quamvis multis ab initio hæc Prophetias tractandi ratio, utpote inusitata, nec principiis & causis satis adhuc cognitis, sit visa difficilior, postquam tamen attentius examinata, quia vim ac robur demonstrationis habere videbantur, non paucos nacta sit, non solum ex iis, qui Studiosi vocantur, sed etiam ex utroque docentium ordine tam Academicorum, quam Ecclesiasticorum, tam Seniorum, quam Juniorum, tam Exterorum, quam Domesticorum, præclaros ubique admiratores, fautores, discipulos, & patronos; Qui quamvis nondum omnia adoptarent, laudabant tamen & cognitu digna habebant.

§. CLXXIV. Horum tot tantorumque Virorum jam fama & meritis celebrium æmula-

tione, tum rei ipsius dignitate ac præstantia argumenti, in quo tam firmum præsidium esset tum adversus Atheos & infideles demonstrandæ existentiæ Dei & Divinitatis S. literarum, tum adversus Judæos & Pontificios omnesque adeo hæreticos veritatis religionis Christianæ & Reformatæ, & novitate demonstrandi delectatus, quum per otium Lugduni Batavorum versarer, institui his penitius cognoscendis aliquas horas peculiares dare; nec prius destiti, quam omnes Prophetias tam Vet. quam Novi Testamenti, ad ordinem ac ductum, quem Commentarii tanti Viri, tam editi, quam ἀνέκδοτι, quos pro singulari sua humanitate & affectu, quo me prosequebatur, liberaliter mecum communicabat, perlustratas haberem. Inceperam quoque propter observatam admirandam omnium paralleliam ex pluribus simul junctis unam facere continuam Prophetiam, & quæ Cl. Coccejus, ut fieri oportet in analysi, prout in textu sacro singularia occurrebant, inter se segregata occupaverat, ea omnia conjunctim, divisa temporibus, & una serie rerum digesta, componere; eo consilio, ut tandem omnibus in unum conflatis unum conficerem corpus Propheticæ institutionis.

§. CLXXV. Hanc ergo S. Script. interpretandi Methodum Tecum Benevole, & Christiane Lector, communico; sed ita tamen, ut si quid his principiis, eaque arte ac ratione, quam superius explicui, existimes novæ lucis illatum Prophetiis, beatæ memoriæ Viri antea mihi laudati omnem insolidum referas ejus inventionis laudem; mihi, cui id solum fuit

insti-

institutum, jam inventa componere ac digerere, & in formam Syntagmatis cujusdam Prophetici redigere; tum & principia, saltem primaria & maxime generalia, quibus hæc ratio Prophetias resolvendi atque interpretandi probaretur, quanta fieri posset, perspicuitate indicare, & in his omnibus mentem maximi Theologi fideliter referre atque illustrare, si id jam videatur tanti, & res à consilio non omnino dissentiat, satis erit in aliquam venire in hoc genere scribendi synthetico, non quidem ingenii, quod scio quam sit mihi exiguum, sed tamen industriæ partem. Id certe operam dedi summa animi intentione, ut quocunque demum modo Tibi prodesse valeam. Dixi.

Speciminis loco addita hic est Convenientia trium Temporum ex *Nic. Gurtleri Theol. Prophetica.*

QUandoquidem secundum Salomonis, Regum sapientissimi effatum *nihil sub sole sit novum* Eccl. 1:9. & Paulo teste, ea quæ Israelitis acciderunt, *ταῦτα πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις* 1. Cor. 10: 11. propterea similitudinem fatorum, quæ in orbe & Ecclesia, tempore promissionis, Veteris ac Novi Testamenti, contigerunt. Breviter depingam, omissis iis, quæ Inclyt Doctores de hoc argumento jam monuerunt.

§. I. Sub Periodo prima temporis primi, Ada-

Adamus & Eva peccato seducti cito nimis communione Dei exciderunt, Filium Dei colloquentem in Paradiso vident, audiuntque: Cain in fratrem Abelem sævit, Sethigenæ, alii purioris cultus Studiosi, à cætera se turba segregant, promulgato interea Evangelio de semine mulieris. Sub Periodo Prima ætatis Secundæ cito nimis Israel à fœdere cum Deo inito descivit, Filium Dei colloquentem in monte Sina vidit, & Israelitæ ad istum montem audiverunt, contra Mosen & Aaronem sævierunt, quamquam ob puriorem Religionem discernendi a cæteris gentibus, publicatam interea Mosis Lege. Sub Periodo Prima tertii temporis Angelus Ephesinus cito nimis à priori charitate deficit, Apostolica puritas maculatur discipulis Jesum colloquentem videntibus & audientibus: Judæi in fratres Christum amplexos sæviunt, Christianis puriore cultu à cœteris gentibus discretis, promulgato interea Evangelio de plenaria peccatorum remissione, & parta jam in Christo gratia.

§. II. Decurrente Periodo Secunda ætatis primæ homines in terra multiplicantur, viasque suas corrumpunt Deum negligentes, promissionem illius obliviscentes, impuris libidinibus ardentes, vivunt sub Regimine Paterno. Durante Periodo IIda temporis secundi Israelitæ in terra Cananæa collocati verum Deum subinde contemnunt, falsa numina colentes Legem Mosis obliti, impudici, vivunt sub regimine Judicum. Dum volvitur Periodus IIda ætatis tertiæ Christianorum multi per orbem terrarum propagati vitiis contaminantur, à vero

Deo

Deo ad fictos deſciſcunt, doctrinam Apoſtolicam obliviſcentes, impuri, gubernantur ab Epiſcopis & Presbyteris.

§. III. Sub Periodo Tertia temporis primi, corruptio invaleſcit, viget ſecuritas, potentiores dominium invadunt, aquæ in orbem terrarum exundant, Noa cum ſuis in arca ſervato. Prætereunte hac periodo IIIa. temporis ſecundi cultus idolorum & ſecuritas invaleſcit, Iſraelitæ ſe ſubjiciunt Regibus, ſub Saule & Davide ab hoſtibus velut effuſis aquis inundantur, ſervato tamen in Cananæa populo Dei. Decurrente Periodo IIIa. N. Teſt corruptio morum invaleſcit, pacis ac quietis fit abuſus. imaginum, reliquiarum, ſanctorum cultus introducitur, Potentiores in Republica & Eccleſia dominium invadunt, Chriſtiani ſe Epiſcopis velut Dominis ſubjiciunt, orbis Romanus à populis barbaris inundatur, Conſervato tamen inter eos Dei populo.

§. IV. Dum Quarta Periodus temporis primi labitur, terra incolis repletur, multiplicato rurſum genere humano, ſed falſa mox Numina coluntur, forte & jam oracula eduntur, Nimrodus imperium fundat, Babiloniam arcem ſtruit ſupremam; Civilium & Sacrarum rerum auctoritatem uſurpaturus, niſi Conditores inviſæ turris Linguis animiſque diviſis diſpergerentur. Sub Periodo IV. temporis ſecundi Cananæa expletur Iſraelitis inſtar arenæ maris multiplicatis, ſed falſa mox numina Vitulorum, Solis, Martis, Veneris, aliaque plura coluntur, falſi vates conſuluntur, Lignum interrogatur, Jeroboamus Regnum

X tribuum fundat, excelsa condit imperaturus Conscientiis ipse cum Successoribus, nisi cultores idolorum tandem in Assyriam Mediamque linguis animisque divisis dispergerentur. Labente Periodo IV. temporis tertii, orbis terrarum completur Christianis, conversione plurimarum gentium etiam Barbararum instar arenæ maris multiplicatis, sed ficti mox Dii invocantur, Angeli, homines sancti, imagines, reliquiæ, Lignum crucis, responsa Paparum, ac Synodorum sæpe errantium, pro oraculis Divinis jactantur creduntur que; Princeps Babelis mysticæ, Rex Israelis Idololatrici regnum fundat, erigit arcem, altaria, Lucos, supremam in Civilibus & sacris rebus potestatem habiturus, nisi idolorum Cultores Græci & Latini, linguis animisque divisis dispergerentur.

§. V. Sub Periodo V. temporis primi, Filius Dei ne semel in terra apparuisse legitur, idolorum cultus mire crevit, Cultores veri Numinis erant paucissimi, Abrahamus tandem è Patria idolis dedita à Deo vocatur. Durante Periodo V. temporis secundi, Schechina non videtur in Captivitate Babilonica, Judæi in Chaldæa serviunt Diis alienis, pauci tantum resipiscentia acti, vero Deo adhærent, tandem Posteritas Abrahami XII tribus è Chaldæa Idolis dedita evocantur. Dum volvitur Periodus V temporis tertii, Filius Dei à visibili Ecclesia abest, Antichristo in templo Dei sedente velut Deo, Idolorum cultus cum plurimis superstitionibus continuatur à Christianis in Babilone mystica viventibus; Pauci tantum

tum Deo & Christo adhærent ii tandem, Wiclefus, Waldus, aliique è communione Idolis dedita, quam ipsimet Babilonem nominarunt, evocantur in numerosissimam mox gentem excreturi.

§. VI. Currente Periodo Sexta temporis primi, Deus Abrahamo, Isaco, & Jacobo se notum facit, Abrahamus ex Ægypto venit in Cananæam, ibique Jehovæ exstruit altare, Pastores Abrahæ & Lothi altercantur, Ismael vexat Isacum, Sodoma evertitur, ejus Rex Persis servire amplius nolens bello vincitur, Esavus Jacobo nocere Divinitus vetatur, Abimelech Philistæorum Rex fœdus cum Isaaco init. Sub Periodo VI. temporis secundi Deus se notum facit Haggaio, Zachariæ & Malachiæ, Judæi ab exilio redeunt in Cananæam ibique Jehovæ templum exstruunt: Sacerdotes illorum litigant, Arabes Jud. subinde incommodant, Hierosolyma Sodomæ similis ab Ægyptiis & Syris vastatur, ejus Principes Persiæ Regibus serviunt, post Syris Persia potitis, & ab iis bello petuntur; Idumæi Judæis nocere vetantur, fœdus vicini offerunt & Amicitiam. Durante Periodo VI. tertii temporis, Deus Zvvinglio, Luthero, Melanchtoni, Calvino, Oecolampadio, & aliis se notum facit, Abrahæ Soboles Spiritualis Ægyptum Mysticam deserit, & in terra Dei templa Jehovæ consecrat, Pastores illius Zvvinglius, Lutherus & Calvinus cum discipulis inter se litigant, Turcæ infestant Christianos, Roma altera Sodoma capitur diripiturque, ac Papa à fœdere discedens in vincula conjicitur.

Ro-

Romanenses Protestantibus ultra nocere vetantur pacemque dant.

§. VII. Durante Periodo VII. temporis primi Jacobus cum familia in Ægypto nutritur, Josephus authoritate floret, Israel multiplicatur; post servitute premitur gravissima, liberandus tandem ex ea, everso Rege, qui Israelem in Ægyptum retrahere frustra molitus est. Sub Periodo VII. temporis secundi Judæorum plurimi in Ægypto nutriuntur, eorum Proceres & Principes apud Ægyptios Reges authoritate florent, & numerus condito templo multiplicatur, à Ptolomœo Lathuro Victore premitur gravissima servitute natio Judaica, liberanda tandem ex illa everso per Romanos Regno, quod Judæos frustra iterum subjugare molitum est, Labente Periodo VII. tertii temporis Israel mysticus nutritur in Ægypto mystica, diversi principes Protestantes auctoritate florent, Ecclesia multiplicatur, post gravissima premitur servitute, ex ea liberanda olim, quando destruetur Regnum, quod Israelem mysticum frustra sub jugum suum reducere dolo & vi molitur. Agno Victori, in solio sedenti, Benedictio, & gloria, & Robur in sæcula sæculorum! Ap: 5: 13.

FINIS.

